

Amanda Lindner i »Jungfrun af Orléans».

Meiningarne.

(Bref till »Dagens Krönika».)

Köpenhamn den 1³/₅ 89.

Det artade sig icke bra för Meiningarne i Köpenhamn. Det fans — till att börja med — ett parti, som förklarade det såsom opatriotiskt att se dem på tiljan. Hvarför? Derför att Meiningarne äro tyskar och derfor att Danmark 1864 besegrades af Tyskland. Konseqvent borde således också danska patrioter hålla sig borta från både svenska och engelska teaterpjeser.

Emellertid var den storpolitiska agitationen mot de tyska skådespelarne mindre betydelsefull. Värre var, att himlen allierade sig med chauvinisterna och sände ned öfver Köpenhamn en sol så brännande, att vi icke under våren på

många Herrans år sett dess make, en lugn, oföränderlig röt-månadshetta i maj månad. Boken, som slog ut samma dag Meiningarne gåfvo sin första föreställning, blef en oväntad och farlig konkurrent.

Likväl ha de i detta nu segrat. De ha under de tre sista aftnarne spelat *Jungfrun af Orléans* för fulla hus.

Grunden till denna verkligt stora triumf är, att de komma såsom förkunnare af en ny religion inom konsten. De äro fanatiska missionärer och de åstadkomma strid och tvedrägt. Antingen väcka de förargelse eller hänförelse — de lemna ingen likgiltig. Deras förtjenster och brister äro i samma grad i ögon fallande, deras princip är klar, deras vilja genomförd med en beundransvärd energi. Det är totalitets- och gemensamhets-verkningen, Meiningarne eftersträfvat. Först i det afseendet, att de anse iscensättningen lika så viktig som utförandet och vidare på det sättet, att de i utförandet lägga mera vikt på samspelet än på de särskilda prestationerna.

Klart är, att vid en sådan teater blifver instruktören i framstående grad hufvudpersonen. Af skådespelaren fordras först och främst disciplin. Naturligtvis skadar det icke, om de äro dugliga konstnärer, men hellre må de vara lydiga medelmåttor, än kraftiga och egensinniga genier. Hos Meiningarne äro alla soldater och blott en — instruktören — är officer.

Detta är skälet, att bland Meiningarne icke finnes någon af de stora *stjernorna*. Ty de stora och berömda konstnärerna hvarken kunna eller vilja böja sig så kraftlösa under en annans bestämmande ord, så militäriskt stå i ledet tillsammans med gemene man. Inträffade det alltså att inom Meiningarnes trupp ett sådant geni uppdyker som på sin tid Josef Kainz, så deserterar han hastigt till en annan teater, der hans ljus kan få stråla så dominerande som möjligt.

Öfverallt der Meiningarne draga fram, skola de påträffa en kritik som förargar sig och öfverlägset förklarar: de äro dåliga aktörer. Intet kan vara mera osant. Obestridligt är att man blott sällan i deras framställningar får se mästerligare prestationer; till ersättning är intet helt och hållet misslyckadt. En statistroll spelas med samma omsorg som en hufvudroll, och äfven truppens förnämsta krafter måste göra tjenst som statister. Derigenom uppnås ett samspel,

som är så fulländadt, att man icke har rättighet att tala om ett dåligt utförande.

Och detta samspel stödjdes vidare af en iscensättning, som är höjd öfver allt beröm. Här i Köpenhamn ha vi åtminstone aldrig sett något på långt när så utmärkt och säkert skall äfven Stockholm känna sig imponerad. När Meiningarne spela Julius Cæsar eller Wallenstein eller Jungfrun af Orléans, så trolle de fram ur grafven de gamla tiderna, der allt är äkta eller trogna kopior i möbler, vapen, husgeråd, dörrar, tapeter, fönster. Först i dessa omgifningar blifva de historiska gestalterna lefvande, här få deras handlingar relief, deras ord sin rätta färg. Denna utstyrelsens konst är icke andelös, icke tom ögonfägnad och gyckel. Nej tvärtom. Den skapar poesi och stämning, den förklarar och gör illusion, den förtrollar och hänrycker.

* * *

Meiningarnes konst är socialistisk i motsats till hvad vi vanligen få se på teatern och som är i hög grad individualistiskt. Hos Meiningarne måste de enskilda, som alla stå på samma nivå, underordna sig det helas intresse. Saken gäller att skapa en hel och samlad bild, en bild, hos hvilken icke fins vank eller lyte, men der hvarje penseldrag är sådant det skall vara. Hur välgörande är det ej att se så disciplinerade föreställningar! Kanske man i Stockholm är van vid bättre*, men i Köpenhamn känner man nästan icke till en riktigt omsorgsfullt inöfvad föreställning. Nog få vi ofta se ett godt eller till och med utmärkt teatraliskt utförande af enstaka skådespelare, men samverkan mellan de uppträdande känner man mycket litet till. Hvar och en tänker på sitt, på att göra lycka för sig, taga applåder för sig. Och i alla fall, hur litet omsorg är icke nedlagd på den individuella prestationen, ty våra stora skådespelare *tänka* sina roller, de finna under sin värdighet att *lära* sig dem. Hvertill skulle man använda sufflören om skådespelarne kunde sina roller? Hos Meiningarne höres sufflören aldrig, lika litet som det inträffar, att någon kommer in en

* På intet sätt! Disciplin är just hvad som felas vid våra scener.
Red.

sekund vare sig för sent eller för tidigt. Här är allt solidt och färdigt.

Skada blott att sättet hvarpå de spela är så antiqveradt. De deklamera sjungande och svulstigt, vibrerande på alla storslagna ord. Men de gå på med dödsförakt, det faller sig skenbart naturligt för dem att stulta omkring på koturnen och man tycker till slut att melodien icke klingar så falskt, därför att den sjunges på samma sätt af alla.

Geheime-hofrådet Ludvig Chronegk.

De ha tills dato i Köpenhamn gifvit *Julius Cæsar*, *Wallensteins läger* och *Piccolomini* (uppförda på en och samma afton), *Wallensteins död* och *Jungfrun af Orléans*.

Hvar och en af dessa fyra föreställningar har företett mirakel af iscensättning och utstyrsel.

I *Julius Cæsar* beundrade man de brokiga romerska gatlifscenerna, den ypperliga dekorationen af Capitolium med Pompejus' kolossala staty i bakgrunden. Oförgätligast äro likväl scenerna efter Cæsars mord, då Brutus och Marcus

Antonius tala till folket. Såsom larmet af folkmassan här böljade och steg, såsom hvar enskild af de 150 statisterna här agerade med — högre när icke iscensättningens konst i illusorisk efterlikning af verkligheten. *Wallensteins läger* och *Piccolomini* ha hittills varit den enda ledsamma före-

Olga Otto-Lorenz i »Jungfrun af Orléans».

ställningen. Emellertid utvecklades der i bankettakten en stor prakt med gamla silfverkannor och kristaller, med röda sammetsklädda pager och det allra vackraste duktyg.

Ovilkorligt mera stilfull var iscensättningen i *Wallensteins död*. Man glömde att det var en teaterscen, som var arrangerad, ty det var intet teatermessigt här. När en dörr

smälades i, så ljöd det doft och tungt, så att man förstod, att det verkligen var en solid ekdörr. Ljuset föll genom riktiga kulörta rutor, på väggen hängde de allra vackraste gobeliner och hvarje stol, hvarje bord var en skatt. Och hvilka dräkter och rustningar! När styckets tre damer stodo sida vid sida fylde de hela scenen med sina styfkjortlar och puffar. Och då kyrassiererna led på led stormade fram i sina rasslande harnesk, mörka och blanka, vilda och blodtörstiga — då gick det en hänförelsens rysning genom hela publiken. *Jungfrun af Orléans* har gjort mest lycka, antagligen emedan det är det mest bekanta af hittills gifna stycken. Glanspunkten här är konungaprocessionen med riddare och prelater, krigare och sjungande klerker, sköna damer och pager. Tåget syntes oändligt, och likväl var scenen fylld af en myllrande massa åskådare.

* * *

Meiningarne ha segrat trots sommarvärmen och chauvinisterna, ty de medförde något nytt. Något nytt, som var så fanatiskt och mäktigt, att det under alla förhållanden måste väcka intresse och framkalla diskussion. De ha vunnit sympati, de ha blifvit förstådda och erkända af somliga, de ha blifvit hånade som förargelseväckande gycklare af andra.

Man kan diskutera, huruvida Meiningarnes princip är den riktiga. Ett är visst. De ha nått utomordentliga resultat på sin väg, och blott dumhufvuden våga bespotta så entusiastiska sträfvanden, så storslaget arbete.

P. Nansen.

Under munlåssystemet.

Prolog till en svensk Geffken-historia.

Bibliotekarien E. v. Qvanten, hvilken, som hvar man vet, är synnerligen väl initierad med de förhållanden, som stodo i samband med Karl XV:s unionsförslag, sade sig en dag vid vårt sammanträffande hafva för afsigt att i »Dagens Krönika» publicera några synnerligen intressanta aktstycken från denna period. Naturligtvis mottogo vi detta anbud med ett hjertligt tack. Saken var ju af onekligt intresse, icke minst nu, och herr v. Qvanten rätte manna att i den riktigaste dager framställa personer och förhållanden från det skiftesrika och för vår grannstat Danmark ödesdigra år 1864.

Vi trodde allting klart, då »det vidunderliga inträffade». Detta »vidunderliga» lemna nu hr Qvanten sjelf närmare besked om i följande dramatiska skildring, som helt säkert icke endast af hela pressen, utan af hela den frisinna svenska allmänheten skall mottagas med spänd uppmärksamhet. Vi för vår del skola icke underlåta att till herr v. Qvantens framställning foga en den skarpaste protest mot detta djerfva försök att i Sverige införa den hemliga censuren.

Och härmed låta vi hr v. Qvanten relatera fakta.

Den 6 maj fick hr v. Qvanten besök af danska legationssekreteraren grefve *Schulin*. »Man» hade berättat honom att Q. ämnade utgifva en redogörelse för det skandinaviska unionsförslag, som 1864 blef å bane bragt, och han tillät sig i anledning deraf fråga om detta vore sant.

— Ja, svarade Q., — och jag har redan lemnat manuskriptet till utgifvaren af »Dagens Krönika», i hvilken tid

skrift min uppsats kommer att inflyta. Men af hvad skäl framställes denna fråga?

— Jo, danska regeringen befarar, att publikationen innehöle något, som kunde kompromettera Danmarks ställning till Tyskland eller ock en eller annan person i Danmark.

Q.: Hvad det första vidkommer, kunna danska regeringen och legationen vara fullkomligt trygga. Någoting som komprometterar Danmark gent emot Tyskland förekommer i min uppsats absolut icke. Jag är en så god vän till Danmark, att jag blefve den siste som ville föranleda några ledsamheter. Hvad det senare beträffar, är det lika litet fallet. Det torde visserligen förekomma omdömen, som ej äro alldeles behagliga för dem det gäller. Men sådant måste ju hvarje politisk person, till och med en konung, underkasta sig. Men, att kompromettera eller skandalisera någon, ligger långt ifrån mina afsigter. Allt, som kunde göra detta, har jag sorgfälligt uteslutit ur min framställning. Enda afsigten med min publikation är den att framställa ifrågavarande sak och den andel jag har deri i deras sanna ljus. När en så obetydlig person som jag är död, skall måhända ingen annan befatta sig dermed för min räkning.

S. med någon förlägenhet: Skulle det vara möjligt att ni godhetsfullt tillåte oss genomse er uppsats innan den ofentliggöres?

Q.: Jag skall tillåta mig erinra, att man ej i Sverige har någon preventiv censur, och att man ej här kan på förhand lägga några hinder i vägen för trycksaker.

S. med ytterst förbindliga och älskvärda axelryckningar: Ja, ja, utan tvifvel, jag vet det. Jag vädjar också endast till er godhet, er utomordentliga godhet, för hvilken vi skulle bli er ytterst förbundna.

Q.: Nåväl, för att lugna er och bevisa, huru lojala mina afsigter äro, skall ni på förhand få se en del, nämligen båda konungarnes, konseljpresidentens Monrads och inrikesministern Carlsens bref, som väl ha särskildt intresse för eder regering. Ni skall då genast finna, att Konung Kristians vänskapfulla bref till kung Karl ingalunda komprometterar hvarken honom eller Danmark. Tvärtom.

S.: Åtföljes eder redogörelse äfven af annan korrespondens?

Q.: Ja.

S.: Och går den längre än till 1864?

Q.: Javäl. Den går ända till 1870. Jag märker, hr grefve, att ni är mycket väl underrättad, och jag lyckönskar den danska legationen till att ha så påpassliga kunskapare.

S. med ett smickradt och belåtet småleende: Och när få vi del af brefven?

Q.: Jag skall rådgöra med utgifvaren af »Dagens Krönika», och, om han för sin del ej har någonting deremot, visa er brefven i korrektur.

Grefve Schulin gör en ful min vid ordet korrektur, och tar afsked.

Den 14 maj, alltså samma dag som det svenska munkorgsförslaget debatterades på riksdagen, infann sig hr v. *Q.* med korrekturet på fickan i danska legationslokalen, der han träffar en ung attaché. *Q.* tillkännager sig önska tala med grefve Schulin i en sak, om hvilken denne redan har kännedom.

Attachén: Nå, jasanya. Ja, jag vet. Men jag tror, att minister Bille vill helst sjelf ta denna sak om hand. Får jag underrätta honom om att ni är här?

Q.: Alltför gerna. Saken är mycket enkel och snart afgjord.

Attachén aflägsnar sig genom en inre dörr, återkommer och meddelar att ministern begifvit sig till riksdagen för att åhöra öfverläggningarna.

Q.: Nå ja, jag talar också helst med grefve Schulin, som besökte mig för ett par dar sedan.

I det samma inträder Schulin. Den unge attachén trycker beslutsamt sin hatt på hufvudet och försvinner, utan att besvära sig med afskedshelsning.

Q.: Jag har kommit med det utlofvade. Jag vill ock meddela, att jag med anledning af de farhågor ni uttryckte under ert besök hos mig ännu en gång granskat de till utgifning bestämda brefven och ur dem strukit en sak, hvars offentliggörande antagligen ej kunde vara angenämt för konung Kristian IX. Jag gjorde detta gerna, emedan dess omnämmande icke är ovilkorligen nödvändigt för *min* sak. (*Q.* relaterar i korthet hvad det gälde).

S. utan att tacka eller säga någon artighet: Och jag får således nu korrekturet?

Q.: Utan tvifvel, enligt löfte — dock med ett vilkor. Jag måste å min sida ha ett löfte af danska legationen, att den icke på grund af hvad den härigenom får kännedom

om, anlägger sak mot tidskriften »Ur Dagens Krönika» och yrkar på qvarstad då min uppsats utkommit. Jag vore ju mer än lofligt enfaldig, om jag sjelf på förhand gäfvade er vapen i händerna och utsatte tidskriftens utgifvare för de förluster, som en ögonblicklig seqvester ovilkorligt skulle medföra. Alltså, får jag ett sådant löfte?

S. äfven denna gång något förlägen och med ett underligt uttryck i sitt ansigte: Ne-nej, det kan jag verkligen ej gifva. Då jag besökte er, var jag chargé d'affaires — minister Bille var då bortrest — och *min* afsigt med min anhållan till er var visserligen icke den ni förutsätter som möjlig. Men sedan dess har kammarherre Bille kommit tillbaka och återtagit ledningen af legationen. Jag är ej längre den bestämmande, och *jag kan* icke heller svara för ministerns afsigter.

Q., som tagit fram korrekturet och visat S. rubrikerna på breffven: Jag stoppar då korrekturet tillbaka i fickan. Men i hvad stund löftet lemnas mig, står korrekturet till tjänst.

Hr v. Qvanten gick, men ingenting vidare hördes af från danska legationen. Minister Bille hade således antagligen ej lika oskuldsfulla afsigter som t. f. chargé d'affaires, legationssekreteraren greve Schulin. Hr v. Qvanten var emellertid nu temmeligen på det klara med hvad som förbereddes i anledning af uppsatsen. Skulle han ännu hyst några tvifvelsmål om den orimlighet, hvarom här är fråga, skingrades de snart fullständigt.

Fyra dagar efter det uppträde, som nyss skildrats, får han ett besök af riksdagens justitieombudsman hr *E. Thomasson*.

Justitieombudsmannen kom å h. exc. utrikesministern greffe *Ehrenswards* vägnar. H. exc. hade påkallat justitieombudsmannens biträde i hans egenskap af ordförande för komiterade till tryckfrihetens vård. Danska utrikesministern, som genom danska legationen i Stockholm blifvit undermåttad om att hr v. Qvanten ämnade utgifva en redogörelse för 1864 års unionsförslags uppkomst och behandling, hade nämligen hos svenska legationen i Köpenhamn anhållit om hemställan hos svenska utrikesministern om åtgärd mot denna publikation, i hvilken åtgärd äfven kunde ingå ingripande från tryckfrihetskomiténs sida. H. exc. hade emellertid anmodat justitieombudsmannen att gå på förhand till

hr v. Qvanten och fråga honom, om han ej ville afstå från att orsaka en sådan obehaglighet.

Q. anmärkte, att det således vore fråga om qvarstads-åtgärd på grund af mom. 9 § 3 Tryckfrihetsförordningen. Justitieombudsmannen medgaf detta. Q. tog fram tryckfrihetsförordningen och uppläste momentet, hvilket har följande lydelse: »Smädliga, förgripliga eller till osämja med främmande makter syftande omdömen och yttranden om samtida nationer eller stater, med hvilka riket är i fredligt förhållande, om deras varande öfverhet, regering och regeringsätt, höge embetsmän och sändebud, inre eller yttre förhållanden, företag eller underhandlingar; förbrytelsen skall anses enligt 8 kap. 28 § strafflagen, och skriften konfiskeras. Är skriften ej smädlig eller förgriplig, men genom den samma missförstånd med utländsk makt sig yppat, må den, utan rättgång, kunna konfiskeras».

Justitieombudsmannen strök med fingret öfver den förra meningen i momentet under en åtbörd, som sade att åtgärd i anledning af dess innehåll ej komme i fråga, och stannade med fingret vid den senare meningen.

Q.: Det är således på grund häraf seqvester skulle anbefallas?

Justitieombudsmannen: Ja. I dylikt fall kommer aktor ofördröjligen att infordra utlåtande af tryckfrihetskomitén, i hvilken jag är ordförande. Finner komitén, som ej eger ingå uti någon pröfning om politiska konsiderationer och förhållanden, att skriften ej kan efter lagens bokstaf åtalas, kan likväl kungen, enligt mom. 13 § 5 tryckfrihetsförordningen, låta indraga skriften.

Q.: Jag ber få fästa uppmärksamheten på, att sjelfva skälet för alla dessa åtgärder här helt och hållet saknas. Min uppsats kan nämligen så mycket mindre åstadkomma något »missförstånd» mellan konungarikena Sverige och Danmark som det faktiska innehållet af konungarne Karls och Kristians äfvensom konseljpresidenten Monrads bref redan förut blifvit offentliggjordt både i Sverige och Danmark, utan att gensägelse, än mindre åtal deremot blifvit gjorda på något håll. Redogörelse för nämnda bref fins i Posthumus arbete *Ur minnet och dagboken om mina samtida*, elfte delen, tryckt 1874 (alltså under konung Oscar II:s regeringstid), dessutom i flere andra svenska och danska

skrifter.* Min uppsats kommer endast att ge en ny belysning åt innehållet i dessa bref. Det vore ju den största inkonsequens att nu åtala hvad förut blifvit bekantgjordt utan allt åtal vare sig i Sverige eller Danmark.

Justitiebudsmannen med en axelryckning: Medgifves. Men sådana inkonsequenser *kunna* inträffa. Vi lefva i en reaktionstid.

Q.: Är det egentligen kungens af Danmark bref som orsakar dessa svårigheter?

Justitiebudsmannen: Det tyckes så.

Q.: Jag kunde visserligen endast referera brefvets innehåll; men erfar ingen håg att låta tvinga mig dertill. Enda påföljden af brefvets offentliggörande kunde bli en plikt af 50 kronor, enligt mom. 4 § 2 tryckfrihetsförordningen, om detta moment kan tillämpas till förmån för ledamot af annan nationalitet än den svenska. Jag skall emellertid nu visa er brefvet, och hemställer sedan, om det innehåller någonting komprometterande för konung Kristian, eller om genom det samma något *missförstånd* kan framkallas mellan rikena.

* För att gifva våra läsare en inblick i hvad frågan gäller, citera vi hvad som i ämnet yttras af signaturen Anti-Marcellus i *Dagens Krönika* juni-häftet 1886, en uppsats om Henning Hamilton, der det heter: »De som önska inhemta hvad som under mars—maj 1864 förekom mellan Karl XV och hans »förtrogne» å ena sidan, samt konseljpresidenten Monrad och öfverhofjägmästaren, senare inrikesministern Carlsen å den andra, hänvisas till Revue des Deux Mondes febr. 1870, der den utmärkte fransyske historieskrifvaren M. A. Geffroy behandlar denna korrespondens, hvilken äfven delvis återgifves i Norsk Rigtidende den 6 maj. Den hade genom en indiskretion af någon bland Monrads omgifning kommit tidningen tillhanda. Deremot tyckes Geffroy på diplomatisk väg ha fått del af skriftvexlingen. Innehållet i de bref kungarne vexlat sig emellan var honom icke bekant. Karl XV hade i sina bref framställt förslag om att Danmark skulle afstå från anspråk på hela Slesvig och åtnöja sig med den del, der danska språket talades. I sådant fall ville han ingå en förbundstraktat med Danmark och understödja dess anspråk. Han sände äfven ett kortfattadt förslag till ett familjepaktum för att reglera successionen. De bref som konungarne vexlade sig emellan ha senare blifvit bekanta. Denna brevvevling inskränkte sig till ett bref från Karl XV den 18 april 1864 och svar derå från Kristian IX den 29 i samma månad. Den senares var affattadt i mycket artiga och tacksamma ordalag för det vänliga förslaget men innehöll för öfrigt endast, att han gifvit sin ministerpresident order i anledning af det framställda förslaget. Således en avis au lecteur huru ärendet borde behandlas.

Monrads svar den 28 april på konungens första bref ådagalägger stort intresse för det framställda förslaget och tacksägande för der

Justitieombudsmannen, efter att ha genomläst brevet: Nej; jag finner det så intetsägende som möjligt.

Q.: Nåväl, tag detta bref äfvensom Posthumus' och Geffroys skrifter (lemnar dem åt justitieombudsmannen) och bed h. exc. utrikesministern genomögna dem. Han skall då utan tvifvel finna, att här ej föreligger något skäl till inskridande.

Justitieombudsmannen: Jag skall uppfylla eder önskan. Men jag skall tillika be få erinra eder om den straffpåföljd som, enligt § 18 kap. 8 strafflagen är stadgad för den, som uppenbarar honom anförtrodda hemliga statsunderhandlingar. Det kunde hända att ni ej har reda på strafflagen i alla dess enskildheter. Jag har därför velat väcka er uppmärksamhet.

De sista orden yttrades i en mycket allvarlig, något *höjd* ton.

För att en hvar må fullt inse hvad justitieombudsmannens erinran innebar, skola vi ordagrant anföra nämnda paragraf. Den lyder som följer:

»Har den, som betrodd är att veta hemliga underhandlingar, rådslag eller slut i ärende, derå rikets säkerhet eller rätt emot främmande makt ligger, dem uppenbarat, eller

outröttliga uppmärksamhet hvarmed konungen följde Danmarks öde. Det slutar med följande ord: »uti historiens minnen skall detta initiativ kröna E. Maj:ts namn med odödlig ära.»

De inledda underhandlingarna blefvo emellertid till sitt innehåll snart kända i Köbenhavn och uppväckte stor harm bland alla dem, som höllo på ett Danmark intill Eiern, och dessa utgjorde flertalet inom Folketinget. Deras språkrör, Fædrelandet, uttalade sig skarpt mot förslaget och sade bland annat: »vi ha en bitter erfarenhet som lärt oss, att kung Karl eger ingen makt att i Sverge bringa till utförande sina personliga planer och önsknningar då de strida mot hans regering». Detta allt verkade en förändring i Monrads sinnesstämning. Härtill kom, att Kristian IX ännu då hoppades på bistånd från England och af sitt tyska sinne lag och en del af sin omgivning invaggades i den föreställningen, att han under ett eller annat namn skulle kunna få behålla Holstein». — Som tillägg till dessa meddelanden af Anti-Marcellus nämna vi att Edinburgh Review juli 1871 innehåller en uppsats i ämnet, hvori Monrads omkastning med skärpa bedömes. Våra läsare behagade nu observera att hr von Qvantens mening är ingenting annat än att såsom historieskrifvare närmare skildra och i vissa fall beriktiga de förhållanden hvarom här är tal, särskildt beträffande grefve Henning Hamiltons ställning till frågan. Att Henning Hamilton *icke* i verkligheten var med, hvilket hr von Q. närmare utreder, är ju i själfva verket en utredning som *förbättrar* regeringens ställning.

Red. af D. K.

handling, som han i ty mål lönlig hålla bort, utan lof utgifvit eller kungjort; dömes till straffarbete på listid eller från och med åtta till och med tio år. Skedde brottet utan uppsåt att skada göra, och var faran ringa; då må tiden för straffarbete nedsättas till två år.»

Alltså, straffarbete från två år ända till på listid för uppenbarandet af hemliga underhandlingar, hvilka redan för omkring tjugu år sedan äro faktiskt uppenbarade, utan att deraf följt den *ringaste fara* för rikets säkerhet eller rätt mot främmande makt! Straffarbete för återgifvandet af ett bref, hvars innehåll, för längesedan kändt, nyss af hr justitieombudsmannen (mähända ej så alldeles sakkunnigt) karakteriserats såsom »så intetsägande som möjligt»!

Då hr v. Qvanten vid justitieombudsmannens hänvisning till strafflagen gjorde en förvånad min, skyndade sig justitieombudsmannen tillägga: Jag ber att min afsigt blir rätt förstådd!

Q.: Jag ber få försäkra, att jag *fullkomligt* väl förstår hr justitieombudsmannens afsigt. Ni har ju hela tiden varit älskvärdheten sjelf! Men jag ber få tillägga, att jag med allt lugn anser mig kunna stå risken.

Justitieombudsmannen, med stor bonhommie i det han tar afsked: Ja väl, och äfven jag!

Efter några dagars förlopp blefvo de af justitieombudsmannen medförda akterna återskickade, utan vidare under rättelse. Man hade alltså på förhand beslutit sig, innan man ens närmare kände uppsatsens innehåll.

* * *

Så långt hr v. Qvantens redogörelse för detta högst märkliga politiska inquisitionsmål — ett om icke officiellt, så åtminstone signifikativt svar på den Bexellska interpellationen.* För öfrigt står ransakningen i temligen bjert mot-

* Såsom ett rätt eget sammanträffande må i förbigående anmärkas, att den Bexellska interpellationen föll i Andra kammaren den 7 mars och två dagar derefter utnämdes en föga meriterad person till kronofogde i Ölands norra Mots fögderi i strid med landshöfdingembetets förord — ett förhållande, som alltså tyckes antyda, att på Öland finnes någon mäktigare man än K. Befallningshafvande i Kalmar eller att hvad man trodde främst borde grundas på lagens fasta stad och ställe deremot hämtar sin näring från de enskilda intressenas dystad.

sats till hr von Qvantens fullt gentlemanmessiga beteende, i det han nämligen genast visar sig beredd att lemna alla nödiga upplysningar, under det vederbörande deremot ådaga lägga sin styrka i det slags diplomati, som består i undanflykter, på samma gång som de just icke i fyndighet visa sig vara Talleyrands afkomlingar.

Då excellensen Ehrensvärd lät hr Thomasson säga hr von Q., att han ej trodde honom vilja orsaka några obehagligheter, innebär detta: obehagligheter för regeringen eller för hr von Q. och krönikan? Det förra kan ej vara fallet, ty om hvilken legation som helst i oträngdt mål reklamerar yttranden i svenska pressen, kan detta ej anses innebära »missförstånd med utländsk makt», hvarom tryckfrihetsförordningen, som är grundlag, talar. Annars skulle ingen politisk tidning undgå daglig qvarstad. Alltså måste det senare vara fallet, hvilket innebär hot i förening med anspråk på censur i förväg.

Ändå värre med justitieombudsmannen i följd af hans embetsställning. Då han ej personligen kände hr von Q., aldrig förr talat med honom, måste hans yttranden, särskildt hans erinran om strafflagen, innebära hot till hr von Q., moralisk tortyr, i förväg lagda hinder för uppsatsens publicerande.

Vi anmärka vidare några i ögonen fallande egendomligheter i proceduren:

1) Besynnerligt, att danska legationen ansett sig uppfordrad anställa en undersökning, eftersom unionsförslaget utgick från danska bondevänspartiet och af danska regeringen afböjdes.

2) Tryckfrihetskommittén har ingen exekutiv makt.

3) Uttrycket *underhandlingar*, som skulle anses röjda, bör väl afse någonting pågående, icke någonting länge sedan förflutet.

4) Ärende, derå rikets säkerhet beror, är icke i fråga, blott ett 25 år gammalt projekt.

För öfrigt skulle hela tillställningen kunna gifva en skämtare osökt anledning till att uttrycka sig t. ex. på följande sätt.

Den preventiva, den hemliga, den detektiva censuren är alltså nu införd i detta gamla hederliga land, som skalderna utan minsta profetisk blick en gång besjungit som »frihetens stamort på jorden». Hr justitieombudsman Eskilander-Tho-

masson — af Thomasson, som han nog en dag kommer att heta, när han blir ett läns höfding m. m., jembördig med biskop Rundgren etc. etc. — har äran af denna nya, utmärkta uppfinning. Han såg munkorgslagen svanshuggen af Andra kammaren, och han uppfann genast den preventiva censuren. Ädla själ, förslagna hufvud!

Så långt har det då gått, att *ordföranden i tryckfrihetskomitén* med lagens bart huggande svärd går omkring till rebelliske skriftställare och lofvar dem på förhand och så der välvilligt omtänksamt straffarbete på lifstid.

Med hemlighetsfull min, strängt rynkade ögonbryn och bilan från kätteriförföljelseernas dagar gömd under den lätta sommaröfverrocken, beger han sig från den varnades tröskel och ut i världshvimlet, förmodligen spanande efter nya offer.

Aldrig har man väl trott att herr justitieombudsmannen och ordföranden i vår tryckfrihetskomité skulle utom sitt embete åtaga sig privata uppdrag med en sådan energi.

Grewesmöhlen på sin tid gick och snokade på tryckerierna, hvarigenom det kunde hända, att han var i tillfälle att besvara en broschyr samtidigt med dess utkommande. Men att en regeringsmedlem (h. exc. utrikesministern) nedlåter sig genom ombud till ett dylikt förfarande, detta är verkligen något oerhördt. Ingen paragraf i lagen tillåter ett sådant ingripande på förhand, och om det förekomme borde det snarare stäfas af — justitieombudsmannen. (Se justitieombudsmannens instruktion.)

Det fins emellertid många sätt att komma sig upp här i världen och ett bland de säkraste är att gå de mäktiges ärenden. Om man under sådana förhållanden öfverskrider sin befogenhet, går utom gränserna för sin pligt och helt gemytligt tar sig en liten afstickare på stadsbudsexpeditionens lofliga yrkesfält — så mycket bättre, bara det bidrar till det goda ändamålets vinnande — *absolut tystnad*. — — —

Men innan herr Thomasson nästa gång spelar Leporellos roll bör han icke för sin egen skull men för det embetes heders skull, som han bekläder, genomläsa hvad regeringsformen har att meddela rörande »hvarje svensk mans rättighet att utan några af den offentliga makten i förväg lagda hinder utgifva skrifter, att sedermera endast in-

för laga domstol kunna tilltalas för deras innehåll och att icke i annat fall kunna därför straffas än om detta innehåll strider emot tydlig lag, gifven att bevara allmänt lugn utan att återhålla allmän upplysning.» Lägge han så härtill ett begrundande af sin instruktion: »Rikets ständers justitieombudsman skall hafva en allmän tillsyn öfver lagars, författningars och instruktioners efterlefnad af domare, embets- och tjenstemän, samt, om de i sina embetens utöfning af våld, mannamån eller annan orsak någon olaglighet begå eller underlåta att sina embetspligter behörigen fullgöra, dem vid vederbörliga domstolar i laglig ordning derföre tilltala eller tilltala låta.» Till slut rekommenderas ock särskildt studium af § 22 i nämnda instruktion rörande värden om tryckfriheten.

Herr Thomasson har på grund af dessa trenne föreskrifter — i Reg.-Formen och Instruktionen — ansett det vara sin rättighet och pligt att uppsöka en enskild svensk man för att genom varning och hot med strafflagen på förhand lägga hinder i vägen för utgifvande af en skrift. Han har med åberopande af att han såsom ordförande bland komiterade till tryckfrihetens vård skall sitta som domare i tvisten utrikesministern kontra denna tidskrift uppträdt såsom ena partens ombud för att skrämma den andra till uppgifvande af sin rätt. Och han har sökt imponera på herr Qvanten med strafflagen kap 8 § 18, en paragraf som det inte är möjligt att han kunde tro vara på detta fall användbar, såvidt han har den obetydligaste aning om strafflagens mening — och lagfaren skall ju justitieombudsmannen vara.

Det torde icke i vår embetsmannakårs historia kunna uppsökas något att ställa vid sidan af detta herr Thomassons åtgörande — inom vår domarekårs allra minst. Om herr Thomasson i sin egenskap af borgmästare i Lund hade tagit sig för att i ett mål, der han var domare, jemväl tjenstgöra såsom ena partens ombud och genom hot söka skrämma motparten från hans rätt och bemålde Thomasson blifvit för detta sitt tilltag anmäld hos justitieombudsmannen, skulle följderna bland annat blifvit ett nytt borgmästareval i Lund, utan att detta förorsakats deraf att borgmästaren Thomasson erhållit någon belöning af det slag som påstås vara löfvid af justitieombudsmannen Thomasson för dennes välförhållande. Man skattar i allmänhet icke högt det förstånd

som kräfvades af en småstadsborgmästare — det är dock, som man finner, mera än som kräfvades af en nutida justitieombudsman.

Herr Thomasson personligen är hufvudsakligen skämtsam. Han har med en uppriktighet som nästan gränsar till älskvärdhet låtit herr Qvanten förstå, att myndigheten — till och med den högsta i vårt land — och eventuellt domstolar skulle i reaktionens tjänst låta bruka sig att handla emot hvad som hittills i vårt land ansetts för rätt och lag.

Det är kanske flera som tänkt det, men det skall alltid stå i vår lagskipningshistoria som ett memento att det var en justitieombudsman som stått fadder åt denna uppfattning. Men det är nu en gång icke institutionerna, utan de personer, som uppbära dem, som göra en samhällsordning god eller dålig — den moralen står alltid kvar, om man jemför hvad justitieombudsmannaskapet är i en Thomassons hand och hvad det var, då det första gången öfvertogs af friherre Mannerheim.

Man har nu börjat med att förfölja pressen — man har åtminstone visat sin goda vilja — man kommer att sluta med att förbjuda historieskrifningen — naturligtvis endast den historieskrifning, som är grundad på fakta. Man får gerna utsmycka en och annan kung med fantasirika dygder, höja en ministär till skyarne o. s. v., bara man passar på att följa *systemet* — nu naturligtvis svältulls-, munkorgs- och pickelhufsystemet. Men beträder man sanningens väg, der inga smickrets rosor blomma, då — ja, då kommer en herr Eskilander Thomasson med det mångeggade lagens svärd.

Det är nu mera uppenbart för en hvar, att det minsta ord som kan såra en viss stormakts känsliga öra, skall qväfvas. »Du skall inga andra sympatier hafva!» lyder budet, och blottas några andra, visar det sig att 'gammal kärlek rostar aldrig' — kärleken till Frankrike — det Frankrike som var frihetens och menniskorättens budbärare, då — ja, då får herr justitieombudsmannen stå till tjänst.

Munlås på och ferm expedition!

Fortgår det på samma väg och med samma fart en tid bortåt — så, hvem vet! — ett litet svenskt Sibirien vore ju alltid trefligt att ha. Spetsbergen kunde bli en lämplig deportationsort. Eller ock kanske det skulle vara geschwindtare att upprätta ett litet svenskt Bastiljen. Detta vore ju ett

synnerligen vackert minnesmärke af den högsinhet, hvarmed man underlåtit att profanera svenska staten genom delta-gande i den franska republikens verldsutställning hundra-de året efter den revolution som gjorde det möjligt för Bernadotteska dynastien att bestiga Sveriges tron. Och när så den stora politiska och sociala isperioden kommer, när allting blir graflik tystnad och stillhet — och då regeringen ropar bravo och klappar i händerna, kan den alltid vara säker på att höra ekot svara från andra sidan Östersjön.

Och då, herr justitieombudsman, har ni ärligt och tro-get vakat öfver tryckfriheten — *då* är det tid på att sticka lagens skrämmande svärd i skidan.

Svenska folket sofver godt i reaktionens och justitie-ombudsmannens nystärkta nattmössa.

* * *

Men vi afbryta skämtet. Saken är i sjelfva verket allt-för allvarsam för att länge behandlas med de lättare vap-nen. Äfven det tunga artilleriet måste fram.

Eftersom herr von Qvantens besök å danska legationen egde rum just den 14 maj, då den svenska munkorgslagen debatterades på riksdagen, hafva vi skäl att tillse, i hvad sammanhang denna lag står med vårt inquisitionsmål.

Att Sverge nu seglar i kölvattnet af den hohenzollern-bismarckska politiken — detta fatala faktum, till hvilket ofvanstående redogörelse är en så slående illustration — visar sig äfven på mångfaldiga sätt i våra inre förhållanden och särskildt i den nyss i riksdagens sista stund med en nästan andlös brådska framlagda och af kamrarne delvis antagna »munkorgslagen».

Hade denna lag i sin helhet blifvit antagen, så skulle vi ock för en längre tid ha kunnat säga farväl åt yttrandefriheten inom Sverige. Ty nog hade vederbörande lätt nog i hvarje obehaglig meningsyttring kunnat spåra ett försök att förleda till en åtgärd, som innebar »hot mot samhälls-ordningen eller fara för dess bestånd». Och vid hvarje till-fälle, der man kunnat finna sig föranlåten till en sådan tolk-ning, skulle polismyndigheten kunnat ingripa, upplösa en för-ening, förbjuda ett möte eller ett föredrag, hindra en talare

att fortsätta, då han redan börjat tala, och skulle en domstol lika lätt och bekvämt kunna döma till böter eller fängelse — allt på grund af denna sannskyldiga »kautschukparagraf», som i intet stod efter sin tyska förebild.

Om ifrågavarande bestämmelse om lockelse till åtgärd, som innebär hot mot den bestående samhällsordningen är ett uttryck för, hvad vår nuvarande regering och majoriteten i vår Första kammare velat, men ej kunnat, så äro deremot de andra bestämmelserna i hennes förslag — om straff för uppmaning »till andra brott» (än våld mot person och egendom) för hvilka strafflagen stadgar ansvar, och om straff för försök att »förleda till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet» — uttryck för huru långt den nuvarande majoriteten i vår Andra kammare kan gå med i repressiva åtgärder. Och äfven detta är icke så litet. De antagna förändringarna äro ingalunda så oskyldiga, som mången synes tro. Redan med den förstnämnda kan man — med en smula god vilja — komma rätt långt, hvilket lätt inses, om man betänker, hvilket stort antal olika handlingar — som för ingen del alla för det allmänna rättsmedvetandet framstå såsom brottsliga — af strafflagen äro belagda med straff. Och hvilket vidsträckt spelrum för godtycket lemnar icke stadgandet om försök att »förleda (icke uppmana, utan *förleda!*) till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet»? Det behöfves ej mycken skarpsinnighet för att finna, att äfven dessa bestämmelser äro »kautschukparagrafer», om än deras egenskap af sådana vid första påseendet ej så hastigt genomskådas, som förhållandet är med den af Andra kammaren icke antagna bestämmelsen om »hot».

Att det icke heller är meningen att lemna dessa tillfällen till ingripande mot misshagliga åsigter obegagnade, kan man godt förstå af de mångfaldiga tecken — af hvilka väl föregående berättelse är ett af de mest i ögonen fallande — som visa, att man vill åt yttrandefriheten, eller måhända rättare sagdt, att man inslagit en sådan väg, inlåtit sig på ett sådant politiskt system, hvars bestånd tydligt nog är oförenligt med denna frihet. Betecknande i detta hänseende äro de yttranden, som under debatten om munkorgslagen i Andra kammaren fäldes af Bismarcks lärjunge, statsministern friherre Bildt. Denne framkastade nämligen sjelf frågan: är det då nödvändigt att göra inskränkningar i yttrandefriheten? och fortfor: »derpå måste man svara ett obetingadt »ja». Vi-

dare frågade han: men kan man då icke uppskjuta med införandet i lagen af sådana inskränkningar? »Derpå», sade han, »måste man svara ett obetingadt »nej!» Och af hans anförande i dess helhet framgick alldeles otvetydigt, att här icke så mycket var fråga om att med lagens straff drabba vissa speciellt brottsliga uttalanden eller uppmaningar, som icke mera om att komma åt sådana sträfvanden och sådana agitationer, som i anseende till sitt syfte och sin anda äro egnade att hota den bestående samhällsordningen eller att förleda medborgare att förgripa sig mot densamma eller visa »ohörsamhet mot lag eller laga myndighet». Men då här sålunda var frågan om att hindra och straffa icke blott uppmaningar till bestämda, mot den bestående samhällsordningen riktade handlingar eller uppmaningar till bestämda lagbrott eller till någon speciell ohörsamhet mot lag eller laga myndighet, utan hvarje sådan agitation, som anses i allmänhet innebära ett hot mot det bestående eller i allmänhet egga till lagstridiga handlingar eller ohörsamhet — hvem ser icke hvilket gränslöst spelrum här är öppnadt för godtycket? Hvem ser icke, att med en sådan uppfattning af ifrågavarande lag hos dess upphofsmän nästan samma bruk kan göras af de återstående delarne af densamma, de delar somingo igenom på riksdagen, som af det hela? En sådan lag är verkligen riktad icke blott mot hänsynslösa och våldsamma agitationer, utan äfven mot de ädlaste reformsträfvanden.

Det gifves väl knappast någon stor reform i seder, lagar och sociala förhållanden, som icke i sin början stött på ett kompakt motstånd hos det stora flertalet, i synnerhet hos de klasser, som sutit inne med samhällets största förmåner och allra synnerligast hos de styrande, knappast någon, hvilkens förfäktare icke blifvit stämplade såsom »samvetslösa agitatorer» (det slagord, som man under munkorgslagsdebatten så ofta fick höra). Vi behöfva icke gå långt tillbaka i tiden för att finna detta. Vi behöfva blott minnas agitationen för slafveriets afskaffande i Nordamerikas Förenta Stater för några decennier tillbaka, de tillmälen och beskyllningar, som den bestående samhällsordningens försvarare riktade mot desse agitatorer, det raseri hvarmed de förföljde dem. Och dock har väl svårligen någon rättfärdigare sak försvarats af menniskor än den, för hvilken agitatorer sådana som William Lloyd Garrison, Charles Sumner, Wendell

Philips och Theodore Parker då kämpade. Betänker man detta, så kan man till dess rätta halt uppskatta det under ifrågavarande debatt ofta hörda yttrandet från regeringens anhängare, att denna lag (munkorgslagen) ej var farlig, ty den drabbade inga andra än agitatorerna.

Visserligen kan en agitatorisk verksamhet för främjandet af vissa syften eller meningar vara sådan, att ett lagligt ingripande mot densamma kan vara både berättigadt och nödvändigt. Men dertill behövas endast sådana lagar, som stadga straff för vissa, bestämda handlingar eller uppmaningar, och sådana hade vi redan, innan vi lyckliggjordes med någon munkorgslag.

En betänklig sida vid denna lag är äfven det hot den innebär mot vår bestående samhällsordning, för så vidt denna har ett uttryck i den grundlag, som år 1812 stiftades till skydd för det tryckta ordets frihet. Här talas visserligen om straff för uppmaningar »till andra brott» och för förledande till »ohörsamhet» både i tal och tryck; men i regeringens motivering anmärkes, att denna lag, för så vidt den gäller det tryckta ordet, först genom en motsvarande förändring af tryckfrihetslagen kan blifva tillämplig. Ännu föreligger således blott ett hot mot det tryckta ordets frihet (för såvidt den skall skyddas genom tryckfrihetslagen sådan den nu är), attentatet mot denna frihet återstår ännu. För att förekomma det, gäller det för svenska folket (eller rättare sagt för den röstberättigade delen af detsamma) att se upp vid valen till Andra kammaren hösten 1890, så att vi ej då få en »laglig» majoritet sådan som den närvarande. Lyckligtvis är tryckfrihetslagen ännu grundlag och kan därför ej ändras annat än genom samstämmande riksdagsbeslut under två på hvarandra följande valperioder.

Hvarför ha vi råkat ut för sådana äfventyr? Hvarför har en frihetsfientlig reaktion småningom smugit sig öfver oss och slutligen lagt beslag på regering, riksdag och en stor del af pressen? Orsakerna äro många och invecklade, och vi vilja ej försöka att här utreda dem. Men en viktig faktor i denna reaktion är det, att vi kommit in i den preussiska junker-byråkrat- och Guds nådes-politikens kölvatten. Denna politik — som äfven är och under årtal varit vårt junkerdömes politik — har länge gått och skrockat och spökat hos oss innan den kom till makten — med stora ord och åthäfvor om fosterländskhet, medan den med

frenetiskt raseri sökt isolera oss från och väcka hat till våra nordiska stamfränder i vester och söder, med ständig lystnad efter att imitera det bismarckska tullskyddet för spannmål och andra nödvändighetsvaror så väl som tullskyddet för förlegade åsigter mot nya och reformatoriska idéer. Slutligen — närmast genom valkrånget i Stockholm 1887 — kom den in i konungens rådkammare. Men det närvarande tillståndet i mönsterlandet på andra sidan Östersjön — der vi se ett stort, rikt begåfvadt kulturfolk, nedböjdt till jorden af tryckande skattebördor samt de ännu mera tryckande banden på tankens och ordets frihet, midt under glansen af en eminent europeisk maktställning stå vid randen af en afgrund med den hotande utsigten till omstörtningar hvilkas förelöpare den nuvarande arbetarerörelsen antagligen är — lockar just icke till efterföljd. Fastmera kan man här med allt skäl säga: *vestigia terrent*.

Äfven till den beryktade Geffkenprocessen ha vi här fått ett motstycke, men ännu orimligare än dess förebild. Liksom vederbörande i Tyskland icke sakkförde *utgifvaren af Deutsche Rundschau*, utan uppsökte författaren, så hafva vederbörande i Sverige, alldeles i strid med tryckfrihetslagen, också angripit den person som *skrifvit* ifrågavarande uppsats. Äfven den likheten finnes, att den angripne skriftställaren var i båda fallen den afidne herskarens vän; hvar emot den olikheten företer sig att i Tyskland egde den förmenta ogrannlagenheten af författaren rum vid kejsarens nyss öppnade grift, under det att i Sverige ett fjerdedels sekel förunnit sedan de afhandlade tilldragelserna timat. Det hot, för hvilket i ofvanstående berättelse redogöres, var naturligtvis endast ett skrämnskott. Då icke ens i Tyskland processen mot Geffken kunde lyckas, så borde väl icke heller här detta ännu värre försök mot tryckfriheten kunna hafva någon framgång. Ingen domstol lär väl i föreliggande sak kunna fälla. Men *en* utväg hade man, att i tysthet begrafva »Dagens Krönika» — den paragraf i tryckfrihetslagen, som gifver regeringen makt att seqvestrera en skrift, som hon anser kunna föranleda »missnöje» (!) hos främmande makt.

Då vi nu emellertid framlagt saken inför allmänheten, äro vi öfvertygade att ett sådant steg icke skall tagas. Detta skulle från allmänhetens sida — sedan den blifvit upplyst om sakens verkliga sammanhang — framkalla en för upp-

hofsmännen till detta attentat mot tryckfriheten rent af förkrossande storm af harm och åtlöje.

Dessa känslor skola säkerligen ej minskas deraf, att justitieombudsmannen, den af riksdagen tillsatte vaktaren af folkets författningsenliga rättigheter, här — helt cyniskt — gått regeringens ärenden.

Den 5 maj 1789.

Af

Otto Sjögren.

Orden reform och revolution äro väl båda uttryck för ett *framåtgående*, men de börjas ändå, alldeles som ordet reaktion, med stafvelsen *re*, som betyder *tillbaka*. Skilnaden är visserligen den, att i sistnämnda ordet antyder detta prefix sjelfva hufvudsyftet, i de båda förstnämnda ett förberedande tillvägagångssätt. Man måste i sjelfva verket genom ett tillbakasprång »taga sats», då det gäller att veka ett dristigt språng öfver ett i vägen mötande hinder komma fram. »Mänskligheten har svårt att komma till nya skapelser och fasthåller därför forntidsminnena som ett dyrbart arf», yttrar på något ställe Mommsen. Framtidens hopp söker sitt rotfäste i det förflutna. Så äro ock hundraårsminnena något mer än rhetoriska jubilémotiv, de gifva väckelser och stundom framtidslöften.

Den 5 maj 1889 förde med sig ett hundraårsminne af främsta rang; den 4 augusti skall medföra ett annat, säkerligen ännu betydelsefullare.

Den stora revolutionen »tog sats» den 5 maj 1789, eller kanske rättare: den gjorde sista tillbakasteget för att sedan (den 17 juni) taga sats. Vi vilja här först taga i betraktande den situation, från hvilken tillbakasprånget gjordes, derefter tillbakasprångets egen beskaffenhet, och slutligen under hvilka omständigheter och med hvilka förhoppningar man »tog sats».

Då Ludvig XVI, »den efterlängtade», uppstiger på tronen, lefver ännu större delen af Europa under det officielt

erkända hägnen af »ancien régime». Konungen föreställer den gudomliga allmakten och rättvisan, kyrkan den gudomliga heligheten och allvisheten, adeln allt upphöjdt och ädelt. Det öfriga folket är till för att lyda, tro och betala. Konungens maktfullkomlighet utgrenar sig i »befallningsmännen, de der af honom sände äro, de onda till straff och de goda till pris», och dessa ämbetsmän hade, åtminstone i de högre graderna, heraldikens osvikliga insegel på det upphöjda och ädla. Konungadömet är Guds härlighets afspegling, hvar af kyrkan, adeln och byråkratien, hvar i sin mon gifva reflex; det vore då rent af en dödssynd att ej villigt offra, hvad all denna härlighet kostar. Från konungen utgår rättvisan: hvad han genom sina organer befäller, det är *rätt*, och för undersåten gäller endast att blindt lyda. Öfver kyrkan hvilat den gudomliga visdomsinspirationen; hvad hon genom sitt presterskap förkunnar, det är *sant*, och för lekmannen gäller det endast att blindt tro. Hvad »ädingen» gör, det är *ädelt*, och därför tillkommer honom ödmjuk vördnad. Folket skall hållas i sträng tuktan för att obetingadt lyda, lefva i en »lycklig» okunnighet för att blindt tro, och arbeta i sitt anletes svett för att kunna tillräckligt betala.

Men det hade gått, som det plägar gå, när människan vill upphäfvat sig till Guds ställföreträdare här på jorden. Man talar så mycket om »hädelse» i våra dagar; men *här* förelåg en af de maktegende förkunnad och i hela samhällsordningen nttalad hädelse af förfärligaste slag, sådan icke ens Lennstrand och Branting, ja allraminst *de*, kunnat tillåta sig den. Men den straffade sig sjelf i sina egna omedelbara följder. Gudsrepresentationen lyckades nämligen så klen, att sjelfva förutsättningens orimlighet derigenom trädde i öppen dag. Furstarnes och hofvens skändliga sedeslöshet vände upp och ned på alla sedlighetsbegrepp; inför de maktegendes godtycke stod folket rättslöst; genom de i lagens namn drifna utpressningarne blef den stora massan utarmad; kyrkan, som på intet sätt gjorde skäl för epitetet »helig»; bannlyste mer än en gång erkännandet af uppenbara fakta, det »upphöjda och ädla» ståndet gaf det mest eklatanta exempel af lägsint kryperi för makten och oädel öfversitteri mot de ringare. Dertill kom nu i Frankrike, att hofvets slöseri och favoriternas omättlighet ådragit riket en skuldbörda, hvars räntor icke kunde genom beskattningen utpressas, hur obarmhertigt den än månne suga; en statsbankrutt stod för

dörren. Sådant var det »gudsrike» man förverkligat, sådan den »lycksalighet» det erbjöd.

Tillbakasprånget hade redan börjat.

Man hade först kastat en pröfvande blick inåt och utåt d. v. s. i människoanden och i naturen: man hade tillegnat sig Lockes filosofi och resultatena af Newtons naturforskning. Voltaire hade på intresseväckande sätt populariserat dem; Condillac, Helvetius och encyklopedisterna drogo derur de yttersta och ytterligaste slutföljderna. Så vidtog sjelfva tillbakasprånget; den litterära rörelsen skred »from sounds to things», från metafysiken och naturfilosofien till historien. Montesquieu vägledde med »Esprit des lois», Voltaire med sin för den framtida häfdateckningen banbrytande »Essay sur les mœurs». Man fann, att det rådande samhället växt upp ur den vesterländska feodalismens och den byzantinska absolutismens medeltidsrötter; men man fann också en ur andra, bättre rötter uppspirad växtlighet, som dock under tidernas lopp blifvit qväfd eller hämmad. Man fann den romerska municipalförfattningen, ur hvilken Italiens och Tysklands fria städer och de franska »les communes» under medeltiden växt upp. Utgången från de sistnämnda, hade det »tredje ståndet» en tid, om än ringaktadt och nedsatt, stått vid adelns och kleresiets sida, så länge riksdagarne »les états généraux» ännu sammankallades, men på dem hade Richelieu gjort slut. Då blef lösen: skär bort, så långt möjligt är, de feodala och byzantinska rötterna och återställ utvecklingen af de municipala. Ja, då man nu en gång börjat insupa fornklassisk lifsluft, hvarför ej gå tillbaka till den romerska republiken, ja till hellenismens fria medborgarlif? Der var ju ett historiskt knytfäste af yppersta slag. De mer exalterade nöjde sig icke ens dermed; Rousseau ville gå tillbaka ända till det ursprungliga naturtillståndet.

Dessa litteratörfunderingar, som under Ludvig XV hårdt förföljts, började man nu finna lika oskadliga som spirituella. Den beskedlige Ludvig XVI var nog välmenande, fast han drogs hit och dit af två motsatta inflytelser, reformvänernas och hofkretsens. De förre experimenterade smått med nämnda funderingar i sina försök att utreda den allt outredligare finansiella härfvan, den senare fann i dem intressanta ämnen för »salongsliberal» konversation. Sålunda kunde den förut bannlyste Voltaire nu från alla håll helsas med

jublande hänförelse (jämför, mutatis mutandis, Ibsens mottagande här i Stockholm) vid hans besök i Paris (1778), der han dog mitt under triumfens berusning. Regeringen gick in på att understödja den nordamerikanska frihetskampen; de der frihetsidéerna voro ju praktiskt »oskadliga», men genom att bistå uppresningen skulle man försvaga Englands kolonialmakt. Markis Lafayette hade sjelf farit öfver till Amerika för att deltaga i kampen; han återkom, fullständigt vunnin för de der idéerna och besluten att arbeta för deras förverkligande äfven i Frankrike. Abbé Talleyrand hade på egen bekostnad utrustat ett kaparefartyg för deltagande i samma kamp och skattade sig lycklig öfver att i Paris hafva gjort personlig bekantskap med Voltaire.

Men idéerna visade sig kunna praktiskt förverkligas; på grundvalen af de ur filosofien deducerade »mänskliga rättigheterna» och Montesquieus samhällsteorier reste sig den nordamerikanska republiken, erkänd genom 1783 års fredsslut. »Charmant, på min ära charmant!» jubilerade hofmännen; salongskonversationen hade fått briljanta ämnen, och någon fara kunde man ej varsna, ty Amerika låg ju så långt aflägsat. Förnäma herrar och damer koketterade på allt sätt för den gamle vördnadsvärde Franklin, så länge han som den spåda republikens sändebud uppehöll sig i Versailles. Man kunde emellertid i de högsta kretsarne ej undgå att märka, huru farlig hans närvaro ändå var. Den uppstyltade, förkonstlade societeten liksom skämdes för sitt bjefs inför den enkle, okonstlade republikanen. Man började redan lägga bort rococo-häpplig, puderperuken med stångpiskan, den broderade sammetsfracken, knäbyxorna och silkesstrumporna för att i stället likna Franklin, genom att bära qvåkarnes svarta cylinderhatt, den enkla svarta klädesfracken och de svarta långbyxorna. Man hade emellertid vid hofvet en dunkel förkänning af, att kostymens revolution kunde vara ett förebud till samhällets, och cylinderhatten, nu så genomlojal, blef på den tiden ett yttre kännetecken på misshagliga åsigt.

Det var ej underligt, att hofsocieteten blef orolig, ty man kände allt kusligare den finansiela marken svigta under sina fötter. Neckers »compte rendu» hade för hela allmänheten uppdragat den oerhörda statsbristen. Från det af officielt hemlighetsmakeri dittills strängt omgärdade regeringskabinetet trängde med ens ett blixtljus, som slog hela allmänheten med häpnad. Han ville dermed framtinga riksståndernas

sammankallande, ty endast »tredje ståndet» kunde ju gifva erforderlig bevilning, måhända drifva adeln och kleresiet, hittills så godt som skattefria, att äfven något bidraga. Det var att gå tillbaka till 1614, då »tredje ståndet» senast fick vara med; men det vore på samma gång att återuppväcka det municipala samhällslif, som man trott för alltid vara begravet. Man anade redan, att en stundande revolution sökte sitt knytfäste i det förflutna. Quel horreur! Dertill kom ju också Neckers impertinenta indragningar på utgiftsstaten, hvilka helt säkert riksständerna skulle i än större utsträckning göra till vilkor för sina bevilningar. Hur skulle det då gå med drottningens »nålpenningar», med de ständigt nya millionanslagen åt grefvarne af Provence och Artois, med hofstatens många tjänster och rikliga sportler, med favoriternes rundligt tilltagna pensioner? Nej, för all del, icke ett ord om riksständerna!

Necker fick onådigt afsked för sin förargliga »indiskretion». I Calonne fick i stället hofvet en minister efter sitt sinne. Ingen fara, förklarade han, man eger ju ännu kredit och behöfver ej att sammankalla några riksständer. Och krediten anlätades utan hejd, så länge det gick att draga vaxlar derpå. Med de inflytande lånta medlen tillfredsställes hofvets alla pretentioner, och slöseriet blef större än någonsin förut. Hofkretsen jublade sitt bifall åt den »genialiske» Calonne, som framtrollade det rika öfverflödet; man kunde nu öfverlägset hånle åt minnet af den stymparen Necker med hans besparingskält och hans riksständer. Men den skimrande bubblan brast snart; krediten tog slut, oredan var nu värre än någonsin, och man var tvungen att söka penningbevilning inom landet. Riksständerna ville man för ingen del sammankalla, men någon penningbeviljande korporation måste man ändå vädja till. Calonne fick då en »genialisk» idé; han lät sammankalla »les notables», hvilka församlades i Versailles den 22 febr. 1787.

Denna korporation var något i samma väg som Gustaf II Adolf »utskottsriksdagar», hvilka nästan synas hafva tillkommit efter föredömet af »les notables». I båda korporationerna sammanträdde de högtbetrodde, privilegierade och med kunglig fullmakt försedde, med uteslutning af de egentligen skattdragande, hvilkas närvaro var till besvär. »Les notables» hade på Richelieus tid en och annan gång sammankallats, då man behöfde penningar, men ändå icke ville

veta af riksständerna. Nu blefvo de fördelade i 7 sektioner, hvardera under presidium af en prins. Det gick som man kunde förutse: adeln och kleresiet ville ej afstå från sin skattefrihet, och å tredje ståndets vägnar kunde de inga penningar bevilja. I stället afgåfvos olägliga reformförslag, hvaraf ju intet guld kunde myntas, och Lafayette framställde äfven här krafvet på riksständernas sammankallande, hvilket skar ganska misshagligt i öronen på grefven af Artois.

Calonne måste nu afträda och begaf sig, förföljd af allmänhetens hat, till England. Hans farliga värf öfverflyttades nu på drottningens gunstling Loménie de Brienne, ärkebiskop af Sens och äfvenledes en af hovvets finansierer. Af notablerna fick han sig väl beviljadt upptagandet af ett lån på 80 millioner francs, men det var som en droppe i sjön, och mer kunde han ej utverka; deras korporation blef därför upplöst den 25 maj och åtskildes således med oförrättadt ärende. Brienne följde sedan, skrifver Walter Scott, »ett system, så vacklande och obeslutsamt, tillika så våldsamt, hvar gång fråga var om att häfda konungens prerogativ, samt så fegt, då han mötte motstånd från den uppvaknade frihetsandan, att, om han blifvit mutad att göra regeringen på en gång förhatlig och föraktlig eller att inleda sin herre i ett handlingssätt, beräknadt på att reta de modige och uppmuntra de försagde bland dennes missnöjde undersåtar, han svårligen kunde efter nogaste betänkande hafva vidtagit mer passande mesyrer för sådant ändamål». Han förelade parlamentet beskattningsedikt, som det vägrade att inregistrera. Liksom man skrämmer småbarn med »busen», ville han då imponera med den kungliga myndigheten i den mest anstötliga och otidsenliga form. Det hölls en »lit de justice» der konungen, som i egen person förde presidiet, *befalde* parlamentet att i hans närvaro inregistrera skattepåbuden och sålunda med maktspråk nedslog det enda värn undersåtarne kunde hafva mot godtyckligt pålagda skatter. Parlamentet lydde väl för ögonblicket, men förklarade sedan, att påbudet, såsom inregistreradt med tvång och på konungens befallning, ej kunde anses ega laga kraft. Det förklarade vidare, att hvarken konungens edikter eller ens deras af parlamentet gjorda inregistrering, vore tillräckliga för att pålägga folket permanenta utskylder, alldenstund en sådan beskattning endast tillkom riksständerna. Återigen de förargliga riksständerna! Parlamentet suspenderades och förvistes, be-

lastadt med allerhögsta onåd, till Troyes. Men vederbörande finga snart erfara, hvad det vill säga att leka med elden.

Landsortsparlamenten och andra domstolar, till hvilka man vände sig, vägrade också inregistrering, och dem alla kunde man ju icke förvisa eller upplösa. Adeln i Bretagne gjorde ett slags uppresning, och Paris, der minnena från frondens dagar stego upp, var i den häftigaste jäsning, hvilken hertigen af Orleans efter bästa förmåga underhöll. Konungen gaf vika och återkallade det parisiska parlamentet, men sökte nu, oförståndigt nog, i en lenare form imponera på det samma. Man afstod från den brutala lit de justice, men höll i stället en »kunglig parlamentssession», hvori kräfdes inregistrerandet af ett kungligt edikt rörande ett lån på 420 millioner francs. Det följde nio timmars diskussion, hvilken slöts dermed, att konungen otålig steg upp och i befallande ton fordrade, att lånet skulle inregistreras. Men nu reste sig till de församlades förvåning hertigen af Orleans, förste prinsen af blodet, och begärde få veta, om man var samlad till lit de justice eller till kunglig session. Då han fått till svar, att man satt i en kunglig session, protesterade han mot konungens förfarande, och parlamentet gaf dertill tystnadens samtycke. Liksom för att fullända parallelen med frondens dagar, lät man arresteras två parlamentsråd, alldeles som Mazarin låtit arresteras Blancmesnil och Broussel, och hertigen af Orleans förvisades till sina gods; men dermed påminde man också Paris om frondens »jour des barricades». Äfven Paris var i tillbakasprång för att taga sats; det lefde redan i minnet af frondens barrikader, det började erinra sig rödmössorna, pikarne och stormklockan från Etienne Marcells dagar. Ännu en gång sökte Brienne trotsa stormen genom att sätta ur tienstgöring samtliga parlamenten; men då lagskipningens regelbundna gång sålunda afbröts, fick den en gång vaknade orolighetsandan endast så mycket större spelrum. Finansernas tillstånd blef så förtvifladt, att konungen nödgades inställa en stor del af skattkammarens utbetalningar och utgifva reverser för bristen. Midt under denna fruktansvärda kris drog sig Brienne ur spelet genom att taga afsked (25 augusti 1788). Så snart han väl inlemnat sin afskedsansökan, flydde han med ilande fart till Italien.

På retsamt maktspråk följde nu obetingad eftergifvenhet. Det hörde nu en gång för alla till Ludvigs handlingsart och först uppreta motståndet genom stötande öfvergrepp och sedan uppmuntra det genom svag undfallenhet; den kungliga farkosten dref bland bränningarne »som ett seglande skepp utan styre»; den stötte våldsamt mot dem för att af dem kastas ännu våldsammare tillbaka. Necker, hvars afskedande väckt så stor harm, blef nu återkallad. Det jubel, hvarmed han vid sin återkomst helsades, var en till konungen riktad förebräelse, som denne måste smälta. Necker framhöll nu riks-ständernas sammankallande som det enda sättet att försäkra konungen med folket; man måste nu medgifva som en rättighet det, som två år förut skulle hafva tacksamt mottagits som nådegåfva.

Men det var ej så lätt att återställa en institution, som i 175 år legat begravnen. Förhållandena 1614 voro så olika dem 1789; *då* fick tredje ståndet en skarp uppsträckning för att det vågat beteckna sig som en liten yngre bror till adeln och kleresiet, *nu* skulle det spela hufvudrolen, ja till och med böja de stolta medstånden till efterskänkande af ett deras viktigaste privilegium, skattefriheten. Det borde därför talrikare representeras och få en större maktbefogenhet, anses ej som den yngste, utan som en jämnårig. I nov. 1788 sammankallades för sista gången les notables, nu för att med regeringen träffa uppgörelse om planen för riksständernas nya organisation. Det genomdrefs i konseljen, att tredje ståndet borde få »dubbel representation», så att det fick lika många medlemmar som adeln och kleresiet tillsammans. Men skulle det öfva någon bestämmande verkan på besluten, så borde den »gemensamma voteringen», sådan den vid svenska riksdagen, och just i finansiella frågor, förekommer, bringas i användning. Dertill ville emellertid notablerna ogerna samtycka; det yrkades, att stånden skulle öfverlägga på skilda rum, och frågan om röstberäkningen blef ej nöjaktigt afgjord.

Man har från doktrinär sida skarpt klandrat Neckers passiva hållning gent emot de sammanträdande riksständerna och yrkat, att han borde hafva burit sig åt ungefär som Rouher under Napoleon III:s regim eller Puttkamer under Bismarcks: han borde hafva dirigerat valen, han borde hafva öfverrumplat med initiativ, skolmästrat med sin sakkännedom, administrativt ordnat arbetssättet och som rådgifvare eller

intrigör dikterat besluten. Men de doktrinäre herrarne hafva, sin vana trogne, hvarken tagit i betraktande tidens eller mannens skaplynne. Tiden var ej Napoleon III:s eller Bismarcks; den sökte ej ro efter föregående stormar, utan var sjelf stormupprörd i sina innersta grundfästen. Briennes försök att dirigera och administrera hade endast tjenat att reta sinnena till öfversvallning; Necker tog som en förständig man varning deraf och fann med situationen bäst förenligt att iakttaga en lojal tillbakadragenhet, som ingaf lugn och förtroende. De genom en senare tids långa erfarenhet inlärdade parlamentariska ministerknepen voro i dåtidens Frankrike ännu oförsökta; men de kunna i alla fall ej med fördel brukas under stormiga tider, såsom erfarenheten från 1848 tydligt nog visat. Hans eget skaplynne var också oförenligt med den roll, som doktrinärerna velat honom anvisa. Necker var en hederlig borgare, en solid affärsman, främmande för intrig och vingleri. Han hade nog sin lilla fäfånga, men den var ej af det påflugna slaget. Han hade sin mesta tid tillhört en liten välordnad borgarrepublik, der sjelfstyrelsen gick sin gilla gång utan dirigering ofvanifrån, och den erfarenhet, som han der fått, hade bragt honom att tänka högt om det stånd, som han sjelf tillhörde; han tycks gjort det ännu mer, sedan han i Frankrike fått tillfälle att jämföra detta stånd med dess »äldre», privilegierade bröder. Med protestantens ögon betraktade han det franska klersiet, med den onobilerade borgarens den franska adeln; de stånden misstrodde han och dem ville han, så långt i hans förmåga stod, hindra från att dominera besluten. Men sina borgare misstrodde han icke och att på något sätt dirigera eller administrera dem föll honom, medborgaren i det fria Geneve, aldrig in. Då man uppmanade honom dertill, svarade han med ädelt lugn: »Man måste hafva förtroende till människohjertats dygder». Hans eget skaplynne var följaktligen sådant, att han ej kunde, och tidens skaplynne var sådant, att han ej borde handla efter det doktrinära receptet.

Det engelska tvåkammerssystemet synes hafva föresväfvat Necker; han lär för notablerna hafva antydtt, att adeln och klersiet borde förena sig till ett slags öfverhus gentemot tredje ståndet som underhus; ditåt syftade väl också åtgärden med sistnämnda stånds ökade representantnumerär.

Detta medelvägsförslag tillfredsställde emellertid på intetdera hållet; dertill var situationen alltför skarpt tillspetsad. De privilegierade ville till hvarje pris fasthålla den treständsindelning, hvarigenom de skulle dominera besluten, och tredje ståndet nöjde sig ej längre med att utgöra blott halffparten. Om än sistnämnde stånd i början endast hade en dunkel känsla af sin öfvervägande betydhet, så gjordes den till klart medveten tanke genom den af abbé Siéyès utgifna uppseendeväckande ströskriften »Hvad är det tredje ståndet?» Som en elektrisk stöt verkade den lärde abbéens katekesförhör. »Hvad är tredje ståndet? Hela *nationen*. Hvad har det hittills politiskt varit? *Intet*. Hvad ämnar det för närvarande blifva? *Något*. Hos intet folk bör finnas något blott på börd grundadt stånd; alltså blir nationen utan privilegierade stånd icke mindre, utan större. Adeln kan väl vara en börda för ett folk, men aldrig en del af det samma; den utgör en förkastlig stat i staten. Hvad som icke hör till tredje ståndet, kan man icke anse som beståndsdel af nationen; alltså är tredje ståndet — *allt*.»

Siéyès' ströskrift gaf det lystringsord, i följd hvaraf den tillbakaspringande revolutionsrörelsen beredde sig till ställningssteget för att »taga sats».

En af de omständigheter, hvarunder detta slutligen sker, är rätt egendomlig. I det revolutionära tillbakasprånget medföljer ett reaktionärt element, som framtvingar ställningssteget genom bakvänt sätt att förhindra det. Vi hafva redan i det föregående sett, huru detta element verkade och hvarifrån det kom. Hofministrarne hade retat foten att lyfta sig upp till ställningssteg; det behöfdes då endast hofceremonimästarens retsamhet för att få den att slå ned. Vid hofvet gjorde man sig nu de högviktiga frågorna: Skall konungen mottaga församlingsledamöterna? Skola de stå, sitta eller knäböja? Huru skola de vara kostymerade? Öfverceremonimästaren markis de Brézé tog dessa maktpåliggande frågor i allvarligt öfvervägande. Genom strängt iakttagande af ett forntraditionelt hofceremoniel skulle, menade han, det i fara sväfvande konungadömet befästas, inflytelsen af den förderfliga tidsandan segerrikt dämpas samt hela nationen återförsättas i den gamla goda tidens anda och vanor. För sådana inbillningar må man ej alltför hårdt klandra den gode markis de Brézé; ännu ett århundrade efter honom kan man, utan att gå synnerligen långt bort, finna hof-

ceremonimästare, som tänka och handla på alldeles samma sätt.

Man fick sålunda inom hofkretsen klart för sig, att ceremonielet af år 1614 skulle återupptagas. Riksständerna skulle af konungen mottagas, men dervid vara så kostymerade och sins emellan iakttaga samma skilnad som på den »gode Henriks» tid. Till detta ceremoniel hörde, att tredje ståndets medlemmar endast i knäböjande ställning kunde tilltala konungen eller af honom tilltalas. Först efter lång öfverläggning beslöt man att afstå från detta ej längre tillrådliga bruk; men då skulle i stället tredje ståndets underordnade ställning genom andra anordningar på ett i ögonen fallande sätt framhållas. Det var (för att åter citera Walter Scott) att »reta ett redan förut vredgadt lejon».

Den 1 maj 1789 voro ständerna samlade i Versailles; den 3 maj fingo de nåden att göra sin underdåniga upp-vaktning hos konungen. Först kommo kleresiets medlemmar i kaftaner, långmantlar och baretter eller i violettfärgade korkåpor; derefter kom adeln i guldstickad spansk mantel, väst och uppslag af guldtyg, paradvärja, spetshalsduk och plynhatt efter mönster från Henrik IV:s tid; sist kommo tredje ståndets medlemmar i enkel svart dräkt, med korta mantlar och filthattar utan plym. Vid mottagningen öppnade man för kleresiet och adeln mottagnings salens båda flygeldörrar, för tredje ståndet blott den ena. De privilegierade mottogos i konungens inre rum, borgarne fingo stanna i en yttre sal, der de genom hofmännens beteende tydligt erinrades om, att de ej räknades till den förnäma världen. I dessa bagateller låg ändå en klar fingervisning, huru hofvet uppfattade förhållandet mellan de tre stånden; det visade sig snart, att folkets uppfattning var rakt motsatt.

En annan omständighet att gifva akt på var den upp-muntran, som folkstämningen gaf att taga ansats. Den 4 maj skredo stånden i procession till den heliga Ludvigs kyrka för att afhöra messan, först tredje ståndet, sedan adeln, derefter kleresiet, derefter det heliga sakramentet, buret af ärkebiskopen af Paris under en af fyra prinsar hållen tron-himmel, sist konungen, drottningen och hofvet. Från den på gatorna, i fönstren, ja på hustaken tätt sammanträngda mängden ljud liflig bifallshelsning mot tredje ståndet, men dyster tystnad iaktogs mot adeln (med undantag af hertigen af Orleans) samt mot kleresiet. Då konungen nalkades,

svängdes hattarne högt, men ingen helsning, endast ett doft missnöjdt mummel mot drottningen, hvilken ansågs som den egentliga själen i det reaktionära hofpartiet. Stämningen var äfven i kyrkan alltför hög, så att predikan icke kunde afhöras med vederbörlig stum andakt. Predikanten, biskopen af Nancy, höll en predikan af delvis rätt frisinnadt innehåll; man klappade dervid händer åt de uttalanden, som mest slogo an. Det var något oerhördt, då man annars icke ens på teatern understod sig att applådera i konungens närvaro.

Den 5 maj, då riksständernas sammanträden högtidligt öppnades, bar en prägel af ögonblickets vårstämning och spirande förhoppningar. Men det röjde sig också på mer än ett sätt, hursom den nya tiden tog ansats mot den gamla, Vädret var härligt, och på yttre ståt var ingen brist. Den kungliga sessionen egde rum i »lilla rikssalen», som utgjorde en af slottets sidobyggnader; de amfiteatraliskt ordnade bänkraderna voro fullsatta med åskådare. Kleresiet satte sig till höger, adeln till venster om den i salens bakgrund uppresta tronen, tredje ståndet fick placera sig stående midt emot den. Då konungen med drottningen, prinsarne och ett lysande hoffölje inträdde, ljöd en enhällig bifallshelsning mot honom. Något förlägen i början, satte han sig ned på tronen och uppläste sitt tal, som i det hela var rätt intetsälgande. »Mina herrar», började han, »denna af mitt hjerta så länge efterlängtade dag är äntligen kommen, och jag ser mig nu omgifven af det folks representanter öfver hvilket jag gör mig en ära att herrska». Hyckleriet i denna tirad undföll ingen af de närvarande, och Necker, som tidigast och kännbarast fått erfara, huru pass »efterlängtad» den dagen varit, måtte väl hafva känt sig stämd för ironi. Men sedan taltes ett uppriktigare språk, då regeringens stora penningebehof först framlades till församlingens behjertande. Vidare klagades öfver oron i sinnena (liksom om ej hofvet sjelft framkallat den) och i afslutningorden förmanades till endrägt. Efter talets slut satte konungen hatten på sig. Enligt ceremonielet skulle adeln och kleresiet göra detsamma, men tredje ståndets medlemmar stå med blottade hufvuden. Men nu satte äfven tredje ståndets medlemmar hattarne på. Med harm reste sig de privilegierade för att tillrättavisa denna grufliga vanvördnad, och högtidslugnet kunde då på rätt betänkligt sätt hafva blifvit stördt. Men låtsande finna det

för varmt i salen, tog konungen genast hatten af sig, och då följde *alla* hans exempel.

Derpå framträdde storsigillbevararen Barantin. Han började med ett vidlyftigt ordande om konungens välgerningar och goda uppsåt. Sedan vidrörde han på ett långt ifrån tillfredsställande sätt den viktiga frågan om sättet för omröstningen. »Ehuru», sade han, »omröstningen efter person, så vidt den lemnar blott ett enda resultat, tyckes hafva den fördelen att bättre tillkännagifva den allmänna önskan, så är det likväl konungens vilja, att denna nya form blott med alla riksständernas frivilliga samtycke och med hans majestäts bifall skall kunna träda i verksamhet». Orden mottogos, såsom man kunde vänta, med ringa bifall, och snart visade sig, att tredje ståndet redan beslutit göra *sin* vilja gällande.

Med spänning väntade man att få höra Neckers tal, som nu skulle följa, och man fick höra mer än tillräckligt, ty han talade i hela tre timmar; men han talade »såsom generalkontrollör och som en klok man», säger Mignet. Som generalkontrollör framlade han finansställningen och de synpunkter, som vid ordnandet deraf borde komma i beaktande; som klok man undvek han varsamt att utkasta oenighetsfrön redan vid första sammanträdet och antydde därför i lena, hemställande ord utvägar till en fredlig lösning af omröstningsfrågan. Säkerligen hoppades han, att svårigheterna skulle parlamentariskt utjämnas. En förhoppning tog sig väl ock uttryck genom konungens i trontalet uttalade önskan: »Mätte denna tidpunkt blifva för alltid minnesvärd för rikets lycka och välfärd»; denna önskan uppfylldes väl i sinom tid, om än uppfyllelsen förbereddes på ett sätt, som för den kunglige talaren sjelf och äfven för många af församlingens medlemmar blef det minst behagliga. De styrande hoppades, att församlingen skulle råda bot på finansbristen, och hela nationen hoppades att djupt kända missförhållanden skulle genom henne afhjelpas.

Bland kleresiets medlemmar satt Talleyrand, nyutnämnd biskop af Autun, bland adelns sutto Lafayette och Filip af Orleans, i tredje ståndets grupp stodo Mirabeau, Sieyès, Lanjuinais, Robespierre och Barère. De spelade sedan, hvar på sitt sätt framstående roller i det stora drama, som började den 5 maj 1789 i Versailles och slöts den 5 maj 1821 på St. Helena. Och denna nationalförsamling, hvars kon-

stituering förebådades, då tredje ståndets medlemmar satte hattarne på sig efter åhörandet af det kungliga trontalet i Versailles, den har utfört ett storverk, som ingen annan lagstiftande församling med lika kort arbetstid någonsin gjort maken till.

Karolinen från Dybböl.

Anteckningar från ett besök i Spandau 1864.

Af F. H—n.

Nyligen har danska folket firat tjugofemårsminnet af kanske den olycksdigraste tilldragelsen i dess krigshistoria: Dybbölskansarnes eröfring af preussarna den 18 april 1864. Olycksdiger — ja väl, ty dermed var krigets utgång gifven och Schleswig för alltid förloradt för Danmark, men ock en af de ärofollaste. Ärofullare än både Frankrikes Sedan och Sveriges Pultava. Dybböl betecknar icke såsom dessa ett groft strategiskt eller taktiskt missgrepp, blott den förkrossande öfvermaktens seger öfver en motståndare, som, för svag att hålla stånd, viker men försvarande sig med en manhaftighet, för hvilken sjelfva fienden måste göra honnör.

Dybbölskansarna voro såsom bekant till antalet tio. Några af dem togos jemförelsevis lätt, andra deremot först efter det mest hårdnackade försvar. Till de senare hörde skansen n:o 4. Bland de hjeltomodiga försvararne af den samma, som efter slaget särskildt omnämndes i arméns dagorder, var äfven den svenske frivillige, underlöjtnanten vid Gotlands nationalbeväring Knut Hugo Wilhelm Åkerhielm, för sin tapperhet kallad »den sista karolinen». Omsider sårad, måste han gifva sig fången och fördes tillika med en mängd andra af sina olyckskamrater till Spandaus fästning. Det var här jag träffade honom ett par månader senare.

Det var den »syttende maj», norrmännens alltid med begeistring firade grundlovsfest. De i Berlin bosatta norrmännen beslöto fira dagen i det gröna, nämligen i en större biergarten, belägen i närheten af Spandau och hvaremellan och Berlin kommunikation, ehuru temligen oregelbunden, underhölls medels vurstar. Åtskilliga andra medlemmar af Skandinaviska föreningen gjorde sällskap. Hvad som — utom intresset för syttende majs betydelse, förstås — bestämde mig och några andra svenskar

att deltaga i festen var önskan att besöka några landsmän, som, enligt hvad vi förnummit, skulle som krigsfångar befinna sig på Spandaus fästning. Under förhoppning, att det skulle lyckas oss att träffa dessa våra landsmän, försågo vi oss med några buteljer svensk punsch — en vara som verkligen fanns att köpa i den preussiska hufvudstaden, ehuru till högt pris — och sedan vi med vurstarne anländt till festplatsen, fortsatte vi derifrån till fots vägen till Spandau.

Den gråa, dystra fästningen var nog vänlig att öppna sina portar för oss. Dem vi sökte funno vi också ganska riktigt. De här befintliga svenska fångarna voro emellertid endast två till antalet. På en genuin gotländska sade oss Åkerhielm sitt namn. Han var då en tjugofyra års man, axelbred och stark som en Sven Dufva, temligen kärf, butter och kantig i sina åtbörder. Han var klädd i dansk släpuniform, och en förbindning täckte ännu det vid Dybböl erhållna skottsåret i kinden.

Sedan han presenterat sig sjelf, förestälde han oss äfven för sin svenska medfänge. Det var en ung man, spenslig till växten och af ett blekt, nästan qvinligt utseende. Han hade som underofficer deltagit i kriget, hade likaledes blifvit fången vid Dybböl men var icke sårad. Hans namn var grefve Cronhielm, och han erhöll ett eller par år derefter en sorglig ryktbarhet. Cronhielm, då bosatt hos sin gamla mormoder, fru Karth, tog nämligen i uppretad sinnesstämning den gamla af daga medelst ett pistol-skott. Dömd till lifstids fästning, vardt han för ett par år sedan benådad och öfverflyttade till Amerika.

Som kommandanten sjelf icke var tillstädes, kunde tillåtelse icke meddelas oss att med våra landsmän tömma en bägare i deras fångelserum, men ett par unga officerare erbjödo oss att i vaktrummet hålla vårt lilla samqväm — ett erbjudande, som med tacksamhet antogs, liksom officerarne med nöje accepterade vår inbjudning att med oss tömma ett glas af denna svenska punsch, de för öfrigt redan hört mycket omtalas och berömmas. Det medförda förrådet räckte mycket godt till. De preussiska löjtnanterna funno varan förträfflig och tömde ärligt sina glas i botten. Stämningen vardt i hög grad gemytlig, och ehuru samtalet delvis rörde sig kring krigshändelserna, föll ingen bitter anmärkning från preussarnes sida. Åkerhielm deremot begagnade tillfället att underkasta en och annan detalj af det preussiska krigsväsendet en skarp kritik. Men som Mars och Minerva uppenbarligen icke gått hand i hand vid hans uppfostran, och hans tyska var mer än lofligt klen, gick denna kritik fullkomligt förlorad för dem, den

var ämnad att stuka och framkallade blott en uppsluppen munterhet. Endast *en* af hans anmärkningar fann jag mig förelåten att såsom tolk delgifva dem. Anmärkningen gälde den sergeant, som i Dybbölskansen med sitt skott gjorde honom stridsoduglig. Åkerhielm fann icke nog starka ord att uttrycka sitt förakt för mannens klena skjutskicklighet. »Att på fyra, fem stegs afstånd icke kunna skjuta ihjel mig! Tvi tusan så'n stackare! Också sad' jag det till karlen sjelf, när jag händelsevis träffade honom i Kiel. Han ursäktade sig med brådskan och villervallan, kan tänka! Men för en soldat duger det ej att komma med sådana ursäkter.» Preussarne skrattade hjertligt åt denna så egendomligt motiverade förtrytelse.

Punschen var slut, och stämningen ganska »hög», icke minst på de preussiske officerarnes sida. Åkerhielm anhöll om och fick äfven tillstånd att på ett par timmar lemna fästningen. Dock måste han på sitt hedersord förpligta sig till att åter inställa sig der senast kl. 11 på aftonen. Cronhielm kunde såsom varande endast underofficer icke erhålla ett liknande tillstånd. Endast åtföljd af en soldat tilläts han göra sin kamrat sällskap, och afstod på grund deraf hellre från nöjet. Vid uppbrottet råkade Åkerhielm af misstag få en af preussarnes uniformmössor. »Fy f-n», utropade han och slängde mössan med förakt i soffan. Kanske hade man den genom punschen uppspelta sinnesstämningen att tacka för, att detta hänsynslösa beteende af den danska krigsfången endast väckte munterhet.

Då vi med Åkerhielm midt ibland oss gingo genom den ålderdomliga stadens gator, fingo vi snart en skoek gatpojkar bakom oss. »Ein Däne! Ein Däne!» ljöd det från dem. »Hauet ihn!» Åkerhielm förstod, att komplimangen gälde honom, vände sig med förgrymmad uppsyn om och dundrade på Gotlandssvenska till dem: »Drag åt h—e, ungar!» Orden voro naturligtvis för pojkarne mesopotamiska, men den bistra blicken ur »danskens» ögon och hans utsträckta, knutna näfve jagade dem med ens åtskils, och de lemnade oss sedan oantastade.

Då vi närmade oss normännens festplats, hördes på långt håll ett sorl och ett stoj, som gäfvo tillkänna, att ångan bland de festande redan var vederbörligen uppe. I synnerhet voro några af dem outtröttliga i att afsjunga fosterlandssånger — hvilket emellertid skedde på ett sätt, mera hedrande för deras lungor och fosterlandskärlek än för deras musikaliska begåfning. Stojet afbröts emellertid för några ögonblick vid vårt inträde i samqvämet. Men sången hade uppenbarligen slagit an på Åker-

hielm, och knapt hade presentationen försiggått, förrän han utropade: »Hör ni, gubbar, kan ni sjunga 'Den tappra landssoldat'?»

Vi åhörde denna proposition med verklig förskräckelse. Man tänke sig: en krigsfånge, som i fiendeland föreslår uppstämmandet af de sinas mest omtyckta krigsmarsch! Och detta i det fria, i hundratals människors närvaro. Emellertid förmådde vi, trots all envishet från Åkerhielms sida, som icke kunde finna det minsta anstötligt i saken, afstyra densamma.

Han roade sig i stället med att, så vidt stojet tillät, för de församlade berätta episoder från kriget. Och så förfliöt qvällen under flitigt anlåtande af ölet. Plötsligt reste sig Åkerhielm. Han hade kastat en blick på klockan och funnit, att tiden för hans korta frihet närmade sig med stora steg sitt slut. Efter ett knapphändigt farväl rusade han i väg, följd af oss svenskar. Att till fots hinna Spandau innan kl. 11 derpå var ej att tänka. En vurst anträffades emellertid snart, men hästarne för denna hade hufvudena vända åt Berlin till. Kusken förklarade också bestämdt, att dit ville han och dit skulle han. Åkerhielm brusade upp. Utan vidare tog han hästarne vid tygeln och vände dem helt om, allt under det han på en obegriplig tyska gaf sin harm luft. Kusken å sin sida utfor i de häftigaste skällsord. Nu ryckte Åkerhielm till sig en käpp, gaf kusken en däng öfver ryggen och utropade befallande: »Willst du kören, lymmell!» Ett stort spektakel var på väg att uppstå, men genom vår bemedling afgjordes saken till slut såsom en ren penningfråga till bådas belåtenhet.

Vi togo ett hjertligt afsked af vår nyförvärfvade broder och landsman, hvilken jag sedermera aldrig återsåg. Efter ett skiftesrikt lif, på senaste tider fullt af tärande bekymmer, afled »den siste karolinen» i början af detta år i Förenta staterna.

Stackare jag!

Min ofödde sonsons klagan.

Fonogram af Qui Vive.*

Ack! Nog står det i en gammal vördnadsvärd bok skrivvet att man icke skall säga: hvad skola vi äta, dricka och kläda oss med. Men *hvad* skall jag då säga?! Nog går det an för foglarne under himmelen och liljorna på marken, ty de ha inga idéer. Men det har jag. Och den ena är icke den andra lik; den är om möjligt galnare än den första som är allra galnast. Och så komma nya idéer som hvar och en för sig äro galnare än alla de andra tillsammans.

Jag brås på släkten. Redan för hundra år sedan funnos idéer. Farfars far funderade nästan på att »lägga sig till med en soupçon om serafimerbandet i knapphålet», som en dåtida skämtare uttryckte sig, d. v. s. ingå i en vattendrinkareförening med namnet *Blå bandet*. Dessutom inbillade han sig tidtals att han var kvick. — Farfar var ylleänniska till den grad, att han blef sjuk om han hörde namnet linne eller bomull uttalas. Och far var generalsuperintendent i Verldsfederationen. Och alla trodde de på bakterier.

Hvad de voro lyckliga som blott hade att kämpa mot dessa den mikroskopiska verdens elefanter. Jag undrar hvad de skulle sagt om våra billimikrokocker, som äro knappt en milliondel af de gamla mikrokockerna.

Farfar blef, då han ännu var för liten för att med framgång kunna opponera sig, »vaccinerad» — så kallades det att ympa in koppgift på människan — men sedan brydde han sig för egen del icke om flera ympningar. Men far fick på det

* Jag hoppas, att jag ej usurperat någon annans signatur. Krönikan bör ju, åtminstone för närvarande, ha tillräckligt af sina tre eller fyra »Volontärer».

Förf.

sättet i sin gröna ungdom genomgå alla både möjliga och omöjliga sjukdomar, och då han kommit in i bevaringsåldern, d. v. s. var sjutton år, så var han så usel att han i sju af de tolf öfnings-åren fick tienstgöra som öfningspatientbeväring vid elfte träng-bataljonen. Lyckligtvis hade han en lika elastisk konstitution som den svenska statskroppen och lefde därför tills han dog vid trettiotvå års ålder — ett år innan jag föddes..

Ja, jag kom litet för sent till världen. Möjligen är detta orsaken till att jag ser allt i så mörka färger och tycker att tiden icke passar mig så bra som jag ville.

Farfar, som öfverlefde sin son i sexton år, dog i ullsjukan. Som man vet uppkommer sedan omkring tjugo år tillbaka denna sjukdom mycket lätt hos yllemänniskor och visar sig däri, att dessas kroppar beklädas med hastigt växande ull, som hvarje vecka måste klippas för att de ej skola snärja in sig i raggen. Denna ull bereder dem visserligen en ej så liten biförtjenst, men sjukdomen är dock mycket fruktad, ty då alla kroppssafterna åtgå till ullen, utmärglas de sjuka ända till ytterlighet; vanligen växer till sist ullen inåt också, och då är det naturligtvis slut.

Tack vare dr Pastörrimus' trängna forskningar samt våra utomordentligt fina billimikroskop fingo vi ju för några år sedan visshet om att denna sjukdom berodde på en i djurullen befintlig och sjelfva ullen alstrande billimikrocock, den s. k. ullkocken.

Men vi fingo tyvärr också veta så mycket annat fruktansvärdt. En allestädes närvarande mer än osynlig djurverld, der rofgrigheten står i omvänt förhållande till storleken, afslöjades för våra blinkande ögon. Sjukdomen, döden lurar öfverallt. Icke blott i vattnet, jorden och luften utan också i tanken, i viljan, i begäret, med ett ord öfverallt och i allt. — Visserligen äro somliga både nyttiga och nödvändiga, emedan vi annars icke kunde göra något eller tänka något, men dels komma dessa så lätt i misshumör, dels komma andra och vilja göra dem platsen stridig. Och vi få betala krigsskadeersättningen, ofta med vårt lif. — Jag har nu alltid varit rädd om mitt lif, ty jag har bara ett och detta är, åtminstone ännu, nödvändigt för att kunna lefva.

Näst att dö frisk är intet sorgligare än att lefva sjuk. Men hur skall jag kunna hålla mig frisk? Pastörrimus' rival, d:r Kochissimus har ju nu uppfunnit linkocken, och förmodligen förvärfvar denna sig snart samma egenskap att kunna växa på människan som ullkocken redan gjort. Om någon tid finner man säkert bomullskocken och silkeskocken. Ja, jag blir säkert tvungen att resa till Central-Afrika för att slippa bära kläder. —

Kusligt! — Kannibalerna ha visserligen för länge sedan ätit upp hvarandra, men en längre vistelse der medför ändå sina obehagligheter på grund att der finnes ett klimat. Och detta klimat är mycket besvärligt för alla som icke i rätt nedstigande led härstamma från den i forntiden berömda resenären Stanley. — Det är ju dessutom icke blott fråga om toaletten; mat och dryck bjuda på samma faror. Äfven våra förfäder anade, ehuru förstas på ett mycket gröfre och råare sätt, att här funnos försåt. Gamla läkarböcker tala om dynt och trikiner, nyare om bakterier. Att vatten var ett dödande gift visste man sedan urgamla tider. Detta är lätt förklarligt då man vet att på landsbygden brunarna alltid borrades i närheten af gödselstaden och i städerna vattnet togs ur de sjöar, i hvilka kloakerna utmynnade. Dåtidens läkare försökte visserligen att med tydliga bevis öfvertyga allmänheten att Årstaviksvattenblandningen var jämförelsevis oskadlig, men det lyckades ej. — Derför hittade man på en dryck som bereddes af potatis, hvilken då växte som ogräs, och kallade den bränvin, emedan den liksom brände i halsen. Denna dryck tycks ha haft flera goda egenskaper; bland annat innehöll den otvifvelaktigt modbillikocker. En bland Sveriges modigaste och rikaste män på den tiden var en bränvinsfabrikant. Han anföll käckt regering, ambassadörer och grundlagar och förlorade oupphörligt kolossala rikedomar utan att det generade honom det minsta. Hans namn var Olle Sprith, hvilket namn honom till ära sedan öfverflyttades på det kraftigaste bränvinet. — Olyckligtvis hade detta vin flera obehagliga biverkningar, och därför bildades föreningar att utrota det, somliga genom konsumtion (de bättre föreningarna), andra på andra sätt (de sämre), och dessa senare använde i stället kaffe. Då det emellertid snart visade sig att till och med tre års barn finga »delirium tremens» eller »dille» af denna dryck, uppstodo snart nya föreningar emot kaffet, och dessa föreslogo som bästa surrogat mjölk. Mjölken hade förut på grund af det deri befintliga kofettet användts till beredning af smör. A propos det minnes jag en lustig historia, som farfar hört af sin far. En skicklig och förståndig karl — sådana funnos äfven på den tiden, ehuru sparsamt naturligtvis — hade kommit på den idéen att i stället för att taga reda på det lilla fett i komjölken direkt samla fett i kokroppen och af detta göra smör. Detta smör kallades margarin. Det stälde sig naturligtvis mycket billigare och var äfven i flera afseenden bättre än mjölksmör. Men som man på den tiden särskildt tycktes lägga an på att utrota fattigdomen genom att svälta i

hjal de fattiga, så förbjöds helt naturligt ett så billigt födoämne. När emellertid mjölkföreningarna kommit väl i gång, konsumerades all mjölk i flytande form och sådan den levererades af kon, och då var man tacksam att åter låta margarinet komma till heders. Nu hade det dessutom blifvit så dyrt att man ej behöfde frukta för att bereda de fattiga någon lindring. — Äfven mot mjölken hade man dock sina misstankar. Redan sedan länge hade man trott sig finna att dibarnen ofta förgiftades af den. — Men hvad skulle man då göra?! — döda ammorna???

Nu är det ju på samma sätt med allt.

I det förra seklet, »det nervösa århundradet», sysselsatte sig den medicinska vetenskapen, utom med de då uppfunna bakterierna, förnämligast med att studera nervsystemets fysiologi och patologi, men något säkert botemedel lyckades den ej finna. — Nu för tiden sysselsätter den sig med att oupphörligt uppfinna nya billikocker, göda och omhulda dem — renodla, kallas det — samt experimentera med dem på lägre varelser. Särskildt lämpliga härtill lära de nyligen upptäckta, strax norr om nordpolen boende Bihomanerna eller Halfmenniskorna vara. Rätt intressant är det ju att en för snart två århundraden sedan levande forskare, Darwin, anat dessas tillvaro; de förekomma i den tidens litteratur under namn af »Den felande länken».

Farfar berättade att på hans tid buro människorna alltid på sig en flaska morfin och en liten spruta; med detta brukade de pigga upp sina domnande krafter. Kanske skall det lyckas den moderna vetenskapen att buteljera en del billikocker lämpliga till insprutningar i betänkliga fall. Men då är jag nog redan död. Stackare jag! — Ja, det förstås det — men — det vore kanske det bästa. Trots allt hvad de nu herskande Lennstrannisterna säga så tror jag ändå på en annan värld. Någon glädje skall man väl ha efter som man kommit till. Den här världen är en jämmerdal. Således måste glädjen finnas i en annan värld. Hvilket skulle bevisas. — Jag inbillar mig att sällheten i andra världen ligger i synnerhet deri att billikockerna icke få komma dit. Och det är rättvist, då de ha det så bra här. — Ja, vore jag blott säker på detta, så fore jag till Amerika och toge anställning som eldare på ett af de snabbgående jättelokomotiven. Förr i världen använde man den gamla lilla Katrinahissen som utgångspunkt för färden till det andra landet; detta kallades själfmord och medförde att man icke fick »hederlig begrafning». Åh, hvad tiderna förändras! Emellertid är det kanske så godt att dröja litet. Hvem vet hvad som kan ske? — Tack vare

Antiseptoptimum — den enda medicin i hvilken man ej funnit billikocker och som derfor anses vara ett osvikligt gift för dem —, fem billigram hvarannan dag, kan man ju ändå äta svartbrändt, färskt kött och dricka i 37 timmar kokadt skällhett vatten utan att alltför mycket riskera att få något värre än kronisk magkatarr. Det är visst sant att många påstå att denna medicin småningom gör en till idiot, men detta är ju en cura posterior. Skada blott att det är så dyrt. Men allt är ju dyrt, tack vare våra präktiga tullar. På de saker vi kunna göra sjelfva måste vi naturligtvis ha hög tull för att skydda våra fabrikat för täflan med bättre och billigare utländska. Derigenom kunna vi också ta bra betaldt af våra landsmän för hvad vi göra. Och på de saker vi nödvändigt behöfva men ej kunna göra sjelfva och derfor ej på vanligt sätt kunna förtjena något på, lägga vi naturligtvis också en hög tull för att åtminstone kunna förtjena litet på tullen. Ja, tullarne äro bra. Men dyra bli de. Så alldeles nödvändiga för statskassan äro de förstas ej numera, då krigen afskaffats. Ja det har också sin historia. Ingeniör Jonerikurrimus uppfann ju en maskin, hvarmed från obegränsadt afstånd en projektil af obegränsad kraft kunde förinta ett obegränsadt område, och sålde patentet till en mäktig krigarstat. Året derpå uppfann han ett nytt lika fruktansvärdt instrument som köptes af en annan mäktig stat. Nå, de begge rikena gjorde sina små förberedande försök som hade de effekten att de som efteråt ännu hade öronen i behåll drogo dessa åt sig, och så infördes allmän afväpning. Den snillrike uppfinnaren, som ej längre hade något att lefva för, uppfann ett sista patent som gjorde honom osynlig på denna planet.

Det är då väl att jag har min säkra plats vid Statens Nummerlotteri. (Märkvärdigt att det dröjde så länge innan det inrättades, och dock är det den enda nuvarande affär som riktigt bär sig.) Lönen är visst icke stor, blott 21,000 Kransar, men med sparsamhet räcker den till. I farfarsfars tid var detta vanlig ministerlön men nu räcker den ej att gifta sig på. Och så godt är det. Ty sedan riksnatten, tack vare kvinnomajoriteten, beslutit att hustrun skall utan redovisningsskyldighet förvalta hvad mannen förtjenar, så skulle frun nog pluttra bort allt i hop på luftballongresor och dylikt. — Nå nå, en sådan der resa har verkligen sina behag. Jag glömmer aldrig min lilla tripp till Himalaya till firande af att mitt fädernearf tagit slut. Och vinet der sedan! Veritabel Himalaya frappé! Pressadt ur drufvorna dernere på slutningen, föres det genast upp att förvaras i den

eviga snön. Genom detta förfaringssätt måtte de skadliga billikockerna hindras att utveckla sig. Säkert är att det hade endast angenäma verkningar. — På hemvägen kom ballongens styrapparat litet i oordning, så att vi nödgades nedstiga. Landet var oss obekant. »Kiöp stadobs?» — frågade jag en liten krushårig, mörkhyad man som kom fram till oss. — »Su kep spela gudik»,* — svarade Hottentotten — det fins verkligen sådana än. Ack, hvad skulle man i våra dagar taga sig till om ej den hedersmannen Schleyer uppfunnit Volapük!

Nå, skadan var snart reparerad och vi styrde hemåt. Sådana der små äfventyr göra blott resan pikantare. Dessutom hade vi kvar ett par flaskor Himalaya, som vi snart frapperade i snön på en af Central-Afrikas bergstoppar.

Ja, det var en herrlig tid, »men allt det der är nu förbi, förbi», som en af våra klassiker så vemodsfult utropar.

Ja, det är en sorglig tid jag lefver i. Att ha att välja mellan att bli långsamt uppäten af plågande billikocker eller att småningom bli idiot eller att bli eldare på ett exploderande, urspårande eller sammanstötande lokomotiv — det är icke roligt.

Stackare jag!

* »Hvarest befinna vi oss?» — »På Goda Hoppsudden.»

Musikalisk revy.

Af

Volontaire.

Professor *Rummels* sejour nödgar mig att säga några ord om k. hofkapellets symfonikonsorter, som jag med fästadt afseende på deras denna säsong mindre betydande innehåll ärnat lemna utan afseende.

Professor Rummel visade sig vara en konstnär, som mycket öfverträffade de senare årens temligen ordinära pianistimport. I jembörelse med honom höra äfvenledes årets pianister, hrr Grünfeld och Dreyschock, till de mindre gudomligheterna.

Vid sitt första uppträdande introducerade sig hr Rummel med ett storverk, Beethovens förnämsta pianokonsert, mot hvilken den nyligen af hr Dreyschock korrekt, men ytligt spelade Ess-dur-konserten endast är en barnlek hvad utförandets vackra mjukheter angår. Hr R. spelade utantill, som vanligt med nutidens pianister, men med en säkerhet, en beherskning, som man ej finner hos många. I dialogen med orkestern i andra satsen vill det ett otroligt minne till att korrekt framföra alla abrupta satser, alla musikaliska parenteser med deras skiljetecken. Detta gjorde hr R. ej endast ytterst exakt, utan med en poetisk uppfattning af kompositionens anläggning, som ställde denna i det klaraste ljus för åskådarna. I allmänhet hade den Beethovenianska andan i hr Rummel en tolkare, som man i flera fall känner sig frestad sätta bredvid Hans von Bülow, om ock denne musiktänkare, som egnat ett helt lif åt Beethovens studium, i inträngande djup och genialitet lemnar alla andra Beetho-

vensspelare efter sig. Orkestern ackompanjerade denna konsert särdeles berömvärdt, stundom omedelbart efter solistens fingervisningar i ordets egentligaste bemärkelse.

Liszts ungerska fantasi erhåller genom de nationela motivens egendomliga, än sköna, än stickande, beskaffenhet ett intresse, som den annars ej skulle ega, affattad som den är i ett för Liszts långa fingrar beräknadt »långsträckande» pianoparti med den Lisztska alldagliga apparaten af alla slags passager och krumelurer, passionerad hopade på hvarandra, och en lika våldsamt orkester, brokig, skrikande, med alla orkestrens uppseendeväckande retmedel samvetsgrannt utpyntad. Mot slutet tycker man sig höra Vaktparaden gå på Gustaf Adolfs torg, görande stundom några uppehåll för de blåsares utpijade kinders räkning, hvarunder en skicklig pianoherre på ett på torget utflyttadt instrument håller publiken skadelös genom diverse muntra melodier, garnerade med en massa granulåter upp och ned, som göra att hans händer efter utstånden vederböda till slut få samma färg som hrr trumpetares rosenkinder (för att tala »vackert språk»).

Orkestern begynte aftonens nöje med Mendelsohns skönaste konsertouverture: Fingalshöhe, som stått modell till så många »Nachklänge», prof. Gades bl. a. för att hålla oss till de mera presentabla. Denna förtrollande symfoniett gaf charmant. Mindre charmant både till innehåll och utförande var Wagners Tristanpræludier, nu som förra gången bisserade af vår blaserade, på ovanliga bjerta och skrikande intryck så begärliga tids publik. Det är en *mycket* olycklig kärlek som här skildras, det är säkert.

Men! Glömmom Tristan och die süsse Isolde! Tänken oss Dantes Inferno och de osaliga andarnes gråt, jemmer och tandagnisslan, som ett — tu — tre — *nu!* — når sin högsta höjd! Ah! hvilket ackord! Nu kommer en engel med sin harpa och förkunnar dem lundring i sina plågor. Hör, nu mildras suckar och gråt, ett svagt hopp om slutlig försoning skymtar fram och en välgörande slummer sänker sig till slut ned öfver de evigt fördömdas gräsliga pina!

Hur effektivt, sannt och poetiskt har ej den store symfonikern Wagner skildrat detta och hur rysligt — litet ortodoxt har jag ej förklarat saken, våra Wagnerister och högkyrkliga till stor förargelse!

Massenets symfoni var i sig sjelf rätt behaglig och intressant, men icke kunde den tillfredställa längtan efter någon

af Haydns, Mozarts eller Beethovens symfonier, för hvilka hofkapellet detta år visat en oförklarlig ringaktning som emellertid i januari ledde till ett ingalunda skönt ekonomiskt resultat med den då hållna simpla konserten.

Lyckligtvis kom nu prof. Rummel och satte litet nytt lif i hofkapellet, som började erinra sig att Beethoven skrifvit förtjenstfulla symfonier, som ej kunde misspryda till och med en så gentil institutions konsertprogram som det kungliga svenska hofkapellets. Alltså behagade man i nåder erinra sig *D*-dur-symfonien, som gafs ganska tillfredsställande, om också en repetition till icke hade skadat, särdeles af det underbart förtrollande sköna *largetto*, en af Beethovens lyckligaste stunder, hvilket vill säga något. Här skötte sig de melodiförande instrumenten icke alltid med nödig ackuratess, blåsinstrumenten slarfvade med drillen på *Ciss*, mer mjukhet och känsla hade behöfts vid framförandet af det gudasköna kontramotivet, hvars ackompagnement hade kräft ett plus af finess och diskretion.

Ett så idealiskt stycke borde fått ett idealiskt utförande, särdeles af den musikkår, i hvars spets en gång stod Ludvig Norman. Deremot är det oss ett nöje att erkänna det de mindre sensitiva-artade delarne af denna symfoni, de festligt glada, i strålande yrande kaskader hvirflande delarne erhöllo ett full-lödigt utförande, framför allt finalen med dess af violinerna förträffligt utförda medryckande effektstegringar.

Prof. Rummel glädde denna gång musikvännerna med ett mästerverk ur den romantiska skolan, hvilket visserligen icke i tankarnes djup och konstfulla, på samma gång som klara bearbetning kunde mäta sig med Beethovens *G*-dur-konsert, men som ändå, betraktadt i och för sig, besitter fonder af rikhaltigt intresse. Särdeles fäster man sig vid början, ett ungdomsarbete, der Schumann utöser bländande skatter af sin ännu fullt friska ingifvelse, af sin glödande rosenskimrande ynglingafantasi, genomfläktad af doft från romantikernas »*blaue Blume*». Den andra delen offrar mera åt virtuositen, är i vissa delar oerhördt kapriciös och egen, men dukar dock aldrig under för frestelsen att underordna det hela teknikens ytliga kraf. Prof. Rummel visade sig hemma äfven i Schumannspel, framhöll öfver allt det verkligt musikaliska, de lifgivande idéerna, uppfyllande i fullt mått krafven på musikbildning och musikkänsla. Vi beklaga att denne gedigne musiker icke valde något mer

värdefullt nummer efteråt än Liszts applådhungriga tonjongleri — Ess-dur-konsert, hvars brist på musikgeni fick ersättas af den utförandes skicklighet att handskas med dess förstådes ganska pikanta, någon enda gång musikaliska, men alltid praktiskt skrifna detaljer i pianist-yrkets djupaste hemligheter. Dessa hade hr Rummel alla på sina fem, eller rättare tio fingrar, hvilka kroppsdelar förrättade verkliga underverk och visade sig vara af otrolig styrka och soliditet. Litzspelare par préférence är ej hr R. — tant mieux!

Hofkapellet, som börjat med en vacker ouvertur af hr Hallén, hade derpå *sin* Liszt, *sin* applåd-grannlåt, och befans det nu vara »Götterdämmering» man till detta måls vinnande anlitat. Sorgmarsch hette stycket, som begynte i vederbörlig fårdränkthet. *Men* — ett tu tre braka alla glada instrumenten ihop i fröjdefulla harmonier, till och med flöjterna qvittra i glada drillar i höga toner, den döde måtte ha vaknat till lif igen, bräckt kistlocket och —: »me voilà!»

Polisen borde påbjuda denna sorgmarsh för alla de döda, der man misstänker skendöd. Vakna ej liken vid *dessa* toner, så göra de det aldrig och till och med yttersta domens basuner få svårt göra med *dessa* förhärdade syndare och se sig tvungna att anlita 5 extrabasuner, är jag rädd. I likhet med hr Nordqvist (sans comparaison med englen Gabriel i öfrigt).

Stycket gafs två gånger, tack vare några personers goda konstitution och envisa sinnelag. De njöto sedan ogemant af reprisen med bleka pannor i eldröda händer!

Musikföreningens senaste konsert i Januari erbjöd föga nytt af intresse. »Till aftonstjernen» hette första numret, som utgjordes af några verser ur Oscar Fredriks täcka poem, komponerad af hr Åkerberg. Vi beklaga att detta arbete framfördes. För skizzbordet kunde det ha dugt, men det tälde ej offentlighetens ljus. C'est une chose à recommencer — enfin.

Det öfriga utgjordes af fjolårets Maj-program, för hvilket vi på sin tid haft nöjet redogöra. Med ledsnad konstatera vi att alltsammans så när som på fru Edlings få takter i »Hjertesorg» hade legat af sig och ej erbjöd samma välöfvade samsång som då. Orsaken torde vara att herr Nordqvist i egenskap af sällskapet dirigent har för litet tid att egna arbetena inom sällskapet, hvadan en ny anförare torde vara sällskapet i högsta grad behöflig. Vid denna

konstert störcdes det hela genom en avita orkesterplacering i scen-fonden. Hr Lundqvist förklarade efteråt att han ej hört en ton af orkestern till ledning vid sina soli. Att herrar och damer amatörers intonation under dessa *bakvända* förhållanden ej blef tadelfri, må derfor ej förundra någon. Underlig var deremot programmets affattning. Hvad hade väl Josephsons Grafsång att göra på en festkonstert som denna? Också aflägsnade sig de höga herrskaperna mycket riktigt kort innan den begynte. Som introduktion till en ministerbal var den i alla händelser malplacerad (låt vara att den balen hvad utrymme beträffar osökt erinrade om den trånga, sista bostaden).

Slutnumret skulle ha varit föga gladare: Kung Hakes död, som det var meningen hr Strömberg från Operan skulle sjunga. Man fick dock i sista stund välbetänkta dubier om hur detta skulle aflöpa, hvadan Musikföreningen utförde — Normans Fest-Ouverture, d. v. s. den delen af denna förening, som man annars nämner k. hofkapellet. Det är godt att ha en chef, som disponerar ett k. hofkapell när en musikförening — landets främsta! — ej framträder bättre rustad till att fira tonkonstens högste beskyddares hedersdag.

Det ekonomiska resultatet blef föga finare än det estetiska. Förmodligen lägger föreningen med anledning häraf sin chef på hjertat att för nästa konstert hyra en billigare lokal än Stora Operan. Förmodligen.

Filharmoniska Sällskapet ville ej vara sämre än sin rival utan kom också med sin k. födelsedagskonstert en 8, 9 dar efter den stora dagen. Bättre aldrig än sent — kan man säga ibland om konstertter här i staden, men ej denna gång. Konsterten var en glänsande final till den lysande fest-symfonien.

Efter en hommage à Roi, dubbelt på sin plats i Musikaliska Akademiens sköte, då man betänker Hans Majestäts musik-akademiska vältaliga antecedentia, hans pekuniära intresse för husbyggnaden o. s. v. — fick man återknyta bekantskapen med Hans Majestäts förtjusande dikt Herr Hjalmar och Ingrid med dess väl träffade folkton, dess rika skiftningar och särdeles dess förmåga af stämningsrikt idylliskt miniatyrmåleri, som endast behöfver ett par penseldrag för att tydliggöra förf:s afsigter. Som prof på diktarens värde öfver olika stämningars blixtnabba vexlingar, skola vi ha nöjet anföra efterföljande lilla passage:

»Men Necken slog harpan och bron den brast
 Han slöt uti famnen den ljufva last
 Och vågen slog öfver skön Ingrid med hast

Men lyss! hvad fridfull klang öfver hemska mon
 Det är från dalens kyrka en helig ton.»

Detta vexlande situationsmåleri är med beslägtad förmåga omfattadt af tonsättaren, hr Hallström, som framför allt åt ackompagnementet förlänat en dramatisk åskådlighet, förvånande då man betänker instrumentet: ett enkelt piano. Men både här och i »Blommornas undran» skapar hr H. en liten pianoorkester, der kvaliteten långt öfverträffar kompositörens kvantitativt öfverlägsna orkestermålningar i hans operor. I den ballad, vi nu ha på tal, finnas många dramatiska ställen, väl uttryckta, som t. ex. första afdelningen slut med dess demoniska anklag och hopplösa skräck, skogsandarnes kadanserade »Ingrid» och dennas förvirrade hjälprop. Andra afdelningen koncipierar mycket nära folkvisan, särdeles den allbekanta Gottlandsvisan i Ingrids melankoliska: min sorg faller vida. Drastiska och välgrupperade äro svennkörerna, der bristen på orkester kanske märks, mindre betydande är herr Hjalmars edgång, vacker deremot kärleksduetten, men svårsjungen. I tredje afdelningen har melodien gudinna varit hr H. huld i baryton- och sopransolot, Neckens och Elfvadrottningens sånger, hvaraf isynnerhet den senares smeker, men derjemte karakteriseras af en viss trolskhet, som man fäfängt längtar efter i Bergakungens förmaksartiga kuttrande i op. Den bergtagna. Men höjdpunkten af melodisk ingivelse når kompositören först i Agirs-kören, så skön i all sin enkelhet, så med ens i den qvafva konsertsalongen framtrollande en glittrande sommarmorgons hela friska och luftiga tjusning.

Att slutet är litet förfeladt beror i första hand på poemet, der katastrofens upplösning är misstecknad. Det hela qvarlemnade detta oaktadt ett älskvärdt intryck, hvartill mycket bidrog det högst förträffliga utförandet från musiksällskapetets sida. Särdeles damerna höljde sig med ära genom ett deliciöst utförande af ofvannämnde kör: »Arla, arla morgonvind!»

Af solisterna tog frk. Amalia Riego priset genom ett på samma gång klangfagert och djupt karakteristiskt framförande af Elfvadrottningens vältecknade person, men också

den anonyme Necken bör nämnas med heder för ett vältonande, äkta patetiskt föredrag. Vid sidan af dessa rutinerade förmågor tog sig ungdomen bland solisterna litet — ung ut. Som sig bör bjödo de dock till ersättning på friskt, oförderfvadt röstmaterial, hr Hagman på god klang och ej oäfvnen dramatisk fart, fröken Holmstrand på utmärkt fagra brösttoner och frk. Jungstedt på ett ganska uttrycksfullt reciterande af koryféens stora parti. Onskligt vore att dessa unga konstnover funne tillfälle att i utlandet utbilda sina mycket goda naturgåfvor, särdeles som de ega brinnande hog för sin konst, hvars höga mål de med rätta känna ännu är deras utvecklade krafter fjerran.

I sin helhet gingo alla körer särdeles väl, detta så mycket mer hedrande för sällskapet, som generalrepetitionen antog en ganska brydsam karakter genom sorgeposten om hr Hallströms rheumatism, som hindrade konstnären stöda verket med sitt eldande pianoackompagnement, och den ordinarie öfningsackompagnatricens vägran att oförberedt ersätta honom. Hennes skrupler lyckades dock hr Halléns öfvertalningskonst betvinga och den unga damen ackompanjerade mycket snällt. Att frk. Jungstedt var den räddaste af de tre unga solisterna var mindre underligt, då hon ej fått tid repetera med sällskapet, på hvars generalrepetitionsdag chefen för Musikföreningen, operadirektör Nordquist, lät gifva »Den bergtagna», der bemälda unga dam fått sig altpartiet tilldeladt, ehuruval detta val, då frk. Wellander kan för Operan påräknas, ej kan sägas tillhöra den nyare regimens bättre idéer. Emellertid, trots alla fataliteter gick sjelfva konserten mycket bra, hr Hallén anförde med vanlig precision och — dess bättre — ovanlig moderation, hvarjemte till slut det goda sällskapet drog fram sin cheval de bataille, il canto a capella, 3 förtrollande Södermanskörer, som utfördes — om ock ej med k. operakörens virtuositet — likväl med en för ett amatörsällskap ovanlig färdighet, fermhet i insatser och raskhet i ansatser, korrekt, friskt och klingande gladt.

Firman Gebrüder Grünfeld erbjöd nöjet att höra tvenne skickliga commis voyageurs i piano och cello. Broder Alfred kastade ut graciösa tonbuketter med samma lätta elegans som Jaëll eller Henselt i verlden och visade sig följa med sin tid genom att dunka Wagner-orkesterimiterande operapotpourier bedârande för dem som älska hårdt

pianospel. Broder Heurik är mindre ceber men tilltalade oss nästan mer, kanske beroende derpå att violoncellen efter Frans Söderman ej fått någon framstående tolk i vår stad. Det var tvenne mycket behagliga och ytterst talangfulla konstnärer, men det var hvarken Anton Rubinstein eller David Popper, icke ens Alfred Reisenauer eller Jean Tolbeque.

Kammarmusikaftonen den 11 Febr. bjöd på en utomordentligt formfulländad Normansquintett, en mindre korrekt men helt genialisk Schubertkvartett och — mellerst men bäst — på en af Mozarts pianokvartetter, denne de fina och ljufva behagens mästros, som förtrollar med allt, öfverallt och alla.

* * *

Södra Teatern förtjenar aktning och loford för den ansats den gjort att höja sig ur operetternas sfer till den mer själsodlande och värdefulla komiska operan, dervid med sina små sångresurser föregående Vasateatern med dess stora med ett godt exempel, som borde mana till efterföljd. Skada blott att experimentet var väl djerft; man borde ha nöjt sig med någon eller några af dessa förtjusande mindre sångpjäser, hvarpå den franska skolan är så rik. Aubers »Hälften hvar» eller »Hin Ondel andel», som den också kallas, hör till de större komiska operor, som kräfva en ordinarie operascens alla resurser, stor kör, full orkester, röstegande solister, ej blott kuplettsjungande. Mindre teatern vågade sig för ett tiotal af år sedan på denna opera och ehuru hrr Sellman, Güllich m. fl. operaartister medverkade, slog försöket ej i allo väl ut. Hufvudpartiet, Carlo Broschi, gafs då af frk. Löfgren, för hvars deciderade altröst sången låg mycket illa och hvars sångkonst ej medgaf henne att utföra de florityrer, hvarmed den unge mästresångarens parti ganska motiveradt är siradt.

Till all lycka utfördes detta på Söder af fru *Moe*, en verklig operaartist, som trots uppträdande i Offenbachieder o. d. ännu har bevarat sin talang fin och smakfull, det man kunde se af Carlo Broschi, som långt ifrån att göras operettartad och variétémessig snarare erhöi en väl seriös anstrykning. Fru Moes konstnärsskap eger »gnistan», som man säger, och det var utan tvifvel en olycka för vår Opera,

att hon lemnade densamma. Kunde hon nu återbördas dit, är jag säker att fru Moe snart nog skulle återvinna hela sin forna öfverlägsenhet, synnerligast som röstmaterialet snarare blifvit bättre än sämre under årens lopp. Koloraturen gick med en ledighet och schwung, som lofvar bli än bättre, om fru Moe öfvar sig litet mer; den sedan gammalt kända egna pikanta klangen i öfverregistret skänkte flera detaljer stort behag, föredraget var alldeles i opera-comique-stil, den stic-kande ystra napolitanska canzonen hade behöft mer verve måhända, men arian i tredje akten med dess elegant non-chalanta koloratursnärtar gafs på ett sätt, som man länge saknat å k. Operan i opera-comique. Det lägre registret, som aldrig varit effektivt, togs ej stort i anspråk, dialogen stördes något af heshet och — nerskhet, men spelet uppenbarade all den naturliga grace och liflighet, som i förening med ovanlig scenisk gestaltsförmåga, gör af fru Moe en artist, som man borde taga vara på inom vårt af debutanter öfverfulla musiklif. Fru Moe har till sist en fördel, som många operasångerskor sakna, hon är vacker, uttrycksfullt vacker, och ehuru Carlo Broschis-kostymen liksom måhända partiet i sin helhet ej höra till dem som kläda hennes utseende och talang allrabäst, hindrade det ej att hon särdeles i galadräkten med dess gula siden och guldfärgade hatt erbjöd en numera på våra scener ganska sällsynt uppenbarelse af fångslande pikant skönhet.

Den goda viljan i de henne sekunderande Söderartisternas små prestationer förtjenar »hederligt omnämmande». Hr *Lundahl* har några klara och kraftiga höga baryton-toner, men det var ej nog för Rafaëls tenorparti, änskönt A-durarian försigtigtvis var struken, föredraget af backanalen kan berömmas, äfvenså spelet och utseendet, trots det senare led af en viss yppighet, som bättre varit på sin plats i Uddmans gamla rol, Gil Vangas, operans buffo, der hr *Strömbergs* fysik och lyrik täflade med hvarandra i *Abjörnsonsk* magerhet. Äfven hans komik var för spetsig och saknade nödig godmodig afrundning. Fröken *Ekström* sjöng sin aria och soprandon ganska snällt med en rätt bra röst, men liksom de öfriga Söderkamraterna lät hon sig förvillan i ensemblenumren, deraf åtminstone soloqvartettsatsen i andra akten på förhand bort utelemnas. Hrr *Svedberg*, *Frank* och frk. *Johnson* spelade alla rätt tillfredsställande, men som sekundanter voro de ej goda att råka ut

för. Dock — detta är ju helt naturligt och mycket förlåtligt, liksom ock att körerna klungo litet egendomligt. Mis-en-scenen och kostymerna voro utmärkta, färggrupperingen i andra aktens början effektiv och välberäknad. Orkestern är ju ej beräknad för sådana saker som Aubers ouverturer, hvaraf den till denna opera hör till de mer ömtåliga och är långt svårare att återgifva än t. ex. Kronjuvelsgaloppen eller Murarefrançaisen. Derfor är det något orättvist att (som somliga mot Hin Ondes andels uppförande högst prisnosa och mot — Riddar Blåskäggs högst charmanta kritici) så strängt nagelfara de brister som yppades.

Trots alla utförandets motigheter lemnar likväl denna Aubers opera långt rikare musikalisk behållning än det förträffliga utförandet af t. ex. Riddar Blåskägg.

Auber ingår i och med denna opera i sitt tredje skede, som kompositör för Opera-Comique betraktad. I det första, som representeras af bland annat »Le Maçon», »La Fiancée», »La neige», utmärker sig hans stil hufvudsakligen genom sin daggbegjutna morgonfriskhet, sin klarhet, hjertlighet och oskuld, (exempel murarsången). I det andra skedet (det många anse som kulminationspunkten) finner man i »Fra Diavolo», i »Svarta Dominon», i »Kronjuvelerna» Aubers esprit i full glans, käckhet, ysterhet, elegans och militärisk slagfärdighet, men ock relativt mindre finhet och ömhet (exempel: Fra Diavolo-arian). Med »La part du diable» försvinna de elektriserande folkliga melodierna, elegansen poleras nästan till hyperfiness, orkesterbroderierna blifva allt mer invecklade och aristokratiska, tonen i sin helhet blir mer nobel och försynt, dertill sällar sig en viss melankoli, som mindre märkbar i denna opera eller »La Siréne» i »Haydée» nästan flyttar operan ur den komiska operans sfer. Anklander häraf finnas dock i Carlos parti, t. ex. »Ensam utan slägt och vänner» samt operans perla F:durromansen, med sin sjäfulla kolorit och sitt utsökt delikat arrangerade filigransverk. Pikanta nummer mer i Fra Diavolostil finnas i Carildas aria, sopranduon och den ofvannämnda napolitanska visan. Harmonierna erbjuda många raffinerade sammanställningar, men inviga ett manér, der Auber till slut gick för långt. Orkesterns arbete är fint och smakfullt som alltid, men tål ej beröring af ovarsamma händer, särskildt ouverturans början är en skär och spröd sensitiva.

K. Operan borde försäkra sig om en så god Auber-sångerska som fru Moe och gifva några Auberföreställningar, som säkert skulle komma teatern och vårt musiklif väl till pass. Redan »Kronjuvelerna» gjorde ju trots vissa brister i utförandet ansenlig lycka och i den goda smakens namn behöfver en rangscen numera mer än väl gamle Auber som korrektiv mot en smak, som allt för mycket tränas och uppmuntras, men hvars värde blott sträcker sig till att vara den enda sceniska spis som är lämplig efter cigarren och Chartreusen ofvanpå en stor vinmiddag.

Folkteatern äfven den hör till dem, som skämma ut Vasateatern med små goda och värdefulla sångpjeser. Offenbachs första och bästa skede representeras på denna lilla scen af operetten, hvaraf vi hoppas »N:o 66» måtte efterföljas af flera andra i samma älskliga anda, såsom t. ex. »Fritz och Lisa», »La mariage aux lanternes», »La rose de St Flour», »Chanson de Fortunis», »Le Violoneux» etc. etc. Offenbach är här fin och graciös, de små tyrolieuner, som finnas i dessa små stycken, sprida öfver dem ett visst trohjärtadt schweiziskt behag, lif och lust saknas ej, men grinet och råheten, parodien och obsceniteten fattas ännu totalt. Offenbachs talang var då ännu ej forcerad, dessa små operetter likna vårblommor, enkla och konstlösa, men innerligt täcka och behagfulla.

M. Laurencin har i »N:o 66» hittat på en liten rolig händelse: den unge Tyrolaren Fritz har dragit en lott, N:o 66, som vinner hufvudvinsten på ett lotteri, är af denna glada anledning i sjunde himmelen, kan dock dess värre ej bära sin lycka utan förskjuter lilla Gretchy, lilla kärestan, och börjar lefva lifvet; men ack! vänder man upp och ned på 66 blir det 99, och det *är* 99, han vunnit och dermed — ingenting. Adieu mon plaisir! Förtret, ånger, sorg och — blygsel. Hans vänliga grannar trösta honom dock så godt de kunna, lilla Gretchy, tagen till nåder, gör dito dito med den effekt att allt slutar i rosenrödt. Näpen, täck och melodios leker Offenbachs musik med detta ämne, små känslofulla romanser, små glada och pigga visor, en charmant tyrolienne främst att nämna.

Vi hafva aldrig besökt Folkteatern och veta ej ens hvar den ligger, om på Söder eller Kungsholmen, men vi ha hört de utförande i denna operett berömmas, enligt

programmet »Affischen»: damer Ulf sax och Lagerström, hr Textorius.

I Paris gafs »La Soixante-six» f. f. g. 1856 på Bouffes, der Offenbach då fick blott uppföra små operetter på två, tre personer, hvaraf de flesta i musikaliskt hänseende egde långt mer värde än efterföljande tjocka luntor på hundratals sidor. Rolerna kreerades på Bouffes af M. M. Gerpré, Guyot och den pikanta M:lle Maréchal.

* * *

VASATEATERN.
RIDDAR BLÅSKÄGG,
Offenbachs mest berömda operett.

På plank, affischkolonner, byggnadsställningar har i falskhetens gula färg detta lögnaktiga plakat förekommit och omsider förkommit.

Offenbachs mest fördömda operett hade väl om något varit på sin plats att sätta och som »reklam — ohoj!» hade säkert verkan varit minst lika stimulerande på våra nu dessvärre litet blaserade underlöjtnanter, hvilkas bemödanden ej förslogo att hålla operetten särdeles länge kvar på spellistan.

Emellertid objektivt sedt — icke är Riddar Blåskägg stort värre än mängen annan Offenbachare eller Wieneroperett eller Dramat. Teaterns gamla cocotte-pjeser.

Men dess rykte som ryslig, dess fördömelse med ett ord, kommer sig väl från dess upptagande på Dramat., *Kgl. Dramat.* Teatern under 15:e Carls glada tid, hvilket allt var rysligt, men dock ej så rysligt att det 20 år derefter af utmärkta riksdagspredikanter borde anföras som skäl att nu undandraga de k. teatrarne allt statsunderstöd.

I och för sig, på en operett-teater, efter pjesen »Bébé» — icke kan man med fog brännmärka »Riddar Blåskägg» som så skamlöst ovanligt osedlig. Den har sina »starka» pointer förstås, men dess hofparodier och herdepersiffleger te sig åtminstone för en icke allt för lätt omkull-runkelig

dygd på det hela taget ganska harmlösa, särdeles sedda genom musikens kikare. Offenbach har visserligen ej sina allra bästa momenter i denna musik, men särdeles vid jämförelse med Offenbach-dekadenterne på båda sidor om Rhen måste man vidgå att gamle Jacques ändå kunde vara betydligt qvick, när han ville, ett geni, som han var, om ock dess värre »d'une mauvaise tournure».

Betydligt bättre än »Pariserlifs» musik, har »Blåskägg» rytmer och melodier som te sig såsom goda föregångare till Offenbachs bästa buffa, Frihetsbröderna, hvars »Den som älskar läckra rätter, läckra rätter, läckra rätter» redan tittar fram i »En hofman måste nacken börja, nacken böja» och mera dylikt. Flera nummer särdeles i Riddarnes parti ega stor parodisk kraft, den italienska operaserians skriande och skrikande tvedrägt mellan ord och musik, deras »commune malum», ordupprepningar i det oändliga, omotiverade kadenser och rullader, stereotypa slutfraser o. s. v. — allt detta förlöjligadt med stor musikalisk qvickhet och talang. Äfven flera andra kupletter ha en viss humoristisk esprit, som t. ex. »Det är en röd — pling plang» o. s. v. Duettonen i inledningen är ett litet täckt stycke, annars finnas här ej sådana små lyriska perlor som t. ex. i Frihetsbröderna eller Fortunio, men väl många banala refränger att kittla den stora hopen. En viss udd förnekar sig dock sällan hos Offenbach, men så mycket oftare hos hans efterapare.

Bifallet var mycket matt, den afton vi åhörde operetten. Utförandet hade dock förtjent flera inropningar, ty det var bland det bästa vi någonsin sett å denna teater.

Främst hr *Kloed*, som hade en verklig glansrol i titelpartiet. Hans sätt att sjunga sina parodier var mönstergildt och äfven kuplettsången t. ex. ofvannämnda röda sång, var alldeles utmärkt. Spel och apparition stadfäste det goda intrycket.

Ypperligt gaf han den stora duon med gemålen, som representerades af frk. *Anna Pettersson*, naturligtvis. Denna var ej fullt lyckad i första akten. Här förstod hon icke som fru Ch. Strandberg illusoriskt framställa den kärliga bondlollan. Frk. P:s figur, sätt att föra armar, hufvud och ben erinrade om en ung underlöjtnant som klädt ut sig till bondpiga; att underlöjtnantens fasoner passade bättre i t. ex. Boccaccio är gifven sak. Men hon tog sin skada igen i de

andra akterna, der hennes groteska plastik som Ridderinnan tog sig mycket lustigt ut. Några kupletter absolverades med vanlig fermeté, och den stora duon gafs bra också af fru gemålen. Den röda peruken klädde ej illa, men icke så frk. P:s mimik, då hon kände sig stolt: hon pressar då munnen ihop och för den uppåt näsan, som hotar att alldeles försvinna ur ansigtet på detta sätt. Frk. P:s sätt att föga spela *med* publiken är i högsta grad lofvärdt, särdeles då man erinrar sig hvad i denna konst presterades inom osalig »Ladans» fula väggar.

Förträffligt löjlig tedde sig hr *Gründer*, som träffat typen på kornet: sluddrig, slarfvig, idiotisk, ceremonlös och gentil operettkung.

Ej mindre dräplig visade sig hans premierminister i hr *Hirschs* kostliga skepelse, som mycket roligt föredrog sina glanskupletter om hofnackarne. Vi varna dock för en viss benägenhet att maskera sig efter kända mönster — från världsteatern. Det är icke alla som det är roligt se gå igen på detta vis och för det andra äro ej alla personer så älskvärda och fördomsfria som en viss populär diplomat, utan de bli arga, rasande. Det är ju ej heller alltid den *maskerade* fotografien, teatern kultiverar, den må den gerna ha i fred som ganska ärligt näringsfång.

Fru *Bergström* visade en ännu ungdomligt vacker drottning, som utmärkt uppbar sin rang under de mest brydsamma förhållanden, och hennes dotter, Flora-Hermia, hade af fru *Carlbeck* lånat både snutfagert yttre och en viss morskhets. Sången var litet skral.

Ännu mer hr *Anderssons*, hvars tenor ej kan ersätta hr Lindblads, som teatern behöft ha kvar. Hr A. framstälde en vanlig primo amoroso, men utan den putslystiga komik, Dahlgren i verlden i sina fladdrande band och sin lilla gröna krinolinrock ymnigt utvecklade som prins Smaragd eller Saphir eller hvad han heter.

Hr *Johanson* gaf sitt lilla sångparti mycken hållning genom sin voluminösa röst och tog sig för öfrigt vederbörligen Mefistofeliskt ut som den beskedlige mördaren och hustruvännen Popolani.

Kör och orkester fullgjorde korrekt, raskt och lifligt sina partier i denna operett och uppsättningen var högeligen elegant, »hustrutablån» särskildt arrangerad med mycken rikedom och smak.

Teatern har sedan inöfvat »Fritz och Lisa», ett godt val, som bör utsträckas till flera af Offenbachs näpna små bluetter. Ja, kunde teatern ej rent af försöka sig på Hoffmans sagor, der hr Kloed och fru Cederberg utmärkte sig så mycket på f. Nya Teatern? Fröken Pettersson kunde ju alternerna i Nicolas' parti, fru Gründer sjunga Olympia — Stella — Antonia, hr Gründer instrumentgubben, hr Johanson Mirahel — Luddorf — etc. Hr Hirsch ej att glömma som betjenterna. En annan finare Offenbachare är »Les borgers», der musiken delvis är riktigt värdefull. Jag ser nu att k. operan funderar på »Hoffmans sagor», hvadan Vasateatern väl ej försöker på det hållet. Men mister du en . . .

Hufvudsaken är att de *bättre* alstren inom genren väljas, när nu genren, som det tyckes, är nödvändig för publikens behof, hvilket är farligt nog för Patriis musis.

Vid nyårstid spökade ingen mer eller mindre än Gustaf III på Vasateatern, beklagande sina sånggudinnor för tidens ondska och flickornas många vedervärdigheter. En del deraf bestod åtminstone i fjol af konkurrensen med Sköna Helena på samma scen, der Hans Majestät nu efterträdde Spartanernes drottning, en konkurrens så stark att som Aftonbladet träffande sade: Sköna Helena och ej k. Operans nyheter var säsongens musikaliska evenement.

Det är onekligen beskedligt af högst-salig kungen att gå igen på Vasateatern, der jag blott väntade att man för att sätta kronan på verket skulle låta honom sjunga:

»När jag var prins utaf Arkadien
Jag hos de sköna hade tur.
Men se'n jag blifvit en af Plutos män
Så står jag här som en dimfigur.»

* * *

Vasateaterns repris af »Boccaccio» var ej oblandadt lyckosam, beroende lika mycket på lokalens som de spelandes inskränkthet.

Redan för några år se'n påpekade denna revy att Vasateaterns scen är för liten för Wienerskolans operetter, som fordra större svängrum. Det gälde då »Fatinitza»: I lägerscenen herskade ett fasligt böstande och trampande på den lilla duodes-scenen och kadetternas snöbollar fingo ej nog kastområde på scenen utan hveno oupphörligt ned i orke-

stern, qvarlemnande på herrar spelemäns kostymer åtskilliga bomulls-souvenirer.*

Något motsvarande kan nu sägas om »Boccaccio», så mycket mer som förmågan af effektfulla sceniska arrangement, som dra tanken bort från det lilla utrymmet och hvari t. ex. man på Söder excellerar, vid denna repris lyste genom sin frånvaro. Åtminstone vid styckets premiére voro såväl bål- som tunnbindar-scenerna mycket illa och effektlöst anordnade, hvilket ej öfverskyldes af någon vacker sång, ty sämre ensemble har man ej hört på Vasateatern är vid premiären af denna operett-repris, till hvars lof dock må tilläggas att solisterna kunde sina roller bra utantill, något som rättnu börjar bli en samskyldig delikatess vid premiärer, det må nu vara Pepa eller — Bébé.

På solister i en operett som Boccaccio äro ej anspråken ringa, hvarken från operettens eller publikens sida. Att Vasateatern låg under vid jemförelse emellan Nya Teaterns och Fröbergiska operett-sällskapets Boccaccio i början af detta decennium, behöfver derföre ej vara så gruffligt för den lilla teaterns hederskänsla, om det också ej var så roligt för teaterns publik.

Fröken *Pettersson* hade föreställt sig Giovanni som en ung, litet cirklad och hödtiglig människa, elegant, korrekt och litet — tråkig. Hvarken fru Östbergs lätta frivolitet eller fröken Grönbergs naiva liffullhet märktes stort af i fröken Petterssons föröfrigt konsekvent och rutineradt hållna framställning. Att hon ej kunde prestera den förstnämndas fulländade sång eller den senares förtrollande apparition (särdeles i skinnpelsen) må ej läggas sångerskan till last, hvars goda karlfigur, vackra småleende och lifliga ögon ju ej äro att förakta, hvaremot hennes röst onekligen börjar mista sitt behag, en olycka som med hänsyn till åldern dock ej torde behöfva blifva irreparabel! Tystnad och lektioner!

Boccaccio-amatörer saknade de traditionela röda och hvita benen i festkostymen i tredje akten. Det gjorde nu mindre, särdeles som de hvita, som ersatte dem, voro mycket välgjorda, men som alldeles på tok anteckna vi att prinsen och Boccaccio icke i första akten hade samma ben — jag menar af samma färg. Annars blir ju Leonettas scen

* Se ur Dagens Krönika, 1887, April-häft. pag. 366.

med Pietro ett nonsens och den sistnämde dumbomens replik ännu dummare: »Ah — min herre, jag liknar således Boccaccio bakifrån — således ändå från något håll — ah!»

Efter fröken *Pettersson* må sättas fru *Bergström*, som dertill fullt kunde mäta sig med alla sina föregångerskor i gumman Lambertuccios rol. Hon var både lifligt och moderat komisk, utvecklande derjemte ett stumt spel af verklig konstnärlig rang.

Herr Lambertuccio var mindre lyckad, antingen man jemför honom med herrar *Holmqvist* eller *Fröberg* eller är för snäll att detta göra. Hans komik var för ansträngd att verka natur och för enförmig att verka skratt, icke ens de oerhördt tacksamma kupletterna uppväckte sedvanlig fanatism.

Jemförelsen med herrar *Arlberg*, *Mallander* och *Lundgren* kullkastar alldeles hr *Hirschs* barberare, som var orätt både tänkt och gjord, och äfven hr *Kloeds* *Palermoprins* mår bäst af att tas för sig sjelf, utan generande tankar på hr *Wagners* fina spel på *Nya Teatern* eller hr *Strandbergs* breda humor och unika skrattsalvor vid *Fröbergiska* sällskapet. Utan någon som helst jemförelse var hr *Clementsons* *Lotteringhi* en i alla afseenden klen och matt framställning, hvaremot hr *Anderson* som *Leonetto* var temligen tillfredsställande i sitt lilla parti.

Fru *Gründer* detaljerade ett par kupletter med stor abandon, sjöng första stämman i ensemblenumren med vanlig musikalisk talang, spelade äfven ganska rifvande, men den lilla förföriska fru *Isabellas* italienska grazie, ungdom och fågring erbjödo öfverstigliga hinder.

Fiametta var ungefär lika stel som *Boccaccio*. Första duetten slarfvades litet med, men den andra var utmärkt väl inöfvad och återgifven. Fru *Carlbeck* inlade allt för litet känsla i operettens perla, den toscanska visan, och hade äfven i öfrigt med bibehållen prinsess-värdighet med fördel kunnat te sig litet mindre enförmig.

Efter premiären lära körerna gått bättre, hvilket kunde behövas, ty vid denna var det endast hr *Halldéns* orkesterspel, som hindrade alltsammans att spricka. Hr *Halldéns* anförartalang sattes på vådliga prof, ur hvilka han drog sig med heder och hr *Nordqvist* kan ej ana hur bra det ackompanjeras å *Vasateatern*.

Kort före denna operett hedrade sig teatern med en

liten uppmuntran åt den svenska operettfabrikationen, som visade sig med fördel kunna utbytas mot den utländska. Med ett mindre fordrande ämne än Holbergs »Don Ranudo» är jag säker att herr Kjellanders nätta operett-talang skall slå sig fullkomligt igenom, hvilket nu ej blef fallet därför att akten var för lång, somliga musikstycken lågo hindrande för handlingen och — säga somliga — därför att en operett på Vasateatern utan dess direktris är en fysisk omöjlighet. Fröken Petterssons älskarrol gaf emellertid ganska bra af hr Lindblad, hvars präktiga tenormateriel ej borde ligga i träde, och fru Gründer lemnade en den bästa prestation jag af henne sett i Donna Olympia, hållning, ögonbryn, mimik, solfjäderplastik, sång och högfärdiga rullader — allt förenade sig till något alldeles förträffligt, som vi knapt trott den skickliga koloratursångerskan om.

Hr Johanson sjöng sina välskrifna partier med präktig röst, som också borde tagas vara på, ganska karakteristiskt äfvenledes, spelade Don Ranudo ej oäfvat, trots sin ungdom och oerfarenhet. Förträfflig var hr Hirsch som betjenten, ehuru det var ledsamt för hr Kjellander att han knapt har en kråkas sångröst. En liten sparf qvittrar deremot i fru Cederbergs strupe, efter måttet deraf sjöng hon ganska snällt här såväl som i »Boccaccio», der hon hade Beatrices lilla parti, och gaf i båda prof på sin kända behagliga aktristalang.

* * *

Musikföreningen reparerade sitt genom k. jubileikonsernten något i kanten naggade anseende genom ett på det hela förtjenstrikt framförande af oratoriet »Messias», gifvet 2 gånger i stilla veckan.

För hvar gång man hör detta gudaingifna mästerverk fattar man klarare och klarare giltigheten af Herders uttryck: en kristlig epopé i toner. Den kristna trons lif och hänförelse genombrusar »Messias» som i intet annat af vare sig Bachs eller Händels egna öfriga oratorier. Den förre bands genom de kyrkomusiksformer, från hvilkas af ålder stadgade principer han i sin storslagna diktning hvarken kunde eller ville frigöra sig. Derför beundrar man väl högeligen det ståtliga snille, som skänkt verlden »Matheuspassion» eller »Johannespassion», och man gripes djupt i

sin själ af de alla andra öfverträffande sublimes koraler, som der tona i öfverjordisk enkel kraft och höghet. Men hjertat känner sig mer draget åt den stora musikerns stjernebroder, åt Händels oratoriemusik, hvilken genom sitt mer universala skaplyne ställt sig på en friare grund med vidsträcktare vyer och större horisont. Visserligen må beklagas att den store kompositören ej kunde frigöra sin sångröst från de utförande artisternas tomma och ytliga virtuositetskraft, som icke nöjda med att se sig uppfylla i operan, också pockade på all sköns tillfredsställelse äfven i oratorierna, af hvilka somliga också utförts som operor vid sitt första framträdande. Dessa beklagliga koncessioner åt tidens smak skänka intrycket af flera solonummer äfven i »Messias», men kunna dock ej förtaga kompositionerna allt det behag eller den höghet de i sig sjelfva ega. Särdeles sopranariorna äro än i dag hörvärda, såväl den innerliga, smekande »Han skall föda sina får» med sitt böljande varma violinaccompaniment som den celebra »Jag vet min förlössare lefver». Basens första aria är rätt stolt och kraftig, men uppgår till slut i gammaldags grannlåt. Tenorens soli äro svårt beklagade med seqvenser, rosaliere o. s. v. utan all ända.

Mer uttrycksfulla äro altens soli, af hvilket det första är mindre betydelsefullt än det andra, den djupt gripande, i suckar och klagorop gråtande musiken till profetens ord: »Han var föraktad och försmädd». Önskligt hade varit att fru Edling utfört också denna aria, som ej nu kom till sin rätt trots sångerskans präktiga materiel.

Qvartetternas äro mer intressanta som exponenter på den tidens sätt att kombinera stämmor i ensemblestycken än som specifikt musikaliska njutbara verk. De äro emellertid affattade med mycken såväl kraft som lärdom och fugamotiven ega all den innebörd och tänjbarhet, som var Händels starka sida.

Denna kontrapunktiska lärdom, jemte stor förmåga att skriva för olika slags röster innebära klaven till det intryck en Händelsk kör gör. Melodien kan stundom vara vanlig nog, harmonierna särdeles vid nutida jämförelse enkla och ändå — det helas gruppering, kraften och storheten i anläggningen, till och med det helas enkelhet och brist på effektsökeri lockar och drager med naturens egen outgrundliga men fjettrande poesi. De mer framstående körerna ega alla sköna karaktärsfulla melodier, flera såsom »Som rädda

fär» verklig dramatisk flykt, andra en ojemförlig ren och stark djuphet, parad med klarhet lysande som en kristallprisma. De finare dragen som man beundrar i vissa arior återfinnas ock i några körer framförallt i den s. k. Långfredagskören, en kristlig elegi, urbilden för alla dylika i innerlighet, ljufhet och djupt rörande vemod. Glädje och idel glädje strålar deremot i tusen färgbrytningar genom det af trosvisshet och troshänryckning genomglödgade »Halleluja», en musik som englarne i himlen kunna afundas jordens barn.

Som redan antydt är, lände det stora och invecklade verkets utförande Musikföreningen till heder, föreningen denna gång tagen i sin vidsträcktaste bemärkelse, innefattande både hofkapell och operakör. Visserligen må det beklagas att ej flera kombinerade kör- och orkester-repetitioner kunnat anordnas, särdeles då konserterna skulle hållas i ett så otacksamt musikrum som Sanct Nikolaus, der hvarje liten misshällighet mellan kör och orkester eller i kören inbördes så oförblommeradt framträder och blottar sig inför åhörarne.

Af solisterna tog nu som alltid fru *Edling* första priset. Efter Louise Michaelis död torde fru Edling vara att betrakta som Nordens förnämsta oratoriesångerska, i hvilken egenskap den värderade sångerskan under årens lopp oafbrutet gått framåt. Sjelfva rösten klingar aldrig så skön som under ett tempels höga hvalf, dess metalliska välklang och säregna friskhet understödjas förträffligt af ett stilenligt föredrag i gedigen Händels-anda, förenadt med stor uttrycksrikedom och en mild hjertevarm känslighet, som aldrig slår öfver i sentimentalitet eller andlig förhåvelse, utan just genom sin klassiska måtta ypperligt passar in på den musik, som här skall tolkas.

De öfriga sångerskorna, som biträdde vid dessa konserter — resp. damer *Nordgren*, *Wolff*, *Jungstedt* — voro noviser i oratoriesång, förmådde ej besegra akustikens olämplighet, men gjorde utan tvifvel hvad de kunde. Hr *Smith* utförde sina begge arior med mycken käckhet, men forceerade stundom vissa toner på klangskönhetens bekostnad. Recitativet behandlade han med verkligt mästerskap, med de tekniska krafven redde han sig högst obesväradt. Så ock hr *Strandberg*, hvars ljufva stämma höll bättre stånd än man vågat hoppas. Hans parti var dock det minst tack-

samma. Skada att man för tidens skull måst utesluta hans vackra duett med alten: »Du död, hvar är din udd!» De öfriga uteslutningarne voro med ett undantag välbetänkta, konserterna slutade i alla fall ej förrän närmare elfva.

Att konsertarrangementen icke efter aftonsångens slut hinna verkställas i Hedvig Eleonora, har blifvit oss uppgifvet som skäl för förskjutandet af detta ypperliga musikrum vid Musikföreningens konserter. Vi beklaga detta, men undra om det skulle vara omöjligt att denna aftonsång för en gång skull började en timma tidigare. En gudstjänst i toner sådan som ett Händelskt oratorium bör väl ej kunna anses som en profan orsak till denna lilla förändring, hvars betydelse synes oss försvinnande liten mot det obehag, som nu tillskyndas såväl de utförande som de åhörande genom oratoriers uppförande i en musiklokal, så i alla hänseenden olämplig och ofördelaktig som Sanet Nikolaus. Många af publiken, som dels ej alls fått sittplatser, dels dåliga sådana, dels ingenting hört, dels hört dåligt och styckadt, sade sig aldrig mer skola besöka Musikföreningens konserter, så länge dessa hållas i denna kyrka. Den välment rikliga ekläreringen gjorde det outhärdligt hett, hvadan flere »vattendragare» spatserade kring och störde och skänkte i under musiken. På läkterne var atmosfären rent af odräglig, de skyddes också samvetsgrannt under andra aftonen. Allt talar för att Musikföreningen måste vara betänkt på någon förändring till nästa år.

Filharm. Sällskapet vårkonsert upptog en ny ballad af hr Hallén och för öfrigt gamla bekanta: Gades Vårjubel, Wagners Långfredagsunder, Gounods Gallia, af hvilka några delar gåfvos f. f. g. Dessutom Griegs kända Landkjending. Vi öfvervoro endast en del af konserten, som hölls å k. Operan och med biträde af hofkapellet, som skall allting bestyra. Hvad vi hörde, behagade oss synnerligen, det är friska och unga röster i detta sällskap, som lättare än sin äldre och förnämligare kollega på platsen kan finna känslor och uttryck för ett naturfriskt »Vårjubel». Angående den nya Hallénska kompositionen hade vi låtit oss mycket vackert berätta af sällskapets egna ledamöter, som sade sig finna ett nöje att inöfva den, hvilket ju var högst lyckligt för alla parterna. I Aftonbladet läste vi dagen efter några tillrättavisande ord om den »filosofiska tendens» eller »moraliska sentens», eller hvad det var, som hr Hallén pretende-

rade rikta musikhistorien med genom sin nya ballad, som lär kunna hålla sig uppe äfven utan dylika små olyckliga funderingar.

* * *

Hugenottrepriseu var en sannskyldig tour de force af hr Nordqvist. Rik som Meyerbeer var, kräfvu ock hans operor rikedom: rikedom på bländande dekorationer, lysande baletter, ståtliga körer och första rangens förmågor i solopartien. Derjemte verkliga talanger också i tredje och fjerde ledet. Med de inskränkta ekonomiska medel, k. Operan f. n. rör sig, kan man ej fordra stort af musikverkets materiela utstyrsel, ehuru som jag tror äfven med de dekorationer som finnas med god vilja större effekter i denna väg skulle kunnat åvägabringas. Också baletten i akt II hade väl bort te sig något mer förförisk. En flodbalett som man t. ex. får se den i vårt södra grannland hade nog ej varit hr Sjöbloms balettmästaregeni för svår. Zigenarbaletten skulle väl kunnat bjuda på några mer artistiska solistprestanda. Belysningen var allestädes ej den bästa. Månen, som annars på Operan är framme i tid och otid, hade gerna kunnat belysa de tre hugenotterna i sluttrion: »Se öppen himlens klarhet prälar!» Askådaren kan ju annars ej se den »hänryckning» och »innerliga tjusning», som enligt libretton bör afmåla sig på de tre trosförvandternas anleten.

Rolfördelningen var på det hela taget lyckad och talet om »operans storhetstid» och dess minnen kan hr Nordqvist bära med temligt jemmod, emedan denna »storhetstid» *alltid* funnits vid Operan — för 20 år sedan, tidsminimum, i detta fall. För 20 år sedan då Michaëli-Gelhaar-Strandberg, Arlberg-Arnoldson-Hebbe-Stenhammar-Willman-Behrens gåfvo operor talade konstvännerna om »storhetstiden» 1840—50, då dessa roler gåfvos af M. Gelhaar-Ström-Lind-Beletti-Fundin-Günther-Kinmanson-Dannström. Och under denna storhetstid fanns det musikälskare, som hatade Meyerbeer och hans »realism», drömde sig tillbaka till de klassiska operornas »storhetstid» 1815—25, illustrerad af namnen Du Puy, Lindström, Wässelius, H. Widerberg, Frösslind, Sellström, *men* belackad af gustavianerna, som med saknad sågo tillbaka till »den stora operans» dagar eller storhetstid,

till Karstens Oedipe eller Achille, Müllers Armide och Alceste, till fru Olin, Stenborg, Anders Widerberg, De Broen m. fl. Dessförinnan fanns visserligen ingen »storhetstid», enär det icke fanns någon tid alls.

Att Hugenotterne på vår scen omkring 1865 hade sin storhetstid par préférence, berodde på det jemna utförande, som från alla håll kom operan till del. Musikpubliken hade vid denna tid kommit till full insigt om Meyerbeers förtjenster, alla fyra hans stora operor gåfvos under detta decennium med framgång. Någon första rangens glansprestation kan man väl icke tala om i Hugenotteana på vår scen, dertill ha gåfvorna varit för splittrade. Än har Valentine varit skicklig tragedienne men med små röstmedel, än har hon egt en vacker röst men en liten gummas apparition och intet spel. Willmans Marcel torde just genom harmonien mellan sångarens och skådespelarens geni stå som N:o 1 i detta bildergalleri och vid hans sida Louise Michaëlis gudaröst och koloraturglans i Drottningens rol, som ju annars hvarken passade hennes anspråklösa yttre eller allvarliga skaplynne.

Om fru *Östberg* skall kunna sägas öfverträffa denna näktergal i Margaretas parti, så beror det på hennes allsidiga teckning af denna förut mest lyriskt intresserande företeelse. Fru Ö. har läst sin allmänna historia väl, hon ger oss Navarras drottning alldeles så som hon der framställes med en fläkt af antikens Venus, sensuel, pikant, kokett, men likväl drottning i hvar tum. Kunde dertill läggas f. d. majestätet Gelhaars blomstrande fägring vore karakteristiken fulländad, men det vill i detta hänseende synas oss som om fru Östberg icke uppbringat alla toilettkonstens hjälpmedel denna gång. Men spel och sång verka historiskt illusoriskt. Denna lätta, eleganta ton, som herskade vid Valois' hof, är superbtt funnen i fru Östbergs fint behandlade fiorityrer, som hon inöfvat med ovanlig omsorg och med hvilka hon tagit ett stort steg fram som koloratur-sångerska från t. ex. »Den Stumma». Hon bjuder visserligen ej på några häpnadsväckande briljantfyverkerier, men hon sjunger korrekt Meyerbeers noter i stil med drottningens historiskt gifna skaplynne och det är detta, som gör så stor scenisk effekt, åtföljd af ett motsvarande nyanseradt spelsätt.

Fröken Ek är väl den enda lyriska skådespelerska som

kan någorlunda gå i land med fröken de Saint-Bris svåra och ansträngande parti. Att hon icke nu ger rolen, bevisar att hon icke vill ge den. Med det inflytande denna sängerska f. n. eger vid Operan, äro alla beklaganden malplacerade: »Stackars frk Ek, som tvingas sjunga operett och icke får ha sina gamla stora roller i fred».

Att fröken *Klemmings* röst ger musiken mer fraicheur och klang, må medgifvas, men de dynamiska effekter, frk Ek brukar kunna använda, när hon är hågad och disponerad, förstår sig den förra ännu ej på. Likväl bör det sägas att som *studie* betraktad var frk K:s Valentine beröm värd, t, o. m. mycket berömvärd. Hon sjöng det långa och ansträngande partiet med anmärkningsvärd säkerhet och riktighet, utmejslade vissa delar på ett icke oäfvat sätt, och gaf i fjerde akten öfverraskande vackra prof på den dramatiska raskhet och fart, som vi förnt komplimenterat henne och hr Arlberg för. Men derjemte gläder det oss att den sköna uppgiften kunnat värma frk K. till mer känslorikedom och innerlighet än förr. Må vara att hon ej nådde Fredrika Stenhammar i det herrliga larghettot, men för att vara af denna sängerska sjöngs stället särdeles känsligt och fint. Den svåra lyriska uppgiften tog naturligtvis mycket den unga sängerskans uppmärksamhet i beslag. Hennes spel måste derföre dömas med skonsamhet. När man ej eger dramatisk gnista i sig sjelf och måste vända sig till andra för att få hjälp, sitter naturligtvis alltid vid premiern dressyren qvar ohöjd och det är först längre fram den verkar mindre schematiskt och afkylande. Ehuru rolen i sin helhet var för svår, måste dock sängerskan komplimenteras för det vackra sätt hvarpå hon krafade sina kastanjer ur elden.

Som Raoul öfverträffade hr *Sellman* de flesta af sina företrädare i illusorisk apparation, hvars nobless och bravour egde all nödvändig lyftning och kraft. Spelet bjöd på flera verkligen utmärkta moment, som kunna sättas vid sidan af Arnoldsons bästa, hvilken hr S. öfverträffar i impulsiv nerv. Den lyriska prestationen kunde naturligtvis icke bli lika jemn, bland annat derför att Raoul fordrar en hjelte-tenor med förmåga af lyrik. Detta är hr S:s svagaste punkt, hvadan ock den stora arian välbetänkt var förkortad med hälften. Septuon gick ej hr S. ut med, men duon i fjerde akten lyckades honom förträffligt. Det var verklig glans i

flera hans bravour-passager, lyckligt emanciperade från den skrikmetod hr S. förr begagrade men hvilken han nu genom flitiga studier ej anser sig behöfva anlita för Sforzando. I detta hänseende har hr S. glädjande gått framåt, om man också måste erkänna att fara är å färde att hans förtjenst öfverskattas genom den mörka att ej säga brunetta bakgrund mot hvilken hr S:s prestation dubbelt fördelaktigt aftecknat sig.

Fröken *Karlsohn* är nu som förr en alldeles excellent Urbain, der hennes stora fel, känslöbrist, snarare är en merit till de många andra af röstfägring, pikant yttre och sprudlande koloratur.

Hr *Linden* som den yppige Nevus är kanske ej så magnifik grand seigneur som sin mentor, men de goda dragen i karakteren tecknas rätt godt i den vackra scenen i akt IV.

Hr *Strömbergs* Marcel är en aktningvärd prestation, hr *Rundbergs* Tovannes låter se sig, liksom hrr *Malmsjö* m. fl., deras inlägg i konversationen låta mindre angenäma. Bättre sjunger hr *Sellergren*, som också i det yttre lemnar en antaglig grefve de Saint-Bris. Körerna sjöngos försvarligt, men spelet kräfver regissörens korrigering. Den utomordentliga upprorskören skulle tagit sig helt annorlunda ut, så ock eds-kören i *Près-aux-Clercs*. Damkörerna gingo vackert, men äro af mindre vigt, förutom den charmanta badscenen. Material är bättre, rösternas, begripligtvis.

En god tredjedel af musiken uteslöts. Till operan som komposition skola vi återkomma i höst, i fall — vi *båda* återkomma. Till dess öfverlemnar jag stackars Meyerbeer utan skoning åt hrr Hallén, Vult o. s. v.

Vasateatern har under vårsången icke gått särdeles bra, trots dess hjälpmedel, frkn Petterssons popularitet, Sv. D. B:s understöd, läget i stråkvägen till Carlberg m. m. smått och godt. Den hyra som för den lilla teatern betalas torde också få anses nästan exempellöst stor, låt vara att ömmande omständigheter finnas deruti att — Sveasalen renderar platt ingenting.

Sista tiden förgylles dock i någon mån genom frkn Petterssons uppträdande som löjtnant Wladimir i operetten *Fatinixa*, som denna gång presenterade sig vida förmånligare än under föregående régime då hufvudrollerna gåfvos af hr Bentzon, fru Åberg och — fröken Pettersson, dock

ej »Anna», utan en mindre gudinna med detta förtroliga tillnamn.

Hr *Kloeds* svenska är numera mycket aklimatiserad och långt begripligare än företrädarens med sina »drobbers rörrrrrrrelser». Näst hr Warberg tar hr Kloed rang i journalistens parti, der äfven hans »skabning» tog sig särdeles förmånligt ut. Hr *Gründer* gick visserligen ej upp mot hr Gardt (fr. Ladan) i generalens parti, der han morskade sig för beskedligt i följd af bristande dunderbas och ej nog vildt rullande ryssögon, men hade flera lustiga pointer det oaktadt, som väckte salongens deltagande.

I partier som titelrollen i denna operett har fröken *Anna Pettersson* sitt gifna triumfält. Hon var också förtäfflig från början till slut och man torde få söka förgäfvess i alla fem verldsdelarne (och antagligen på Venus eller Mars också) efter en för sådana roller lämpligare framställarinna. Vi kunna ju säga detta opåtaladt för alla privatinflytelser, då, som allmänheten torde fått klart för sig, frkn Anna Pettersson icke särdeles högt älskar oss och verkligen icke det minsta stält sig in hos oss till beröms vinnande, som allmänheten desslikes fått bevitna. För nästa säsong kunde frkn Pettersson taga i öfvervägande om icke »Lille Hertigen», en af den franska operettskolans bättre alster, skulle passa henne bra. Med *Fatinitza* slutade hon nu som direktris för teatern, men återvänder som primadonna i höst.

Sans rancune au revoir — allez en paix!

Innan vi lemna Vasateatern ha vi några ord att säga med anledning af ett utfall mot oss i N. D. A., med hvars ungdomsfriske teaternotarie hr x—n vi skämtade litet smått i fjor i följd af hans hänryckningspoem (på prosa) öfver denna teaters *Pariserlif*. Ett halft år har poeten tigit och förargats i det tysta, men nu vid den mirakulösa upptäckten af understöd från *Sarcey* var tystnad det unga blod för svår. Vi skulle ej fästa oss vid denna lilla rolighet, om icke der funnos så många oriktigheter till allmänhetens förvillande.

Icke är lille gubben *Sarcey* någon auktoritet i musikfrågor, det vet hvarje *Pariser*musiker. Gubbens lilla svaghet för den *Offenbachska* musans behag har flera gånger ådragit honom musikaliska kretsars löje och protest. Att gubben för sin privata del tycker det är skönt att en eller annan qväll till omvexling med de mer ansträngande teater-

aftnarne pigga upp sina åldriga känslor med en Grande Duchesse ou Belle-Hélène, det må vara honom obetaget. Om dessa pjäser voro utan musik, skulle gubbens lofsånger öfver dem gå fredade för alla gensagor, utom på sin höjd ett stilla småleende — blott. Men då nu musikens herrliga konst neddragits att krydda boulevardfarcer af denna kulör, då protesteras musikens vänner, och äro deri i sin goda rätt. En *dramatisk* kritikers hymner äro dervid af ingen vigt, allra minst gubben Sarceys, om hvars Offenbach-sympatier åtskilligt skulle kunna berättas med refrain: *Ou est la femme? Men — passons!*

Paris' förnämsta musikkriticis omdömen öfver *La vie Parisienne* går i en helt annan tonart. Vi välja i högen och lemna ordet åt Felix Clément, som om en relativt värdefullare Offenbachs-operett yttrar på tal om hela genren i fråga:

»*La littérature s'y unit à la musique pour remplir à l'égard du public le rôle de proxnète. Dans cette déplorable association, la musique cesse d'être un art et c'est un devoir pour les artistes de la répudier, de la chasser du sanctuaire. La musique a le don d'anoblir tout ce à quoi elle est mêlée. Les paroles les plus fades gagnent de la distinction, les pensées triviales perdent de leur basesse. Comment peut-il se faire que de dons aussi merveilleux soient profanés et systématiquement transformés en parodies funestes au goût du public et peu honorables pour ceux qui les inventent et en tirent profit?*»

(Då i början af detta decennium »*Pariserlif*» upptogs af M. T. mötte tilltaget skarp protest så af *Aftonbladet* (A. L.) som *Sv. Musiktidn.* På senare tiden har hr Hallén så mycket han fått för högre makter i *Sv. D. B.* varit skarp mot Offenbachiaden et konsorter).

Vår vän i *N. D. A.* begår i ungdomligt öfverdåd den obetänksamheten att ganska grundligt nedsätta sin förträfflige hjälpbroder. Helt oförblommeradt säger han att Sarceys motstånd mot operettgenren kom sig af fruktan för yttre olägenheter, publikens bortskämmande med för mycket grannlåt, teaterdirektörernas eventuella ruin (!) m. m. Ej en stafvelse om konstens förfall, om smakens depravation, musikens degradering!

Ce pauvre M. Sarcey! Gud bevara honom för sådana vänner!

Vidare får man nöjet veta att herrar Sarcey & x—n

gilla »Pariserlif», men ogilla »Nye mikadon» — och detta rysligt att säga af sedlighetsskäl! Mot loretterna, förförelseförsöken, fyllerierna i den förra småle de hultt, men »qvinnoexpositionen» i »Mikadon» väcker deras rodnad.

Vi pikas för vårt gillande af den sistnämnda, och sågas ha varit ensamma i vår approbation af pjesens moral. Det gör oss ondt, men detta är icke sant. Jag hänvisar till de dagliga tidningarna — N. D. A. med — dagen efter premiären.*

Lika litet sant är påståendet att »Mikadon» är identisk med »Kosiki», Ch. Lecocqs operett, der Jeanne Granier en tid firade så stora triumfer. Men *denna* operett var det Sarcey ondgjordes öfver. Min Gud, desse herrar ha rodnat öfver hvar sin operett, den svenska alltså *på eget bevåg!* Bravo!

Men nu måste vi försvara den hedersmannen Sarcey mot hans förskräcklige gode vän och beundrare. Sannerligen gubben Francisque fallit i förtjusning öfver dessa farcer, om de i Paris spelats så som svenska skådespelare göra det och enligt sin svenska naturel måste göra det. Att äfven den bästa svenska operettartist just då det gäller Pariserfarce är långt underlägsen, visar sig ju vid en jemförelse mellan Anna Pettersson och Anna Judic i Les Charbonniers t. ex. En pariserkorrespondent till en af våra dagliga tidningar påstår att Judic och Dupuis spela så, att man ej tror det är samma pjes, som Kloed och frkn Anna gifvit här under namn af Kolhandlarne. Det är att gå för långt, men i alla fall betecknande. Hr x—n tror jag det skulle göra godt att fara och helsa på den der korrespondenten och af honom ledas omkring på Paris' teatrar, låt vara med farcen som hufvudämne. Men vi varna honom vänligen för Francisque Sarcey, ty hela Paris känner att — argsint är gubben som få! Ih!!

Vi sluta med ett förbindligt tack för de komplimenter, som Sarceys unge medbroder slösar på oss. Han kallar oss (märkvärdigt nog utan något bi-ord åt »Ur Dagens Krönika», som Scævola, Gasparone och — en till ådrager så mycken

* Att pjesen icke gick, berodde så litet på »osedliga qvinnoexpositioner», att det var alldeles — tvärtom, som bl. a. S.-Nisse skämtade öfver på tal om de långa japanska tunickerna m. m.

försädelse, säges det): *kritikast*, det är: *icke sakkunnig, ytterst enfaldig kritiker*. Det är vi, det. Man ser här hvilka fordringar vår stränge antagonist har på sig sjelf. Stor tack, emellertid. Det är nästan för mycket, vår blygsamhet känner sig blesserad — *ah, charmeur, charmeur!*

Från parkett.

Huru intresserad man än må vara för teaterföreställningar, kan man svårligen förneka inför sig sjelf, att ofta, allt för ofta nöjet af en teaterrepresentation, till och med med tillskott af nyfikenhetsintresset vid en premier, är det samma som intet, därför att platt intet hvarken i pjes eller spel är egnadt att väcka intresse, utan, för att begagna kyparens uttryck från teaterkapitlen i »Röda rummet», allting är »gammalt». Men efter sådana »döda fläckar» kan det komma en och annan representation, som för teaterhabituén spelar samma roll som den vederkvickande hvilan i den friska oasen för vandraren i den torra ökensanden. En sådan oas, hvarifrån man endast helt motvilligt och med dröjande steg rycker sig lös, lär minnet af fru *Hennings'* gästspel vid Dramatiska teatern. Det har i sanning varit en sådan högtidsstämning att åse och lyssna till nämnda artist, att det måste vara förlåtligt, om man, medan intrycket ännu är temligen färskt, i sitt inre känner sig relativt intresselös för hvad annat som skett under de månader, som denna öfversigtsperiod omfattar, hur aktningvärdt och till och med förträffligt det än må ha varit. Vore jag icke alltför medveten om min bristfälliga rutin i och begåfning för lofsjungandets konst, skulle jag ock hälst velat helt och hållet gå upp i en lyrisk stämning i prosaform med anledning af dessa fru — *Hennings'* — representationer.

Detta gästspel af Danmarks, antagligen Skandinaviens förnämligaste skådespelerska är en tilldragelse, som ställer i skuggan — vill det mig synas — hvad mera märkligt godt i dramatiskt hänseende här passerat, icke blott detta spelår, utan ock en hel mängd andra år, och det är svårt att se annat, än att i belysningen af hennes talang glansen af mer än en inhemsk stjerna fördunklas mer än man kanske

vill erkänna. Detta gästspel skall väl också, må man ju hoppas, vara egnadt att för framtiden — åtminstone den allra närmaste — ingalunda obehöfligt skärpa och vidga blicken och vara till lärdom för såväl artister som publik och kritik genom de iakttagelser, reflexioner och jämförelser af mer än en art, hvartill man härigenom fått osökt anledning. Genom anordnandet af ifrågavarande gästspel har ock associationens styrelse om den dramatiska verksamheten härstädes inlagt en förtjänst, som torde kunna öfverskyla hvarjehanda föregående missgrepp och som i parentes sagdt dessutom i ekonomiskt hänseende visat sig utgöra en ny bekräftelse af det gamla språket om dygdens tvåfaldiga belöning.

Fru Hennings' första uppträdande egde rum i Dockhemmet. Fäster man sig blott vid så att säga rytmen af hennes spel här, fick man vid jämförelsen med våra föregående Noror — med all skyldig vördnad för fru Hwassers storhet och med allt skäligt erkännande af fru Håkansons om flit och omsorgsfullt instuderade vittnande och för en nybörjerska mycket förtjänstfulla lärospån — liksom ett generelt intryck af den typiska skilnaden mellan det lätta, lifliga danska spelsättet* och det tyngre, säffigare svenska, hvilket senare, på det sätt det alldeles för ofta, icke minst på Dramatiska teatern, praktiseras, blir alltför släpande och tålmodspröfvande för individerna af ett nervöst århundrade.

Fru Hennings spel bär vittne om, att hon eger i sitt våld den yppersta och omsorgsfullaste teknik. Men hur ypperlig en teknik än må vara, hur intressant det än ur vissa synpunkter kan vara att åskåda dess prestationer, så fordras det dock något för mer, för att det skall bli något annat än på sätt och vis ett dödt kapital och den mera härdade åskådaren icke får sitta der kall och lugn, utan att strängarna i ens inre vibrera i den rätta tonarten. Och hos fru Hennings synes tekniken stå i ovägerligt hörsamhetsförhållande till det dramatiska geniet, till »gnistan», till förmågan att röra åskådarne, att få dem att glömma, att det är konst, för att i stället känna det som natur och lif. Man sitter der i sanning ej likgiltig, man lever och känner med henne. Det är denna innerliga förening af begåfning och

* Om i detta stycke en och annan enstaka rusning eller ställning tycktes göra sig mindre bra, har man säkerligen en fullt tillfredsställande förklaring af den betydliga skilnaden mellan Dramatiska teaterns lilla scen och den stora, för hvilken fru H:s spel eljest är beräknadt.

teknik, som gör hennes spel så beundransvärdt och så minnesvärdt.

Hvari det diletantmässiga i flera äfven ganska pretentiösa artisters utbildning hos oss visar sig kanske mest och säkerligen i alla händelser alldeles för ofta är röstorganets ringa skolning. Huru många gånger öfverses det icke af alla parter helt obesväradt med en så oeftergiflig fordran på en artist att tala naturligt och på ett sätt, som röjer åtminstone en någorlunda skaplig förmåga att uppfatta hvad som är att säga. Det är en obeskriflig charme att iakttaga fru Hennings' herravälde öfver sin organ, huru den är ett lydigt redskap, då det gäller att uttrycka vidt olika skiftningar, åldrar och personligheter, än fruktan och sorg, än lek och glädje, än unga flickor, än på grafvens brädd stapplande åttioåringar. Alltid och öfverallt och hur snabbt än öfvergången måste ske är rösten redo att forma sig böjligt och uttrycksfullt just så, som uppgiften fordrar, utan några som helst reminiscenser från föregående roller eller situationer. Och i lika hög grad måste man beundra uttrycket i hennes ögon och hennes minspel, huru hennes ansigte lika snabbt och lika enkelt och naturligt och utan minsta synbara ansträngning gör sig till tolk för ögonblickets stämning.

Vill man i ett par ord liksom koncentrera intrycken af fru Hennings' spel, synas mig just orden enkelhet och naturlighet vara de mest passande, och en enkelhet och naturlighet, genomträngda af genialitet och lif, äro väl konstens högsta mål. Fru Hennings' roller få kött och blod, lefva sant och menskligt; figur, ansigte, gester och tal smälta samman till ett individuellt helt, som just blir så individuellt därför att hon haft förmåga och energi att med sin intuition och reflexion och sitt arbete tränga in på djupet af rollen och från det lefvande lifvet uppfånga och konsekvent smälta samman alla de drag, som äro uttömmande karakteristiska. Hos oss åter nöja sig äfven flera af våra mest begåfvade artister att uppdraga de yttre konturerna, att antyda grunddragen och öfverlemna sedan till inspirationen eller åskådarens fantasi att fylla ut resten. — Härvid bör dock rättvisligen göras den anmärkningen, att vid våra privatteatrar och måhända för en och annan vid Dramatiska teatern understundom ej ens tillräcklig tid finnes för ett sådant omsorgsfullt detaljstudium. — Men i allmänhet litar man här mer än ursäktligt på att den naturliga begåfningen skall reda sig skapligt

nog på egen hand, och man räknar mera på publikens och kritikens redobogenhet att beundra eller åtminstone hålla till godo med hvad som sálunda bjudes, än man söker genom oförtröttadt, ihärdigt arbete prägla ut begåfningens värderika metall till ädelt mynt, som ofelbarligen till sist måste, äfven utan puffar eller krus, tvinga sig upp i parikurs. Att så sker är skada, ty medvetandet om dylik omsorgsfull instudering måste ovilkorligen bidra att ge spelet en på samma gång säkrare, kraftigare och djerfvare prägel, som verkar godt på åskådaren.

Hvilka tycken man än må ha om beskaffenheten af de pjäser, hvori fru Hennings uppträdt, så har dock denna repertoar varit väl egnad att visa mångsidigheten, smidigheten och de rika skiftningarna af hennes utomordentliga talang. Högst synes mig hennes Nora komma.

Det är en framställning af den art, att man i synnerhet i den första akten ej kunde annat än njuta af och beundra hvarje detalj, på samma gång så utarbetad och så lefvande och så naturlig, och äfven långt efter det ridån fallit för sista gången under gästspelet och man åter kommit in i hvardagsbestyren, öfverraskar man sig sjelf med frågan: minnes du det och det, huru hon sade de orden, ansigtsuttrycket då och då etc. Så djupt intryck gjorde det. Och i slutakten vid uppgörelsen med mannen, huru gripande och skakande i all sin naturlighet, utan några stortragiska medel. Dernäst kommer ovilkorligen hennes gamla fru i asylen, der likaledes organ, ansigte, gång, gester äfven in i den minsta detalj gjorde sitt till, att det icke skulle bli så, som det ingalunda är ovanligt när våra skådespelerskor ha att spela gamla, eller att maskering jämte teaterkonventionelt ålderdomligt stapplande blir det enda som skall gifva ålderdomsillusionen.

Ställ sedan i hop med den gamla åttioåringen den pretiösa sagoprinsessan i »Det var en gång» eller Hedvig i »Vildanden», och än mer måste man beundra den omskapningstalang, hvaröfver fru Hennings förfogar. Denna härliga prinsessa som med sin trippande gång och med ett visst litet kostligt viftande med händerna försatte genast åskådaren i stämning. Det var ock i sanning uppfri-skande att se med hvilket djerft suveränt förakt hon i sängkammarscenen i spelet visade sig fri från alt sjäperi. Och man kan icke håller glömma spelet i köket och i sista akten.

Och i Vildanden, hvilken konstnärligt djerf realism, men just denna utsökta realism gaf äfven hennes Hedvig en prägel af rörande poesi. Den flicktypen är i sanning värd att studeras af alla.

Det var icke fjortonåringen i största allmänhet, utan sådan som hon måst bli, hotad af blindhet och uppväxt under de i pjesen för öfrigt angifna speciella förhållanden, hvilka ej kunde annat än göra henne försenad till fasoner och uppfattning, men med den varma okritiska känslan för sin komediantartade fader till en mäktig underström. Hennes Hedvig stod ock jämte den gamla frun helt och hållet eller nära på jämbördigt vid sidan af Nora, och i »Vildanden» var hennes utbrott af smärta i soffan någonting verkligt utmärkt.

Uti »En middagsbjudning» hade man att beundra det sprittande humöret och den utmärkta förmågan att i tal kunna karakteristiskt efterbilda. Om henne i »En liten förmyndare» och »Sällskap der man har tråkigt» kan man kortligen ej säga annat än med ett uttryck från den sista pjesen: »hon är verkligt söt», ty hon var i sanning intagaude i sin anslående naturlighet, såväl i de glädtiga som känslolösa momenten. Förklaringen i sista akten af sistnämnda pjese var i synnerhet ett glansnummer. Såsom ett bevis på hennes omsorgsfulla utarbetande af sin uppgift vill jag bl. a. påpeka en liten detalj: hennes stumma spel i de allra sista ögonblicken af samma akt, medan de många förlofningsarna tillkännagäfvos, hvilka fina växlingar af ömhet och glädje då återskimrade i hennes ansigte och blick. Motspelarens stumma spel inskränkte sig, så vidt jag kunde observera, nära på till en ryckning i skjortkragen.

Jag använde i början af artikeln ordet »högtidsstämning» för att antyda hufvudintrycket från detta gästspel. Deri ligger kanske en förklaring, hvarför jag nu sett endast solskens, ej skuggor. Ett äfven till andra roller utsträckt iakttagande skulle ju antagligen icke alltid ha fullkomligt samma resultat. Man kan ju ock redan nu ana sig till vissa begränsningar, liksom man måhända ej strax var med på en och annan detalj. Men inför den, hvilken liksom fru Hennings, har tvänne så omotståndliga vapen till sitt förfogande, som natur och ett gediget arbete, kan ju det svaga vapen, öfver hvilket åter en recensent förfogar, i de flesta fall ej brukas annat än till att göra honnör med, och beklagandet deraf,

att hvarken vapnet eller förmågan att föra det i ty fall motsvara föremålet, är ingalunda affekteradt.

Ramen, som våra egna artister bildade kring gästen, var icke alltid af någon ypperligare beskaffenhet. Det var nvarjehanda flackt och ytiigt spel, hvarjehanda forcerad och konventionel naturlighet, och ibland var det rent bedröfligt. Å andra sidan fanns det dock äfven ljuspunkter. Det var t. ex. hr Hillbergs Krogstad och hr Fredriksons underprepekt och Relling. — I ett par program tycktes emellertid gästens närvaro verkat som ett välgörande eggelsemedel, så att på alla händer spelet aflöpte bättre än förut. Särskildt föreföll detta vara fallet i »Sällskap der man har tråkigt» och i »Vildanden». I den förra pjesen hade så t. ex. hr Personne gjort sin Bellac drägligare och märkbart modererat sina besynnerliga arm- och hålrörelser och likaledes fru Bosin med sin hertiginna, om ock det otäcka konststycket i skrattväg i sista akten fortfarande mindre trefligt afficierade mina nerver. »Vildanden» hade delvis fått en förbättrad rollbesättning och det var der ett sant nöje att se hr Palme på ett förträffligt och karakteristiskt sätt göra en roll. Men hvad skall man säga om det förfärliga begrafningstempo, hvori detta i sig sjelf långsamma stycke framskred. Dram. teatern uppvisar understundom ett så säfligt och släpigt spel, att ingen teater härstädes kan täfla derutinnan; men här öfverträffade teatern, vill jag tro, till och med sig sjelf.

* * *

Hvad som näst härefter ovilkorligen har varit märkligast har varit fru *Fähræus'* gästspel i »Frun från hafvet», mindre dock för sjelfva prestationen i och för sig, än därför att det varit ett återförvärfvande af en skådespelartalang, hvars bortgång åstadkom ett tomrum, ännu ej fylldt, och efter allt att döma svårt att ens tillnärmelsevis få fylldt. Vål är detta återförvärfvande hittills endast af mera tillfällig art och enligt rykten inom teaterkretsar skulle i följd af hälsoskäl den åter begynta verksamheten i den dramatiska konstens tjänst afbrytas med denna roll. Men innan man får se huruvida detta besannas, bör man åtminstone ej afstå från hoppet att få se dramatiskt omsatta frukterna af de vidgade vyer och det rikare och friskare lifsinnehåll, som vistelsen

i stora kulturländer gemenligen plägar medföra, der förut-sättningarna finnas.

Med fru Fähræus' tillhjälp vore ju ock utsigterna till ett värdigt återgifvande af det s. k. högre skådespelet icke oväsentligt förbättrade, och ett fortsatt försummande af dylika stycken blir för hvar dag som går en mer graverande underlåtenhetssynd.

Förutom redogörelser och utläggningar i sina resp. tidningar af »Frun från hafvet», har D. K:s läsare äfven i denna tidskrift haft tillfälle att taga del af tvänne analyser af stycket, hvarför jag har att inskränka mig till hvad som kan vara att säga om återgifvandet.

Nästan enhälligt, åtminstone utan beaktansvärdare undantag eller reservationer, har fru Fähræus' Ellida proklamerats såsom en utomordentlig konstskapelse. Då jag har satt mig till orubblig princip att skall jag skriva om teater skall jag göra det som jag själf verkligen tänker och känner, utan att bekymra mig om, huruvida jag dervid kommer eller icke kommer att sjunga i hop i kör med flertalet af recensenter eller åskådare, eller icke kan under idel komplimanger stryka på foten för erkända namn, äfven de med fog mest uppburna och sympatiska, så får jag i detta fall bekänna en viss tveksamhet, fastän jag naturligtvis är medveten om, att all tveksamhet illa öfverensstämmer med den tvärsäkerhetens mundering, som ingalunda sällan tyckes vara en tidningsmans och recensents favoritdrägt. Min tveksamhet omfattar dock icke sannolikheten deraf, att under nuvarande förhållanden här i Sverige denna Ellida var den allra bästa tillgängliga eller att, för att döma af hvad som uppgifvits, hvad som här åstadkoms var bättre än hvad som annorstädes i Skandinavien effektivt presterats. Men med skyldigt erkännande af detta såväl som af en hel mängd talangfulla detaljer i fru Fähræus' spel och först och sist af den oförlikneligt vackra stämman, så lemnade dock hennes Ellida mig snart sagdt alldeles oberörd och jag har icke håller sedermera hvarken på känslans eller tankens väg kunnat försätta mig in i den stämning, som erfordrades för att tillräckligt väcka mitt intresse för pjesen. Det kan nog vara en sanning, att till en stor del måste detta bero icke på återgifvandet, utan på själfva pjesen i dess helhet trots flera genialiska detaljer deri (exempelvis tecknandet af den naiva konstnärsegoismen, af Hilde etc.), men i allt fall kom det väl

nog mycket deraf, att hufvudrollen — för öfrigt ytterst svår att hålla i styr inom mensklighetens gränser — mindre väl lämpade sig för fru Fähræus' naturell och utseende. Vid premieren var det i hennes spel alldeles för mycket af hvad jag skulle vilja benämna den tragiska gymnastiken med armar och ansigte, hvartill den uppenbara orsaken var att tillskrifva dagens helt naturligt upprörda och nervösa stämning. Till ett förnyadt återseende hade spelet vunnit i lugn och förflyttat sig ned från den högtragiska nivån och sökt bege sig mera in på det relativa hvardagslivets område. Men ändå så fattades något väsentligt. Stämmans härliga klang har jag redan framhållit och replikerna sades nog enkelt och naturligt, men oaktadt all nyansering var det ändå alltid ungefär en och samma stämning öfver talet och spelet led till sin allmänna karaktär af samma fel. Bolette meddelar på ett ställe Arnholm sin förmodan, att fadern alldeles för mycket ger Ellida af någon på längden skadlig medicin, »ty hon är så underlig», «ibland», tillägger hon dock och har strax förut angifvit som motiv till faderns handlingssätt, »att han alltid så gerna vill se glada ansigten omkring sig. Det skall vara solsken och godt lynne i hemmet, säger han.» Likaså beskrifver Wangel sin hustru som »märkvärdigt nervös under de sista par åren. Det vill säga då och då». Men af detta endast »ibland», endast »då och då» spårar man intet, d. v. s. »nervositeten» eller »underligheten» får göra sig snart sagdt till enväldsherskare i spelet och utöfvar sitt regemente nästan alltid på enbart samma sätt. Denna brist på omväxling gör ock, att i de stunder, ett dylikt sinnestillstånd är på sin rätta plats, verkan ej blir hvad den bör. Med andra ord och för att begagna uttryck från pjesen, växlingen mellan ebb och flod i Ellidas sinne blef i regeln ej vidare synbar.

I förra häftets analys säges att öfver stycket hvilar en luftig stämning af naturpoesi och hafvet glimtar igenom dess dramatiska flätverk, liksom Ellida sjelf är befryndad med hafvet, dit hon ju trängtar. Men af fru Wangels »særlige forhold til havet og alt hvad havets er» fick man förutom orden intet särskildt intryck, ty ej mäktade den såsom det tyckes symboliskt valda drägten, bestående af en sjögrön klädning, som för resten gjorde sig föga fördelaktigt, och en tångbrun schal, framkalla någon sådan stämning.

Hildes roll, i sig sjelf ytterst tacksam, blef i fru Hart-

mans person den mest lefvande och friskaste, och hon var fägningsam och dråplig att åse. Hon gjorde dock sin Hilde afgjordt yngre än hvad pjesen medger. — För sina krafter åstadkom verkligen hr Palme en öfverraskande karaktéristisk bild af Lyngstrand. — Icke sällan när man ser hr Elmlund och dervid tänker på huru åtskilliga af teaterns yngre herrar bära sig åt, kan man ej värja sig från intrycket, att den äldre skådespelareskolans utbildning måtte varit bygd på en vida solidare och flärdfriare basis än dessa yngres, om man i afseende på dem kan tala om någon utbildning alls. I hr E:s Wangel kommo de hederliga och godhertade sidorna på ett tilltalande sätt fram. Spelet kunde dock ha varit lättare och lifigare, och detsamma gäller äfven hr Hillberg. I tal och gång och utseende fick denne sist nämde fram en sannskyldig lektor, men man saknade de mera vinnande och deltagande sidor, som kunnat förklara Bolettes forna svärmeri och familjens förtroendefulla tillit. Att frk. Zetterberg på flera ställen hade en god uppfattning af rollen var alldeles otvetydigt, men omöjligheten för henne att sköta om sitt tal och ansigte och äfven sin gång på ett skapligt och teatermässigt sätt förstör allting. Då jag icke är specialist på röstorganens byggnad och rätta vård, kan jag icke med anspråk på tillförlitlighet uppge anledningen till det liksom förkrympta tillstånd, hvori hennes organ befinner sig. Men det vill synas, som om det berodde på stelmandet i någon sorts kvitter, som från början befunnits sött och poetiskt. — Liksom teatrarne i Köpenhamn, Kristiania och Berlin tyckes Dramatiska teatern delat en härvarande recensents uppfattning, att »den främmande mannen» är af föga betydelse för styckets effekt, och handlat derefter. Då stycket hänger på honom näst Ellida, är misstaget icke så litet. Kan inte hans framträdande försätta äfven åskådarne i vederbörlig rysning och på deras fantasi utöfva proportionsvis en mystiskt imponerande, lidelsefullt lockande suggestion, så hakar det på ett viktigt ställe. Hr Örtengren, en af teaterns ärligast sträfvande medlemmar, men ock genom förhållandenas både rättvisa och orättvisa makt numera tämligen undanmakad, bjöd till efter bästa förmåga, men förgäfves. Den ende af de nuvarande, som möjligen skulle kunnat göra något, var hr Hillberg, men han lär ej ha behagat fresta på försöket. I detta hänseende kan vara af intresse att efter en dansk tidning meddela, hvad Ibsen skrivit i

ett privatbref om spelet i Weimar: »Den främmande mannen' kan jag icke önska eller knappt tänka mig bättre än här — en lång, mager varelse med ett hökansigte, svarta, stickande ögon och en präktig, djup och dämpad stämma.»

Som ett helt betraktadt gick spelet i ett alldeles för trögt och tungt tempo. Dekorationerna verkade stämningsfullt efter råd och lägenhet och scenens storlek.

Beträffande denna teaters öfriga program kan som regel uppges, att hvad som egt mera betydelse varit gammalt och förut känt, och det för teatern nya — med undantag af »Gnistan», hvarom måhända en annan gång — varit af annan beskaffenhet. Det gamla och värdefulla, representeradt här vid lag af Molières »Lärtd folk i stubb» och, om man så vill, äfven af Augiers »Giftbägaren», faller dock inom den kategori af pjäser, hvilka böra ses, spelas och läsas, men här torde kunna förbigås, då utrymme saknas för en något fullständigare utveckling af deras resp. literatur- och kulturhistoriska roll. Hvad utförandet beträffar kvarstår af en eller annan anledning i något friskare minne egentligen endast följande: fru Hartmans med sannskyldigt friskt humör återgifna piga i Molière-pjeseu och frkn Klefbergs, hr Skånbergs och fru Fahlmans vårdade utförande af sina uppgifter dersamma-städes. Jag har så många gånger med tillräcklig tydlighet framhållit, huru öfver fru Rundbergs spel ofta hvilat något »gjordt», något inlärdt och förkonstladt och så var det äfven nu. Särskildt i »Giftbägaren» verkade det mycket störande. En liten bagatell, »En krigslist», var så till vida märkvärdig, att deri hade fru Bosin en roll, snart sagdt den enda af alla hennes — åtminstone alla yngre — under året innehafda, der man nästan inte behöfde känna sig obehagligt berörd af den förkonstling, som eljest för henne blifvit en andra natur, af de för henne karakteristiska, såsom ögon, mun, skratt, minspel och tal nogsamta röja, med stark ansträngning frampressade imitationsförsöken af naturlighet. Fru Fahlman var deremot i samma pjese tämligen deklamatorisk.

Sista programmet, »Den vilda jagten», var intresselöst, för att inte rent af säga bedröfligt svagt. Det hade samma förf. som den godtköpsroliga och sentimentala enaktaren »Mellan fyra ögon», eller hr Fulda. Han tyckes ha gjort till sin poetiska mission att predika om lyckan af det lugna familjehemmet, och för att inpräglade den goda sanningen har han hopfört en massa sentimentala bualiteter, konstruerade

personer och händelser och platta godtköpssanningar. Af en skicklig hand underkastad en genomgående hopdragning och bortskärning, skulle pjesen emellertid, oaktadt bristen på inre värde, dock kunna låta se sig, då den innehåller åtskilliga rätt lustiga repliker, men nu var det svårt. Måhända lika rolig som Svenska teaterns »Fröken Räf» och »Byråkraten», stod den i alla möjliga hänseenden afgjordt långt, långt under »Namnkunniga fruarnas», hvarmed den hade ett något snarlikt ämne. Spelet var äfven skäligen intresselöst. Hr Personne brydde sig föga om att ens i maskering få en tillstymmelse till individuell och karakteristisk typ af den unge vetenskapsmannen, och hvad af stycket måhända i en karaktärsskådespelares hand kunde ha fått något allvarligare värde dref han öfver på det parodiskas område, men lyckades understundom genom sina nasala toner och andra gamla choser framkalla skratt hos publiken, hvilken, visst icke entusiastisk för resten, dock tycktes road af ganska små medel. Hr Bäckström hade måhända en ny mask, men säkert är att i stället för den nervöse storstadsbankiren reproducerade han en af sina vanliga stereotypa tjocka gubbar, men en gubbe, som var mer än tillåtligt bondsk och icke ens rolig. I första akten förekom en större bal; de dansande paren tycktes vara summa 9; kanske var det 10, högst 11.

* * *

När man med sådant oförtröttadt nit, som *Svenska teatern* frestat på de tyska lustspelen, är det minsann inte för mycket att det till sist slumpar väl till och man fiskar upp ett så hyggligt och bra stycke som »Namnkunniga fruarnas». Det förnekade visserligen icke helt och hållet sitt hemland och gjorde på sina ställen ett ganska artificiellt intryck, men var på det hela mycket fiffigt hopkommet och ganska spelvärdt och underhållande. Deremot efterföljdes det af ett annat tyskt stycke, hvars enda berättigande på svensk scen var det nästan mirakulöst ypperliga slag af drastisk komik, som fru Littmark, förtjenstfullt sekunderad af hr Warberg, deri kom åt att visa. Hvad teaterns repertoar för öfrigt beträffar, kan man just inte påstå, att den, som hoppades i samma repertoar spåra sträfvan till en åtminstone någorlunda konsekvent, för literatur, god smak och skådespelarutveckling gagnande täflan med Dramatiska teatern, har haft större anledning att känna sig entusiastisk

öfver densamma. Repertoarvalet påminner i viss mån om den gamla icke precis ogrundade historien om principerna för redigerandet af Posttidningens utrikesafdelning, hvilket gick till på det lättvindiga sätt, att när danska posten kom, vederbörande mätte ut i en viss dansk tidning den spaltkvantitet, som fordrades för att fylla det vanliga utrymmet, och sedan mekaniskt öfversatte den. Slår någon s. k. folkpjes an på Köpenhamnspubliken, vore det rysligt på tok och Svenska teaterns mission grundligen förfelad, om vår publik gick miste om den pjesen. »Lifvet på landet» var i och för sig ingen dum pjes och den räddade affären, och därför upp med hela genren i högsätet. Viingo »Högmod går för fall», en pjes som i danska pressen esomoftast anföres som profstycke på Köpenhamns-direktörernas låga smak- och ambitionsnivå, och »Flickornas gossar», och »Den puckelryggige» och flera komma nog. På den sorten pjeser kostas pengar och väldeliga puffar och de få ej falla, medan andra sparsamt förekommande pjeser af mera verkligt värde synas vara valda på måfå och betraktade som gjorda att offras upp, kastas in planlöst och på ogynsamma tider och i nyss antydda hänseenden få beskedligt hålla sig nere vid dörren. Om blott ett och annat prof af ofvan antydda favoritanrättningar dukades upp, vore mindre att säga derom, men det uppenbara, oförtrutna fikandet derefter är misskrediterande och nedslående. Man kan därför, så länge sådant skall pågå, måhända ha skäl att vara tvifvelaktig om behovet af en teater med slik hufvuduppgift. Det fins ju Södra teatern och Folkteatern, som äfven odla hvar sin part här af. Svenska teatern borde ha högre sträfvanden, och den nuvarande innehafvarens otvifvelaktiga driftighet och »smartness» tjena bättre ändamål. I alla händelser vore det måhända rent af icke oklokt att icke bygga uteslutande på den goda turen, som onekligen varit mycket stor, utan ock vid sidan deraf söka få en mera ideel grund. Den inslagna favoritgenren är visserligen rikligen försedd, så att förrådet blir nog inte så snart uttömdt, men man faller naturligtvis lätt från det skapliga till det underhaltiga, och under tiden få andra mer berättigade pjesgenrer stå tillbaka. Eget skall bli att se, huru nästa år artar sig.

Under alla förhållanden är det rätt kuriöst att observera den ändrade ton tidningskritiken — inte för tidigt — i år intar mot denna teater, äfven i afseende på dylika pjeser.

Hade det varit under förra spelåret, hade pjes och spel minsann afspisats med fem sex rader i stället för att som nu få minst tiodubbelt större utrymme. Ekonomiska framgångar ha som man ser en massa goda biprodukter med sig. I alla händelser vore önskligt, om välviljan fortfore äfven om teatern komme att försöka en annan och bättre repertoar.

Fältmanöverstycket »Flickornas gossar» var hopkommet med mycken fyndighet och godt humör och hade öfver sig en naturlig lokalstämning, som alltid måste göra en viss verkan; det var också iscensatt förträffligt, somligstädes verkligt effektfullt. — »Den puckelryggige» var nu egentligen en riktig röfvarpjes, men den var hopsatt af en förf., hvars förmåga af spännande arrangemang icke håller här förnekade sig och det gjorde den draglig.

Teaterns båda följande program voro dock bra nog hämtade från helt andra områden. Men en fransk pjes i tysk (!) bearbetning, det är dock något principiellt barockt, en stygelse både för gud och menniskor. »Nervösa fruntimmer» är emellertid en rolig, mycket rolig pjes t. o. m., om ock icke fullt så rolig, som man kunnat föreställa sig efter det föregående öfverdrifvet långvariga annonspuffandet, — en ganska god idé af teatern med dylika föregående annonser, men den måste, för att göra effekt, brukas med omväxling och moderation — samt var mycket dyrbart och elegant uppsatt. — Nu några ord om spelet uti dessa pjeser.

Med nästan titet annat undantag än af rollerna i »Birger och hans ätt» och »Henrik III» har förut under året hr Olssons spel lidit af ett genomgående fel: nonchalans och slapphet, som ibland framträd på ett rent förargelseväckande sätt och varit nära att förstöra de sympatier, man kunde vilja hysa för honom som skådespelare, på grund af hans otvetydiga anlag. Det var därför glädjande att bevittna det återuppvaknande, som äntligen egde rum i »Namnkunniga fruar». Der gjorde han någonting riktigt bra; det var något älskvärdt och sant känsligt i hans spel. Rollen i »Den puckelryggige» var visserligen mycket fysiskt ansträngande, men ock en tacksam bravurroll, der effekterna kunde vara tämligen nära till hands, utan att behöfva uppsökas med något mera djupgående konstnärligt arbete. I alla händelser var hans prestation äfven der förtjenstfull och hade bland annat det goda med sig att för förvandlingen till dvärg framprässa en energi, hvilken som sagdt ej

alltid är hans starka sida. Hvad han emellertid nu närmast har att lära sig är att få en ståtligare och raskare hållning. Då teaterns kanske enda verkligt värdefulla ackquisition på kvinnosidan i år varit fru Selander, vittnar det om en något egendomlig ekonomi att plöttra bort hennes förmåga på betydelselösa pig- eller duennaroller. Hvad hon i allmänhet gör mycket bra är att säga sina saker med kläm och på ett sätt, som vittnar om klar uppfattning af hvad som är meningen och som låter den komma till sin rätt. I »Nervösa fruntimmer», skulle hon dock utan skada kunnat släppa sig mera lös. I fråga om fru Lundberg, kunde det vara retsamt nog att i »Lifvet på landet» se henne spela småförmåga i stället för en enkel, okonstlad landflicka, men än retsamare var det att se henne genom sin tillgjordhet förstöra Hermas synnerligen tacksamma roll i »Namnkunniga fruvar». Hon påminner ofta i sitt spel om de der små dockorna, som gudbevars mycket näpet att åse, dansa omkring på pianot, när man spelar på detsamma, men det är ingen verkligt naturlig, frisk och saftig uppsluppenhet och intet humör, det hela löper ut i en viss pretiös och pretentiös smånäbbighet och liflighet, som man på längden kan utantill och därför finner tråkig. Organen är ock hvasst afflad och utan värme, hvilket jämte en benägenhet för felaktig tonvigt mähända lätt till en del förklarar att talet förefaller något konstladt och icke tillräckligt friskt eller mjukt och går altför ofta på ungefär samma melodi. I »Nervösa fruntimmer» var dock spelet bättre, om ock erforderligt humör och finare nyancerad, nervös liflighet saknades. Frkn Grunds spel i »Den puckelryggige» m. fl. bekräftade det intryck, man förut fått om henne eller att hon är begåfvad, naturlig och omedelbar, samt för öfrigt verkligen mycket intagande och söt. Hvad som emellertid närmast är af stor vigt för henne är att lägga in mera kläm i spel och tal och undvika en högst besynnerlig vana att föra kroppen såväl under gången som i synnerhet under ståendet. Just därför att hon synes ega så goda anlag, vore det stor skada, om några oarter skulle ohäjdadt få innästla sig eller om hon skulle angripas af den yrkessjukdom, som förstört så många nybörjare på teaterområdet, d. v. s. den fixa idén att genast tro sig vara fullfjädrade konstnärer.

Om jag sedan erinrar om fru Stenfelts tant Paula i »Namnkunniga fruvar» — på sätt och vis ett prof på hennes

i »Mostrar» nyförvärfvade specialitet; men i behof af mera kläm och utarbetning — frkn Lundqvists frkn Friedland, herr Holmqvists Jens och herr Varbergs rätt roliga konditor i »Nervösa fruntimmer», torde i hop med ofvanstående antydningar af mig ganska samvetsgrant allting af mera märklighet i afseende på spelet vid denna teater vara berördt.

En hör- och synbarligen mycket hastigt utförd repris af den ovanligt outslitliga pjesen, Andersson, Pettersson och Lundström, beredde tillfället att återse den der ovanligt dräplige Holmqvist-Lundström. Hr Warberg ser man ju äfven gerna der, men hr Sandgren, han var svår att dras med. Och hvad var det för meningslöshet att låta fru Littmarck, om hvars genre ingen borde kunna misstaga sig, spela ung och sjunga. — En annan repris var af »Mamsell Ettermugg». Fru Selander var en rolig pensionsförestånderska. Fru Lundberg, som mera genom energi än egentliga röstresurser redde sig bra med sängen, var rätt rolig och spelade energiskt och lifligt, men just genom bristen på frisk omedelbarhet gick hon dock icke upp mot nuv. fru Cederberg. Och så återkom på icke få ställen en alldeles ohöjld och hänsynslös Hartmans-imitation.

* * *

Man behöver ej mer än se den dramatiska förmåga, alltid parad med friskhet, naturlighet, finhet och elegans, frkn *Anna Pettersson* utvecklar t. ex. i »Amor gengångare», »Kolhandlarne», »Boccaccio», »Riddar Blåskägg» etc., för att inse, att om hennes begåfning skulle från början ledts öfver på det rent dramatiska området, hon säkerligen med lika allvarliga studier som på sitt nuvarande fält skulle uppnått en framstående position. Men nu ha icke händelserna så fogat, och därför är det ju ursäktligt, om hennes rent dramatiska prestationer icke fullt hålla måttet, utan kunna ge anledning till befogade anmärkningar, exempelvis i afseende på tal och mimik. Och detta gäller icke minst i afseende på hennes utförande af titelrollen i den synnerligen mustiga, men roliga farsen »Bébé». Der som alltid förnekade sig emellertid ej hennes kända förmåga att halka öfver de s. k. vågade pointerna, så att de ej blefvo råa och stötande. Hrr Gründer och Hirsch sekunderade henne ganska förtjenstfullt.

Våren brukar ju alltid i teaterverlden spela en viss betydelsefull roll, äfven om man inte vill precis tro på det påståendet, en gammal teaterdirektör — pessimist af natur och erfarenhet — en gång fälde till mig: om vårarne äro alla teatermenniskor galna, och såsom inbiten ungarl ville han i synnerhet betona att det gälde i fråga om den kvinnliga delen. Förra årets vår var ju ganska märklig och äfven denna vår synes så blifva, om man ock icke tager i betraktande planerna med operahus-premieobligationerna eller funderingarna inom den i ett haf af guld simmande Dramatiska teaterns association att omorganisera sig och välbehöfligt nog gallra och rekrytera sig, hvilket senare jag i min stilla tanke tror komma att stanna vid de många orden. Det är ju för öfrigt en mängd andra förändringar som skett i teaterverlden. Gamla och unga direktörer nedlägga spiran, sedan de genom bekymmer och mödor fått lära sig att ett direktörskap icke är precis så lätt eller inbringande, som de i sin oskuld förmenat. Men nya komma altjämt, lockade af teaterörelsens hasardspel. Och är teaterverksamheten alltid till en del beroende på hasard, så pläga minsann ock våra teaterdirektörer icke genom sina handlingar försumma framhållandet af den sidan af saken, ty någon verklig »dessein» har man ibland mycket svårt att skymta. Går det, så är det bra; går det icke, ja, då är det konjunkturerna, dessa alltid åtkomliga ansvaringar för mensklig dumhet, som förvällat altsammans. Krachen vid Södra teatern var ju länge att motse, trots alla den exakte och objektive C. L:s nitiska och fantasirika puffar för den skådebanan och berodde väl ytterst på oförmågan att rätta mun efter matsäcken hvad truppens storlek, löner, repertoar, iscensättningar etc. beträffar. För resten har det varit rätt kuriöst att bevittna, hurusom personer i goda och framtidssäkra positioner slunga dessa för nöjet att heta direktör och spela egen herre eller för att, drifna af krampaktig ängslan för den inbrytande åldern, söka gäcka naturens lagar och på sitt sätt exemplifiera Cesars bekanta farhåga för att icke vara den förste. Nästa spelår kommer ock antagligen att erbjuda de i teaterförhållanden initierade många tillfällen till egendomliga observationer.

Den 11 maj.

Gasparone.

Snilletts makt.

Ett Svedelius-minne upptecknad af F. H.—n.

Den öfverlägsna andens makt förnekar sig aldrig. Hvar helst det finnes en skymt af den gudomliga gnistan, gör detta sig förnimbart hos andra andar, så ofta en beröring med dem uppstår. De känna, att ljus och värme tillflöda dem på ett sätt, som lyfter dem öfver hvardagslifvets små, tränga förhållanden.

Jag hade ett ganska märkligt tillfälle att besanna detta under en resa, som jag ett par härliga sommandagar 1880 företog kanalvägen till Jönköping. Icke långt från Mem steg ombord en äldre man, som bland de öfriga passagerarne väckte en viss uppmärksamhet. Hela hans utseende, väsen och klädsel angäfvö honom såsom en landtman af underordnad rang, något midt emellan inspektör och rättare. På samma gång tycktes dock den tvärsäkerhet, hvarmed han, kastande de långa, kortbyxade benen öfver hvarandra, tog plats på akterdäck, förråda, att han var van att sjelf räkna sig och af andra varda räknad till herreklassen. Den som det oaktadt fortfarande höll honom för en tarfigare inspektör, anmärkte emellertid säkerligen i sitt tysta sinne, att den inspektören måste höra till det ärliga slaget. En rättfram, redbar karaktär röjde sig i blicken, och gaf man närmare akt, låg det deri också ej så litet intelligens. Denna framträdde ännu klarare vid ett samtal med mannen, som då omedvetet och utan all affektation ådagalade, att hans intresse-sfer låg högt öfver den, inom hvilken snobbarnas och kalkborgarnes talrika slägte rör sig.

Hvem mannen var?

Jag kunde upplysa derom, ty jag kände honom personligen, var åtminstone »bror» med honom. Det var artisten M., titulärprofessor, tror jag, en man som med små medel, tack vare en okufvig energi och brinnande nitälskan, verkat betydligt till konstslöjdens höjande i vårt land och till spridande af en allmännare kännedom om våra från fäderna ärfda konstskatter. Härom underrättade jag vår raska, hyggliga ångbåtskapten, som sett mig helsa på den nya passageraren och vändt sig till mig för att få besked om honom.

»Se der», sade kaptenen, »ett nytt bevis för, att man icke får döma hund' efter hären. Jag har förut haft erfarenhet af

den saken. Jag skall i det hänseendet berätta en ganska lustig historia.»

Och han berättade:

»För några år sedan, då landtbruksmötet var i Vadstena, gjorde jag en extra tur dit. Kort efter det vi lagt ut från Stockholm, bad restauratrisen att få tala vid mig. Hon var ganska bekymrad. Det hade kommit ned till henne en gammal underlig kurre, som hon höll för att vara en af fördäckspassagerarne, men som verkligen hade hytt. Han bröt betydligt på dalska, behöll hatten på hufvudet medan han talade, hade fläckar på rocken och skjortbröset, missvårdade naglar, bondaktigt sätt, korteligen var på intet sätt en gentil karl. Och han hade anhållit att slippa äta tillsammans med de öfriga passagerarne, önskande helst få intaga sina måltider tillsammans med kaptenen, som han visste åt något före de öfriga.

Jag hade brådtom, främlingens begäran föreföll mig icke orimlig, och jag bad restauratrisen helsa honom, att han kunde få det som han ville. Men karlen hade också, invände restauratrisen, sagt, att han åt mycket, ovanligt mycket, och kaptenen fick kanske bereda sig på att bli utan mat, så vida ej karlen skulle förståndigas att betala för dubbla portioner.

Jag skrattade och förklarade restauratrisen, att jag hyste den fasta förtröstan till hennes människokärlek, att hon icke skulle låta mig svälta ihjel. Det finge därför blifva vid hvad jag sagt. Man kunde ju åtminstone försöka.

Men försöket utföll icke till min belåtenhet. Främlingen, som jag strax derpå träffade vid frukostbordet, motsvarade fullständigt restauratrisens beskrifning. Snarare hade hon smickrat honom än tvärtom. Jag presenterade mig för honom såsom herre på skutan, hvarvid han grinade på ett — jag måste erkänna det — mycket välvilligt och godmodigt sätt, men sjelf ansåg han fullkomligt öfverflödigt att presentera sig. Han bara åt, och han hade sagt sant — han hade verkligen en ovanlig, en kolossal aptit. Hvad som var ämnadt åt oss två, gick ganska riktigt enligt restauratrisens olycksspådom åt för honom ensam. Och *hur* han åt sedan! Som en eskimå! De fem begagnades flitigt, och jag förlorade verkligen all matlust, då jag såg honom, efter att hafva sugit ut ärtskidorna, rada upp tuggorna rundt kring tallrikskanten. Så ofta han icke hade munnen full af mat, konverserade han halfhögt med sig sjelf. Till mig sade han aldrig ett ord. Jag förnyade försöket vid middagen, men det då en om möjligt ännu ogynsammare utgång. Jag hade fått nog af

denna min bordskamrat och förklarade för restauratrisen, att hädanefter finge han äta ensam, ja, han *måste* äta ensam för de öfriga passagerarnes skull. Och det gjorde han också under den återstående delen af resan utan att bekymra sig om anledningen till det förändrade arrangemanget.

Nå, hör nu vidare! Vi kommo till Vadstena. Dagen derpå öppnades utställningen, och alla skyndade i land för att öfvervara högtidligheten. Äfven jag naturligtvis. På utställningsplatsen var upprest en hög tribun. Derifrån skulle festtalet ljuda. En rörelse gick genom mängden. Stunden för högtidlighetens öppnande var inne. Jag hade en god plats som åskådare. Rätt som det var fick jag se min okända bordskamrat vid foten af tribunen. Han var nu högtidsklädd. Hur hade han kommit så långt fram? Och hvad ville detta säga? Han började klifva uppför tribunens trappsteg. Hvad i all världen ville gubben deruppe att göra? Han visste det nog sjelf allt för väl. Jag trodde knapt mina ögon, då jag började förstå, att det var han som skulle hålla festtalet.

Ja, och han höll det som en hel karl. Hvilka ord! Hvilka storslagna tankar! Man hörde på med tillbakahållen andedrägt. Man kände sig värmd, hänförd, på ett gripande sätt tilltalad både som menniska och fosterlandsvän.

Först efter talets slut kom jag mig för att fråga, hvem talaren var.

'Professor Svedelius från Upsala', ljöd svaret.

Och vet ni — så slöt kaptenen sin historia — hvad jag gjorde, så snart högtidligheten var förbi? Jo, jag skyndade ned till restauratrisen och gaf henne följande order: 'Duka för mig och den der mannen, sätt fram den bästa mat ni har, och mycket, mycket mat. Han skall hädanefter vara min bordskamrat. Jag skall sätta en ära deri, om han också äte med tårna. Det var festalaren i dag, det var professor Svedelius från Upsala!'

* * *

Se der kaptenens lilla historia. Jag har återgivit den såsom ett litet bidrag till karaktäristiken af den nyligen bortgångne gamla Skytteanska professorn, hvars blida väsen, klara undervisning och värtaliga tunga städse skola bevaras i liffig hägkomst af de många, som haft lyckan att lära känna dem.

Boknytt.

Anmälningar af A. Haraldson.

Noveller och Skizzer af Tor Hedberg.

Det föreligger nu från herr Hedberg fils fyra romaner och två novellsamlingar. Detta materiel torde vara tillräckligt för att ställa hans horoskop såsom diktare: om han för framtiden blir mindre tråkig än han nu är, kan han vinna rang bland författarne af underhållningslitteratur.

Han besitter åtskilliga förutsättningar härför och framförallt i eminent grad den viktigaste af dem alla, detta alldeles ovanliga sinne för det konventionella, denna medfödda känsla, som saknas hos nästan alla begåfvade män af hans generation, hvilken gör att hela hjorden af romanläsare i hans böcker känna sig på fast botten. Allt går som det skall gå i hans skildringar. Är det en ung och fager landflicka, som den rike gamle herremannen vill draga ifrån hennes käreaste för att sjelf ega henne, så kommer det en hjertegod onkel och ställer allt till rätta, så att de unga tu få hvarandra; den egoistiske herremannen straffas med en sjukdom i benen, ångrar sig och bekostar sjelf bröllopet samt skänker ytterligare paret en arrendegård, glad att på bröllopet få dansa första dansen med bruden. Är det en ung flicka, som en tyrannisk fader vill tvinga till äktenskap med sin halfgamle vän, så vaknar dennes kärlek och dermed hans ädlare känslor, så att han sjelfmant afstår från flickan. Är det en fattig fiskarpojke, som förälskar sig i en rik fiskardotter men hon måste gifta sig med en rik friare, så dör denne snart och den ännu unga enkan friar så sjelf till sin vän, medförande i boet ytterligare hvad hon förvärfvat genom sin man. Är det en landjunkare, som begär den galenskapen att gifta sig med en konstberiderska och han med henne har en dotter, så går det naturligtvis dottern illa och hennes barn blir en vindböjtel; men han

har en tant af ordinärt blod som sörjer för hans uppfostran — hans mor dör tidigt såsom straff för sitt lättssinne — och genom Guds underliga skickelse blir han straffad och varnad, återvänder till sin födelsestad, gifter sig med en fattig, men ärbar flicka, som troget väntat på hans omvändelse, samt blir en präktig karl, som till och med avancerar till hamnfogde. O. s. v. o. s. v.

Det är alldeles som romanläsarne vilja hafva det: allt vittnar om en nästan underbar instinkt för det passande och moraliska.

Ännu är dock icke herr Hedberg hvad han kan blifva. Det kan ej nekas, att historierna äro litet hvardagliga: något upprördare känslor, ett och annat lämpligt mord eller åtminstone, om herr H. ryser tillbaka för en sådan ogerning, mordförsök skulle bidraga mycket till ett godt resultat och taga bort den doft af tråkighet, som ännu herskar i skildringarna. Öfver hufvud kan sägas, att författaren ännu icke lärt sig uppfinna eller rättvisligen värdera det spännande, som icke bör saknas i en roman. Innan det goda vinner seger, ser det visserligen ut en tid, som om det onda vore det mäktigare och detta ökar ju i hög grad läsarens glädje öfver den slutliga utgången, men hvilken rik källa att röra läsaren det kan ligga i detta motiv, synes dock hr H. ännu icke fullt förstå. Sålunda i den första novellen, »Ett ömtåligt uppdrag», hvars fabel vi ofvan berättat, är hela uppdraget nästan öfverflödigt, lika öfverflödigt som herrn med uppdraget är oklar och orimlig: den giftaslystne äldringen är så föga fast i sitt beslut, att hans bättre jags slutliga seger inte förefaller märkvärdig alls — det hela blir en fars, som blott saknar en egenskap, den att vara lustig.

Förf. har uppenbarligen gjort sig mycket besvär med formen. I en samling noveller och skizzer, som utgafs för ett par år sedan, ansträngde han sig för att både i innehåll och form närma sig »modern» litteratur. Med afseende på innehållet har han redan öfvervunnit denna betänkliga frestelse och då det gått så pass raskt, bör man kunna vänta att han rätt snart äfven skall bli bättre herre öfver formen. Ännu står emellertid kvar en viss sträfvan efter objektivitet gentemot de skildrade händelserna. Personligen uttalar förf. icke på mera än ett enda ställe sin mening och den lyder så, att om man skall diskutera om kärlek — hvilket synes onödigt — så bör det icke lämpligen ske ur quasi-literär synpunkt, en mening som låter rätt förnuftig i en litteratörs mun. I alla andra frågor lemnas vi i ovisshet om förf:s uppfattning, en försigtighet som, då det rör så alldagliga ting som i denna bok äro före, till och med synes nästan

öfverdrifven. I viktigare frågor är den emellertid, på det utvecklingsstadium herr H. nu hunnit, olämplig: denna objektivitet är nämligen ingenting annat än ett minne från den nu öfvervunna ståndpunkten att skildra verkligheten sådan den synes författaren, utan hänsyn till om den är god eller ond, ful eller vacker. Man öppnar ju på denna ståndpunkt poesimens heliga mark för alla en Zolas eller Flauberts gräsligheter: det är naturalismen in nuce! Och denna ståndpunkt visar sig dock förf. i öfrigt hafva öfvervunnit.

Vi hafva härmed endast velat uttala en varning för en fara, men tro gerna, att allt skall gå väl, att på innehållets förbättring skall följa formens. Kan så tråkigheten ock jagas bort, är målet vunnet. Vi hafva då alla skäl att med goda förhoppningar lyckönska vår romanläsande allmänhet till en ny författare och herr Hedberg till en vacker framtid.

Ur nyare tidens politiska skiften, smärre uppsatser af Marcellus.

Af de nio uppsatser, som utgöra innehållet i denna bok, är den sista, »Ett och annat om våra rangförhållanden» i det väsentliga våra läsare bekant från denna tidskrifts femte årgång. De öfriga äro dels kåserier utan större anspråk, såsom »Interiörer från 1885 års riksdag», dels politiska studier eller små bidrag till vår historia.

Carl XIV Johans planer på franska tronen behandlas i några fragmentariska utkast, som söka ställa den ärelystne uppkomlingen i så hygglig dager som möjligt. Ur A. O. Wallenbergs lif och lefnad lemnas en del lifligt skildrade minnen, belysande mannens karaktär och på grund af hans betydelse för vårt bankväsende erbjudande äfven ett vidsträcktare intresse än det biografiska. »Milliardregnet» är ett försök att populärt förklara verkan af den väldiga krigsskadeersättning Preussen efter sista kriget utpressade af Frankrike.

I politiskt afseende är af största intresse en studie, kallad »Posseministären, dess program och politiska betydelse för Sverige». Man finner deraf att Posseministären icke är det ideal, för hvilket Marcellus svärmar, och att landtmanpartiet icke heller har att hos honom påräkna synnerlig nåd.

Att ingen mera än grefve Posse sjelf kallades från landtmanpartiets led in i denna ministèr betecknar Marcellus som ett fattigdomsbevis för partiet. Han har måhända deri rätt, men

det är onekligen något elakt mot det nu herskande tullpartiet, om man erinrar sig de svåra födslovändor dess ministèr haft, vändor så stora, att den måst nöja sig med en hel del frihandelsbarlast och att till och med ett statsrådsembete påstås hafva erbjudits åt en bland de minst presentabla af f. d. medlemmarne af landtmannapartiet — Liss Olof Larsson.

Det är på det hela taget det lustigaste med ifrågavarande studie, att den erbjuder så många egendomliga jmförelsepunkter med de nuvarande förhållandena. Angående tillsättningen af de komitéer som skulle förmedla lösningen af skatte- och härordningsfrågorna klandrar Marcellus, att majoriteten inom dessa komitéer tilldelades anhängare af regeringens program. Han finner en dylik politik äfven oklok. »I sjelfva verket kan man, om man ser på partiernas sammansättning, ifrågasätta, huruvida grefve Posse här handlade med sin vanliga klokhet. Det borde hafva varit af vida mindre vigt att få landtmannapartiet så talrikt representeradt, som det nu blef, då man ju redan förut visste detta partis ställning till denna fråga. Vida viktigare hade det varit att få första kammaren talrikt representerad, så att man kunnat öfvertyga så många som möjligt af dess mer framstående män om nyttan och lämpligheten af det förslag, på hvilket den nya härordningen skulle byggas. Så skedde emellertid icke. Visserligen fingo några ledamöter från första kammaren plats der, men visst icke de mest framstående och inflytelserika.»

Är detta riktigt gentemot dessa komitéer, så blir det en hård dom öfver den nuvarande regeringens komitéer, der minoriteten icke fått en enda medlem, och man står något förvånad, att icke Marcellus vänt sin penna mot de af Dagligt Allehanda m. fl. protektionistiska tidningar kolporterade lärorna, att minoriteten blott skulle försvåra arbetet och fördröja förslagen, hvarför endast fullt pålitligt folk borde blifva komitéledamöter.

Angående valet af medlemmar i regeringen menar Marcellus, att det »för den högaristokratiske grefven nog skulle vara en syn för gudar att se t. ex. Liss Olof Larsson ståta i statsrådsuniform» och han är icke förvånad öfver att inga statsråd togos ur »den rustikala hopen» — i förbigående sagdt, synes rustikalen vara Marcellus älsklingsuttryck vis à vis landtmännen vid riksdagen. Dessa hade visserligen flertalets opinion bakom sig, men Marcellus anser här liksom förmodligen i tullfrågan opinionen för »en mystisk produkt af fantasi, verklighet och sjelfbedrägeri», vid hvilken man icke behöfver mycket fästa sig.

Såsom allmänt omdöme om Posseministerens program och

orsaken till dess misslyckande träffar Marcellus säkerligen det riktiga, då han säger, att det otvifvelaktigt är den sparsamhets-tendens, som utmärker landtmannapartiet, hvilken gjorde det omöjligt för detsamma att såsom regeringsparti uppbära en konselj. Med stöd af 22 »lagliga» stockholmare går det deremot numera förträffligt för sig för Liss Olof Larsson och A. P. Danielsson med rustikala konsorter att »uppbära en konselj».

Den slutsats man här af kan draga är den gamla, att politiken icke är någon vetenskap, den är en »konst».

Marcellus finner det lyckligt, att andra kammarens beslut med de famösa modifikationerna icke accepterades af den första. Skälet är värdt att höras: man hade i så fall helt visst fått blifva vittne till så många projekt, så många påtryckningar, så många lockelsemedel, så mycket schackrande med löften och reelare parter (?), att vår hela politik inkommit på ett område, der korruption och politiskt fronderi blifva alltför hemmastadda.

Hvad var det den gamla romaren sade, då han berättat en historia från föregående dagar? Han uppmuntrade sina åhörare med orden: de te fabula narratur.

På det hela taget äro Marcelli studier af mycket intresse och deras enkla hvardagston göra ett behagligt afbrott mot de nu på politikens fält vanliga deklamationerna, der frasernas uppblåsthet skall täcka intressenas småaktighet.

Huru reaktioner uppstå samt Om yttrande- och tryckfrihet,
två föredrag af Ellen Key.

En reaktion är naturlig, då menskligheten i sin utveckling gjort ett framsteg, hvilket då endast kunde vinnas genom uppoffring af ett eller annat berättigadt intresse, en uppoffring som man sedan söker godtgöra. I andra fall kan en reaktion emellertid på konstlad väg uppkallas och det är under en sådan vi för närvarande lefva. Denna från Tyskland importerade reaktion förklaras nämligen icke af någon föregående ansats framåt.

För att uppsöka orsaken till denna reaktion företager förf. en granskning af rörelsens arbetsföra medlemmar. Utom sjelfva stamtruppen, de födde reaktionäre, utgöras dessa af fyra grupper. Den första är maktinnehafvarne, de som söka skjuta tidsrörelserna tillbaka för att ej sjelfve bli undanskjutne; de hafva den egenomliga förmågan att alltid göra sina egna intressen gällande såsom samhällets.

Den andra gruppen är affallingarne, sorgliga existenser, som förf. emellertid lätt går förbi, måhända därför att det inom denna grupp finnes en del personer, som så lätt framtråda för erinringen — och nomina sunt odiosa. Carl von Bergen, en bekant spiritistisk teolog, som bland en del fruntimmer i hufvudstaden verkar såsom kolportör, framtvingade emellertid genom ett föredrag ännu några ord om denna grupp i ett särskildt genmåle. Han framhöll i sitt föredrag, att det var han och hans trosförvandter som voro framåtskridandets bärare, medan ungdomen var reaktionär. Han kom icke riktigt lyckligt ifrån försöket, alldenstund detta var otidsenligt. Den gamla metoden att, sedan man lagt bort sitt frisinne, kalla sig »sant frisinnad», är nämligen nu urmodig. Sjelfva Aftonbladet finner icke längre den terminologien salongsmässig — och när rättorna öfvergifva ett skepp, är det som bekant ett varningens tecken. I genmålet mot herr Bergen yttrades bland annat, att förf. icke för tjugu år sedan skulle trott, att religionsförtrycket skulle få Viktor Rydberg till »tyst åskådare». För att icke svika sina traditioner och emedan tidningen trodde, att detta sista namn ännu hade nog god klang, att något kunde vinnas genom en batalj om det, riktade Aftonbladet ett indigneradt anfall mot förf. för detta yttrande. Förf. lemnade denna kontrovers med en artighet åt herr Rydberg. Åskådaren lemnar den med tanken på det gamla visdomsordet: Låt de döde begravva sina döde.

De sista grupperna inom reaktionens här utgöras af eftersägarna och de gammalliberala, en brokig samling individer, som fylla salonger och tidningar med den atmosfer af feighet och urkramade tankar, som är karakteristisk för en reaktionsperiod.

Det klagades för några år sedan öfver den öfversvämning af qvinnoliteratur, alltid gående i samma tonart, hvarunder vi ledo. Den föreställningen, att i denna klagan låg åtminstone något af jalousie de métiers, tränger sig ovilkorligen på en, då man läser fröken Keys föredrag. Är det manne en blott tillfällighet att denna i all sin korthet bästa utredning vi ega af hvar vi äro och hur vi hunnit dit — att den är författad af en qvinna?

I det korta föredrag om yttrande- och tryckfrihet, som afslutar häftet, vill förf. häfda det fria ordets egenskap att vara på en gång medel för och mätare af kulturen.*

* I den norska tidskriften Nylænde, marshäftet för i år är införd en uppsats om fröken Key såsom lärarinna, hvarur vi anför följande utdrag:

Nya Berättelser ur Bibliska Historien för större barn af Tante Malin, 1:sta häftet, är titeln på ett synnerligt intressant försök att popularisera en del skildringar, som i de vanliga urvalen af bibliska berättelser antingen äro väl torrt framställda

Följ mig en hvardagsförmiddag upp till Brunkebergsåsens höjd, der man bygger på ett nytt kärl för gammalt vin, Johannis kyrka. Tätt invid ligger fröken A. Whitlocks konfessionslösa skola. Tillfälle till luthersk religionsundervisning finnes dock för de elever, hvilkas målsmän så önska. Men tillfälle för en intresserad att iakttaga, hur man öfver hufvud skulle reda sig utan religionsundervisning i våra skolor, finnes dock ej der. Denna skola eger nämligen en ovanligt heljuten samling lärarekrafter, som, utan att föra några trossatser på tungan, veta att påtrycka skolan prägel af två religionens grundsatser: sanningskärlek och välvilja mot nästan. En af fröken Keys intelligentaste elever säger särskildt ofta: »Jag kan aldrig tycka annat, än att Tant Ellens lektioner äro religionslektioner.» Och likväl är icke fröken Key den, som åtager sig att belysa kyrkofädernas tillkrånade gudomsbegrepp, lika litet som det faller henne in att göra eleverna till proselyter af negativa trosläror.

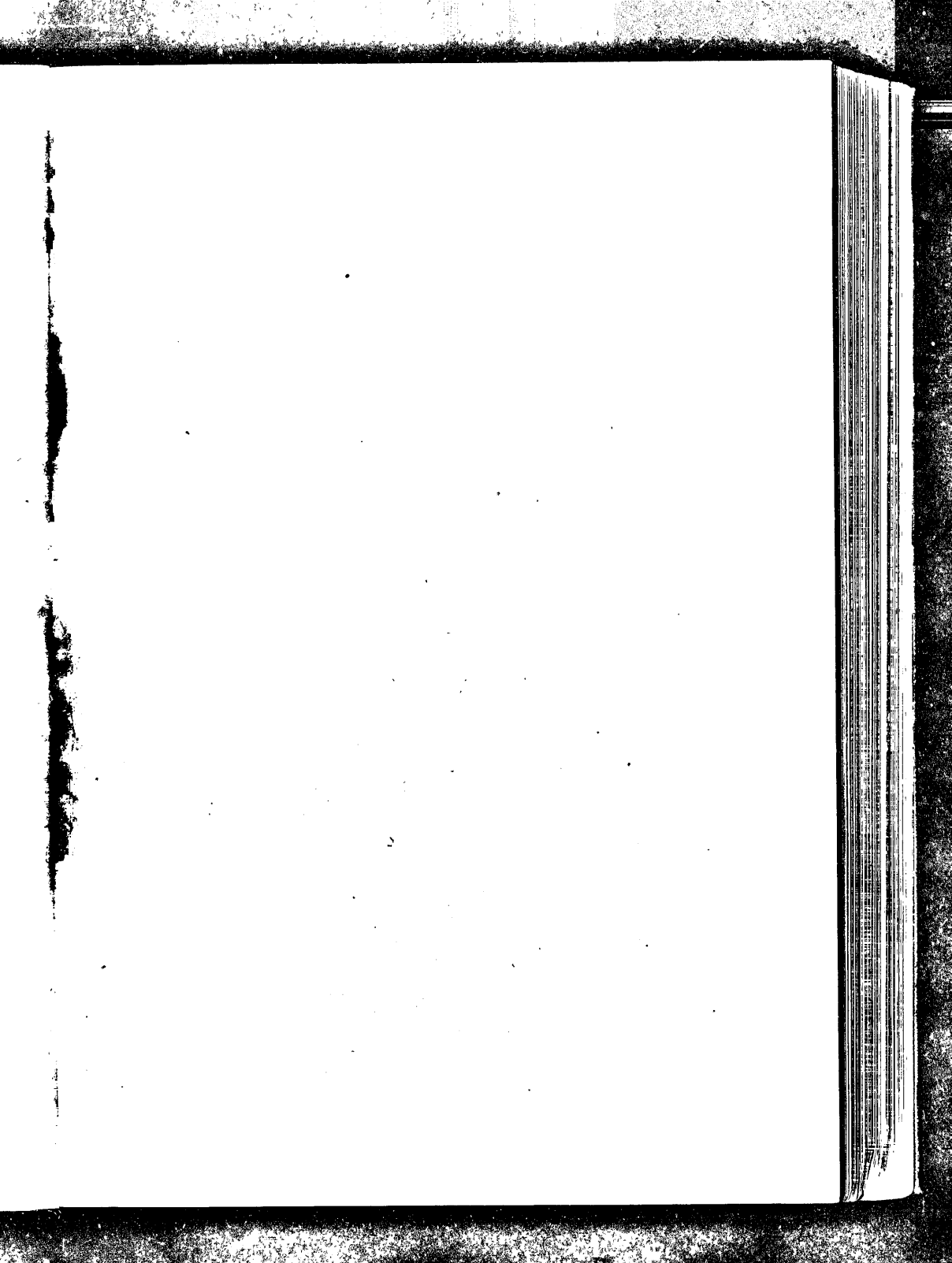
I en sorlande hop af fullvuxna händer det ofta, att öfver fröken Keys väsen hvilar ett förströdt allvar och en viss förstämndhet. Inför de unga är hennes öppenhetiga leende alltid tillreds. Man ser, att hon här är i sitt rätta element; och detta är ungdomligheten. Hon hoppas tydligt på bildbarheten i det råmateriel hon här har under händer; hon nedlägger sin sädd i den unga, mjuka jorden i sangvinisk tro, att mycket skall räddas undan torka, storm och frost. Hennes undervisning är här lika meningsfull och går i samma riktning som nyss beskrifvits, men lämpad för minderårigheten. Och ingen vet bättre lämpa sin undervisning derför. Äfven här hållas verkliga föredrag, ehuru hon vet examinera så, att hennes lärjungar äro ovanligt skickliga. I de högre klasserna ger lektionen lätt anledning till en improviserad diskussion, som eleverna sjelfva öppna och lärarinnan gerna uppmuntrar. Hon förstår så väl att få hvar och en att öppet och ärligt säga sin mening. Hon ler lika mildt mot de trångbröstade och skumögda, som mot dem, hvilka föra de åsigters talan, som mera stämma med hennes egna. Och hon rättar icke på annat sätt, än att hon till sist vänligt säger sin egen mening. Hon tager mycken hänsyn till de ungas naturliga munterhet. När den någon gång glömmet att lägga lämpligt band på sig under lektionen, händer det att allas »Tant Ellen» blir riktigt ond, men på det ämnes vägnar, hon liberalt öder sin kraft på att gifva dem till lifs. Man ångrar sig då lifligt och erkänner, att man varit mycket ovärdig gent emot de perlor, som »Tant Ellen» utstrött. Sjelf ställer hon sig icke på piedestal för sina elever och älskar icke vördnadsbetygelser. Hennes sätt är naturligt och lifligt. Deremot är det hennes sträfvan att få dem att blicka upp till alla, som stridit och lidit för sanning och rätt, men framför allt att förbi ideal-menniskor blicka upp till ett stort mensklighetens mål. Den stora makt det sköna på alla områden utöfvar på hennes eget sinne står hos henne på ett glänsande sätt i pedagogiens tjänst. Och när hon t. ex. för sina lärjungar in i Greklands skönhetsverld, finnes ingen i klassen så omogen eller så torr, att hon icke blir fullt entusiast.

eller ock utelemnade. Det är förf:s syfte att gifva en framställning, hvori icke några som helst inrymmanden åt den s. k. nyare tidens idéer blifvit gjorda och detta syfte förverkligas med prisvärd konsekvens.

Tendensen i boken framträder tillräckligt tydligt af följande allvarliga maning till de unga eleverna: »Sen eder dock omkring i lifvet, kära barn! Hvad finnen I? Hvilka uppstiga väl till samhällets högsta och inflytelserikaste platser, om ej sådana personer, som från sin ungdom varit, eller åtminstone vid mognare ålder blifvit Ordets hörare och görare, Religionens gynnare och vänner? Och detta gäller icke blott om Embetsmän och Högre officerare; äfven i det enskilda lifvet bland våra stora Affärsmän, Grosshandlare och Bankdirektörer påträffas, Gudi vare pris, nu för tiden allt flere dels positivt Christne dels i alla händelser religiöst intresserade personer; medan hos dem, som öppet affallit från Christendomen — hvem spårar icke häri Guds ledning? — till den moraliska undergången vanligen snart sällar sig äfven ekonomisk misère. Valet bör då icke kunna vara svårt» — i synnerhet då härtill efter lifvet kommer evig salighet, medan de okristne få gå bort i det yttersta mörkret.

Såsom exempel på förf:s sätt att förklara svårlösta ställen ur bibeln må anföras skapelsen af ljuset. Detta skedde, som bekant, enligt framställningen i första Mosebok flere dagar före skapelsen af solen. Förf., som samvetsgrant anför de framkomna hypoteserna, att detta första ljus skulle vara det elektriska ljuset eller norrskenet, menar dock saken kunna helt enkelt förklaras så, att det först skapade ljuset var dagsljuset, hvilket som man vet plägar lysa, om än svagare, innan solen ännu uppgått eller när den är höljd af moln. Kyrkoherden Klipping i Fährvalla, som försett boken med en mängd fullständigande noter, fäster uppmärksamheten på det s. k. kristallisationsljuset, som måste hafva uppstått vid bergarternas aflagring.

Man kan naturligtvis hafva olika uppfattning om, i hvad mån det lilla häftet, som kommer att följas af några och sextio andra, fyller sin uppgift, och ännu mera, huruvida fortsättningen så kommer att göra, men i hvarje fall kan ej nekas, att det är en sällsynt originalitet och djerfhet i tankar hos förf., och häri ligger äfven anledningen till att vi omnämt arbetet i en tidskrift, som annars icke sysslar med teologiska spörsmål.

Excellensen Manderström.

Konseljpresidenten Monrad.

Dr. Karl Rosenberg.

Bibliotekarien Emil von Qvanten.

Den »Prolog till en Geffkenhistoria», vi meddelade i föregående häfte, fortsattes i detta med den egentliga historien, första afdelningen af bibliotekarien Emil v. Qvantens redogörelse för det politiska förslag, som blifvit känt under namn af Konung Karl XV:s unionsförslag. De, som, i likhet med danska legationen i Stockholm, utrikesministern greve Ehrenscärd, justitieombudsmannen Eskilander-Thomasson, Aftonbladet, Berlingske Tidende m. fl., i förväg antagit, att redogörelsen förråder ombetrodda statsunderhandlingar, bli här illa bedragna, då de finna, att hr v. Qvanten sjelf jemte den bekante danske skandinaven dr Karl Rosenberg samt en del danska bondevänpartiets ledamöter äro de sanna upphofs-männen till förslaget. Det meddelades kung Karl, hvilken varmt intresserade sig dertför och gaf, sedan det på ett förberedande stadium strandat, tillstånd till en redogörelse — prof. Geffroys uppsats i *Revue des deux Mondes* 1870 — hvilken dock, af skäl, för hvilka i kommande afdelning redogöres, icke vardt exakt. Det är under sådana omständigheter bibliotekarien v. Qvanten funnit sig befogad till sin redogörelse för förhandlingar, hvilka aldrig fortskredo till statsunderhandlingar och omöjligt numera kunna leda till »missförstånd» med någon främmande makt, men hvilka lemna en målande bild af den upprörda tid, som gaf dem upphof.

Det enda dokument, hvars tryckning enligt justitieombudsmannens förklaring syns kunna föranleda vederbörandes ingripande — Kristian IX:s bref till Karl XV — har efter justitieombudsmannens besök hos hr von Qvanten blifvit tryckt i en mängd svenska och danska tidningar, utan att någon anstöt deraf väckts.

Den svenska Geffken-historien har emellertid ådragit sig en betydande uppmärksamhet äfven i utlandet, i Tyskland, Holland och Frankrike. Förutom författare i tidningar, har en *prince de Valoni* i Paris — som 1862 stod i korrespondens

med Karl XV och då skref en broschyr, »Scandinavisme pratique» — vändt sig till hr von Qvanten, yttrande ett lifligt intresse för ämnet och ställande till förfogande Madame Adams *Nouvelle Revue*.

Beträffande de fyra af oss meddelade porträtten, torde vi icke behöfva vara mångordiga i motivering. Om den jemförelsevis mindre bekante dr Rosenberg innehåller hr von Qvantens artikel i förbigående fullständiga meddelanden. Vår förnämste diplomat i nyare tid, excellensen Manderström, hvilken inlade sitt mäktiga veto i danska såväl som i polska frågan, lär väl ock vara i så lifligt minne, att vi knappt behöfva erinra om t. ex. hans spetsiga fråga: »Hvilket Polen? Polen i våra dagar eller Polen före delningen på 1700-talet? —» då nämligen motionärer i svenska riksdagen under polska upproret 1863 begärt Sveriges diplomatiska ingripande för upprätthållande af Polens gränser.

Äfven den ryktbare danske man, som jemte Manderström utgjorde en af de klippor, på hvilka unionsförslaget strandade, har genom sin märkvärdiga och omväxlande lefnadsbana — biskop, konseljpresident, utvandrare till Nya Seeland, på gamla dagar oppositionel medlem af Folketinget — inskrifvit sitt namn i hela Nordens historia.

Och slutligen hr von Qvanten torde ej behöfva presenteras af red., då han ända från 1852 (i Sohmans Nordisk tidskrift) varit såsom skriftställare uppmärksamrad af den svenska kritiken. Förf. till »Suomis sång» behöfver ej lofordande vitsord som skald. I den svenska tidningspressen har Emil von Qvanten på flere områden, bl. a. såsom musikkritiker, gjort sig mycket bemärkt. Inom Publicistklubben i Stockholm har han ock spelat en framstående roll. Hr von Qvanten har derjemte sett sig om i verlden, vistats ett år i Kap, besökt Indien o. s. v.

Hr v. Qvantens stilistiskt glänsande och i sak förkrossande genmäle till justitieombudsmannen har helt och hållet, eller åtminstone i utdrag, passerat hela den skandinaviska pressen, hvarför vi icke anse oss behöfva upptaga ämnet.

Hr v. Qvantens porträtt återgifver hans utseende vid ifrågasvarande tid; under det fjerdedels sekel, som sedan dess förflutit, ha dragen helt naturligt blifvit något förändrade.